Srpsko-francuski odnosi
KNEDLA U GRLU

Državni posao
POLITIČKA CENA KUPOVINE KOPERNIKUSA

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

9 770353 802002 01420

VREME

broj 1454

15. novembar 2018.

INTERVJU: RODOLJUB ŠABIĆ

SRBIJA JE UKOPANA U KORUPCIJU

Procenjuje se da će
preko 65% današnjih prvaka
raditi poslove za koje u Srbiji
još uvek ne postoji obrazovanje.

Ne dozvolimo da Srbija bude
zemlja propuštenih prilika.

budimopametni.rs

Inicijativa
Digitalna
Srbija

VREME
BROJ 1454
15. novembar 2018.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jelena Popović

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Vladimir Milovanović, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Olga Babić;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Zoom: Hodnička diplomatija
06 Iz našeg ugla: Proslava stote godišnjice završetka Prvog svetskog rata
08 Srpsko-francuski odnosi: Knedla u grlu
11 Lični stav: Retuširanje žive televizije
12 **Evropa 11. 11. u 11: Makron i stari demoni**
15 Evropska vizija Angele Merkel: Još ćemo malo da pričekamo
18 Srbija i Kosovo: Dugo putovanje u Interpol
21 Nuspojave: Đilkoš u tranzitu
22 Intervju: Rodoljuba Šabić
27 Digitalna bezbednost: Standardi i odgovornost
28 Državni posao: Politička cena kupovine Kopernikusa
31 **Intervju: Boris Tadić**
34 Kulturna baština na udaru: Kuća srpske bruke
36 Vežba "Vek pobendika": Red pucanja, red slikanja
39 TV manijak: Vek pobednika

KULTURA

40 **Podsećanje (1): Disonantno nasleđe**
44 Podsećanje (2): U tami disko-kluba
46 Knjige: Markes protiv Markesa
47 Istorija: Neopodne a skrajnute
48 Pred koncert: Norveški džez dnevnik
49 Koncert: Preko zida

SVET

50 SAD: Izbor za Kongres

MOZAIK

52 Politička klima: Energetska linija za razvod od uglja
54 Hans-Johen Šajdler, svedok vremena: Ako ćutiš, već si pobeđen
58 Reagovanje: Crvena zavist
59 Navigator: Plejbek vesti
60 Strip: O borskoj beležnici (4)
62 Vreme uživanja: Bodi ritam

Dedovi nam se verovatno prevrću u grobu zbog načina na koji je predsednik Francuske Emenuel Makron obeležio stogodišnjicu kraja Prvog svetskog rata, prilagođavajući proslavu svojim ambicijama: da on bude objedinjujući faktor u Evropskoj uniji koja puca po šavovima

PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

"Vučić zapravo investira u svoju autokratiju novcem građana. Novcem građana tako dodatno ojačava svoju vlast preko kontrole medija, a prethodno je veštačkim pumpanjem cene Kopernikusa prelio novac građana u svoju stranačku oligarhiju"

RAZGOVARAO: R. MARKOVIĆ

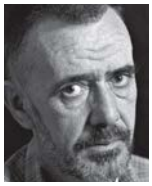

Aktuelna izložba jugoslovenske arhitekture u Muzeju moderne umetnosti u Njujorku (MoMA) inicirala je ovdašnje bavljenje sopstvenim nasleđem. Institucionalnih istraživačkih poduhvata među njima nije bilo, a pojedinačnih jeste

PIŠE: SONJA ĆIRIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Marija Janković**

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Hodnička diplomatija: O Tačiju i Putinu, Vučiću i Trampu i ko je pobedio u tom velikom ratu, penzijama i platama i smrti novinara

Nema ni naznaka da bi neko mogao da odgovara u diplomatskom lancu koji je morao da zna sve detalje protokola proslave, da se pravovremeno žali, demaršira, protestuje i preduzima druge uobičajene radnje, pa eventualno u Pariz da pošalje neku "treću violinu" kad je već Srbiji pripao treći red sporedne bine

NEPRAVDE: ŽVRLJANJE ISTORIJE I SPOMENIKA

Još od vesti da će zastava Kosova da visi u Bogorodičinoj crkvi u Parizu, strasti se ne stišavaju, a, prirodno, postale su još žešće nakon što smo videli raspored sedenja na proslavi veka od pomirenja u Velikom ratu.

I sadržaj "Vremena" bio je i biće i u ovom broju, kao i u komentarima dana na našem sajtu, dobrano začinjen ovom temom.

Vučić je u Pariz otišao kao predstavnik države pobednice u Velikom ratu, a niko nije ni očekivao da će pitanje Kosova biti rešeno u Parizu, ovom prilikom, i zastava, pa ni mesto sedenja, tu ne igra nikakvu ulogu. To i Vučić zna, samo treba o tome da obavesti i svoje ostrašćene jurišnike, da od spoljnih manifestacija ne prave unutrašnju politiku. A to se, eto, događa već nedelju dana uz sasluženje opozicije koja bi najsretnija bila da je Vučić stajao u ćošku umesto što je sedeo bilo gde.

A onda se pojavio da dosoli i Hašim Tači tvrdeći da je u Parizu maltene imao konstruktivne razgovore s Vladimirom Putinom, a portparol ruskog predsednika je naglasio da je Putin uspeo po minut-dva da razgovara sa mnogima od 70 lidera država koji su prisustvovali svečanosti povodom stote godišnjice Prvog svetskog rata.

Predsednik Rusije Vladimir Putin i predsednik SAD Donald Tramp nameravaju da razgovaraju na marginama samita "Grupe dvadeset" u Argentini, rekao je zvanični predstavnik Kremlja Dmitrij Peskov.

On je dodao da je razgovor lidera bio kratak i da su bukvalno "razmenili nekoliko reči".

Tako je Peskov ilustrovao skup u Parizu i očekivanja od njega, objašnjavajući da je bila reč o pukoj ceremoniji, neprikladnoj za ozbiljne razgovore, u kojoj smi mi, istina, ispali grbavi, poniženi kako neki tumače, a nema ni naznaka da bi neko mogao da odgovara u diplomatskom lancu koji je morao da zna sve detalje protokola, da se pravovremeno žali, demaršira, protestuje i preduzima druge uobičajene radnje, pa eventualno u Pariz da pošalje neku "treću violinu" kad je već Srbiji pripao treći red sporedne bine.

Francuski ambasador u Beogradu izvinjavao se, a neke naše delije prebrisale su tekst na tek restauriranom i opranom spomeniku Zahvalnosti Francuskoj na Kalemegdanu – sve u čast skore posete Makrona Beogradu – pa je od utorka ujutro oblepljen nekim kesama da se žvrljotine ne vide.

Dežurni utešitelj srpskog pučanstva, ruski ambasador u Beogradu, Čepurin, na Tviteru je prokomentarisao i rukovanje Hašima Tačija s Vladimirom Putinom.

"Vidimo da se kosovska specijalna operacija *diplomatija u hodniku* nastavlja, premestivši se iz Njujorka u Pariz. To ne utiče na stav Rusije ni na koji način, a i ne može da utiče u principu", napisao je on.

Isto važi i za ove naše. Nisu ni oni od raskida s hodničkom diplomatijom, samo što su, kao i Tači, skloni da to presretanje predstave kao veliki uspeh. "Srbi su veliki narod", rekao

Foto: Tanjug / Zoran Žestić

je Tramp Vučiću pred svedocima (najmanje 20 svedoka, tvrdi naš predsednik), a dan pre toga Tramp je pobrkao Balkan i Baltik.

BEZAKONJE:
VLADIN IZBORNI ADUT

U opširnom lamentu o skupu u Parizu Aleksandar Vučić došao je do daha i pozabavio se i drugom temom.

Čestitao je penzionerima koji su dobili penzije više nego što su ikada bile i dodao da će uskoro, od prvog januara, policajci i vojnici imati više od 20 odsto veće plate nego što su ih imali pre umanjenja 2014. godine.

Dodao je da će biti povećane plate i ostalima u javnom sektoru, nekima devet, 10 do 12 odsto i naglasio da je upravo napredak ekonomije posao kojim se država bavi.

S tim u vezi vredi istaći da je država izbegla da donese zakon kojim bi penziono pravo i prinadležnosti bila neka vrsta ugovora između države i građana, već je propisano da ta odnose i iznose određuje vlada.

Isto, ili bolje rečeno nešto slično, dogodilo se sa novim odlaganjem primene platnih razreda za zaposlene u javnom sektoru. I tu će vlada da arbitrira umesto da utvrdi jasna pravila kojima se za isti ili sličan rad i s određenim nivoom stručnosti plaća jednako.

Očigledno je da ulazimo u izbornu godinu ako opštih izbora bude u 2019. godini (ili u predizbornu ukoliko izbori budu 2020. godine, što je, konačno, krajnji rok) i da izvršna vlast ne želi da ispusti iz ruku glavni alat u "izbornim radovima" – uticaj, direktan, na ogroman broj glasača, bolje reći njihove džepove.

Kad bi penzije i plate u javnom sektoru bile određene zakonom, vladi bi bilo oduzeto glavno manevarsko polje u bitkama za glasače.

UMESTO IN MEMORIAMA:
ODLAZAK VRHUNSKIH NOVINARA

Za novinarstvo u Srbiji još se ne zna da li je već na samrti i o tome se vode i učene i neuke, a uglavnom političke rasprave.

Novinari, međutim, sigurno umiru. U dva dana naše redove su napustili Velimir Ćurguz Kazimir (70) i Boro Krivokapić (69), dva vrlo istaknuta predstavnika esnafa koji su služili na čast profesiji koju sada svako ko se dočepa nekog mikrofona olajava, omalovažava i uvlači nas u rasprave daleko od suštine našeg posla.

Obojica su, usuđujem se da kažem, bili iskreni prijatelji "Vremena", i pripadali su krugu "dinosaurusa", dakle, vrsti koja izumire, jer su, pored neki put banalnog novinarskog i uređivačkog posla, pisali knjige (Kazimir je i slikao) i trudili se da ostave dublji trag u kulturi i istoriji društva.

Boro Krivokapić je bio i potpisnik inicijalnog pisma kojim je počelo formiranje "Vremena", a na upit da li bi se kod nas zaposlio, odgovorio je: "Ne, čini mi se da će tu morati puno da se radi." Kao i obično, bio je u pravu. ¶

VIP LOŽA I MA

Sukobljena i sa Vašingtonom i sa Moskvom, suočena sa Bregzitom i jačanjem ekstremne desnice, rastrzana suprotstavljenim interesima privredno stabilnog severa i prezaduženog juga, izmorena finansijskom i migrantskom krizom, Evropska unija se nalazi na prekretnici. Dok Zapad proslavu stogodišnjice završetka Prvog svetskog rata stavlja u kontekst sadašnjeg zabrinjavajućeg istorijskog trenutka, mi se bavimo rasporedom sedanja i time ko je Vučiću i Tačiju posvetio više minuta i koliko srdačnog razgovora

Foto: Printscreen TV France 24

Bespotrebno je gubiti reči na ulogu Srbije u Prvom svetskom ratu i na njene žrtve. Svakom predsedniku Srbije svakako bi bilo mesto u prvom redu na proslavi stogodišnjice kraja Velikog rata, negde levo ili desno od Emanuela Makrona, Angele Merkel, Vladimira Putina i Donalda Trampa – da se domaćin odlučio da tradicionalno stavi akcenat na istoriju i istorijske događaje.

Ali nije. Makron, koji ima ambiciju da bude novi lider Evropske unije, akcenat je stavio na aktuelni politički trenutak i tome prilagodio i raspored sedanja na centralnoj proslavi. To može da nam se sviđa ili ne, ali na to je kao domaćin imao pravo.

Posmatrano iz tog ugla, mesta rezervisana za Aleksandra Vučića i Hašima Tačija nisu "protokolarna greška", za koju se ambasador Francuske u Srbiji Frederik Mondolini izvinio Vučiću i srpskom narodu, već u najboljem slučaju pokazatelj potpunog nedostatka senzibiliteta protokola francuskog predsednika za odnose, rivalstva i sujete u postjugoslovenskom prostoru opterećenom neraščišćenim računima. U najgorem slučaju po Srbiju, istaknuto mesto na koje je postavljen Tači je signal ko u sporu Beograda i Prištine uživa podršku Makrona.

Kako god, tu nikakve "greške" nije moglo da bude, neko je iz nekog razloga odlučio da predsedniku "lažne države Kosovo" dâ bolje karte za sedenje. Da su i njemu dali mesto na drugorazrednoj tribini na koju su postavili Vučića i, recimo, predsednika Austrije Aleksandra van der Belena, verovatno nikakve povike ne bi bilo.

Ovako je Vučić morao satima da gleda Tačija kako se u VIP loži šepuri tik iza Putinovih leđa i rukuje se sa njim. Predsednik Srbije je izjavio da on "sumnja šta se tamo desilo", ali da "o tome ne može da govori javno", i dodao: "Možete da mislite šta je neko mislio kad je postavio Tačija iza Putina." Objasnio je i da je Tači onako iza leđa pružio ruku Putinu, a da se Putin kada je shvatio ko je taj čovek odmah okrenuo na drugu stranu.

Povređene sujete i sa zebnjom kako će sve to da odjekne u Srbiji i u komšiluku, Vučić je u Parizu učinio jedino što je mogao da učini: gutao je knedle i sačekao da sve prođe, jer, kako sam kaže, nije bilo ni mesto ni vreme da pravi skandal.

KO JE JAČI

A onda je morao da sanira unutrašnju političku štetu, jer je on, koji se srpskoj javnosti predstavlja kao državnik koga raširenih ruku primaju prijatelji i partneri iz Brisela, Berlina, Vašingtona ili Pariza, na svetskoj političkoj pozornici u Parizu stavljen u degradirajući položaj: predsednik Srbije skrajnut u stranu, dok su predsednica 1918. nepostojeće države Hrvatske i predsednik sa srpskog stanovišta i dalje nepostojeće države Kosovo sedeli rame uz rame sa svetskim liderima. Namerno ili nepromišljeno, rezultat je isti.

Vučić je izjavio da je Hašim Tači imao "najbolju poziciju od svih državnika iz regiona", da bi još i mogao da razume što je predsednica Hrvatske stajala gde je stajala da je to imalo veze sa azbučnim redom, "iako su se iskazali u Prvom svetskom ratu na suprotnoj strani", ali da nije bilo Austrije "u blizini petorice", već u njegovoj blizini, gde su bili i Letonci, te da raspored sedenja očigledno nije imao veze sa abecedom.

A onda je još Tači na Tviteru postavio svoje fotografije sa Putinom i Trampom i napisao nešto u stilu sjajnih razgovora, podrške i razumevanja za njega i za Kosovo.

GAREĆA KLUPA

NASUPROT MERKEL I TRAMPU: A. Vučić na sporednoj bini

Predsednik Srbije je objasnio da to sve zapravo nije tako kao što izgleda. "Ako me pitate da li je to trenutni odnos snaga, nije", rekao je Vučić i naglasio "da može Tači da juri Putina koliko hoće", ali da neće da ga stigne, to jest da neće dobiti podršku "za bilo šta s čime se Srbija ne saglasi". Kao i da će predsednik Francuske Emanuel Makron doći u Beograd, a da on, Vučić, sumnja da će ići u Prištinu. "I predsednik Rusije doći će u Beograd, a teško da će ikada ići u Prištinu. Angela Merkel ponovo će doći u Beograd, a nisam siguran da će u isto vreme doći u Prištinu. Pogledajte nivoe investicija i sve drugo", rekao je Vučić objašnjavajući kako je Srbija snažnija i uspešnija od privremenih vlasti u Prištini.

A i sa Donaldom Trampom je razgovarao u dva navrata: "Rekao je da su Srbi veliki narod i da ja predstavljam veliki narod. Ponosan sam jer je on, pored Putina, ovde najveća zvezda. Ovo je rekao pred dvadeset i pet ljudi."

ISPOD RADARA

Čitavo ovo prepucavanje, Tačijevo likovanje i Vučićevo negodovanje i dokazivanje da je on ipak veći, jedva da je neko na Zapadu primetio na sceni, na kojoj Makron i Merkelova sa zadahom ekstremne desnice za leđima po ko zna koji put mire Francuze i Nemce i u izgled stavljaju reforme Evropske unije koja puca po šavovima, na kojoj se rukuju Vladimir Putin i Donald Tramp, pri čemu se analiziraju govor njihovih tela, svaki izraz lica i Putinov palac podignut nagore posle rukovanja.

Samo je Angela Merkel pokazala posebno interesovanje za Vučića, sastali su se nasamo dan posle, samo što nikakve detalje tog razgovora nismo saznali.

KINESKE LETELICE

Sve u svemu, ni do kakvog dogovora između Vučića i Tačija nije došlo 11. novembra u Parizu, kao što su neki mediji najavljivali, a sa čime su neki analitičari spekulisali. Naprotiv. "Mogu da otvore (EU) koliko god poglavlja ili nijedno, ali ne možemo da učestvujemo u dijalogu sa onima koji su kršili pravila koja su sami prihvatili. U tome ne želimo da učestvujemo, ali želimo da verujemo da će Evropska unija i ostali kojima je stalo do dijaloga da utiču na one kojima su pomagali u proglašavanju nezavisnosti", rekao je Vučić po povratku u Beograd. Saopštio je i da je gotovo "nemoguća misija" da Srbija spreči da Kosovo postane članica Interpola uprkos svem trudu Beograda, jer da su zemlje koje ne priznaju Kosovo "pod velikim pritiskom da na glasanju budu makar uzdržane, kako bi Kosovo imalo više glasova koje ga podržavaju". "Da li će oni moći da zadrže tu prednost? Borićemo se da ne. Da li ćemo uspeti? Nije lako. Mi sami ulažemo u to sve što imamo. I svoj novac i svoje znanje. Borimo se, i to je ono što možemo. Nemamo moćne sponzore", rekao je on i osvrnuo na obeležavanje Dana primirja u Prvom svetskom ratu u Parizu gde je on išao sa "dvoje savetnika i jednim pripadnikom obezbeđenja", dok je delegacija iz Prištine imala između 50 i 60 ljudi.

A onda je Vučić rekao da će za Vojsku Srbije iz Kine biti kupljene bespilotne letelice u vrednosti od 30 miliona dolara i najavio mogućnost proširenja vojne saradnje sa tom zemljom: "Ja verujem da ćemo dobiti još nešto iz Kine, nešto dobiti a nešto platiti, ali to ću da kažem tek kada dobijem potvrdu od predsednika te zemlje."

Veliki uspesi Srbije se nastavljaju, Pariz i raspored sedenja treba što pre zaboraviti. ¶

ANDREJ IVANJI

Knedla u grlu

Čini se da Francuska nije odolela da ne podeli lekciju političkom establišmentu Srbije. Mesto na kojem je sedeo predsednika Vučić 11. novembra u Parizu možda je i poruka da će morati da nastavi da radi na ispunjavanju obećanja. Zbog toga je ovo pravi trenutak da se celokupni srpski politički establišment ozbiljno zapita kako smo stigli dovde, a odmah zatim i kako da se iz ove sramne pozicije izbavimo

"Dok sam ja živ, nikada Francuska neće ratovati protiv Srbije." To su bile reči Fransoa Miterana sredinom 1990-ih godina, kada je jedan deo francuskih intelektualaca, predvođen Bernarom Anri Levijem, Alenom Finkelkrautom i Bernarom Kušnerom, tražio bombardovanje Srbije na čijem čelu je bio Slobodan Milošević. Dolaskom Žaka Širaka na vlast, definitivno se menjaju francusko-srpski odnosi. Srbija tada uglavnom iskazuje osećaj neuzvraćene ljubavi, ljuti se, ne razume francuske poteze, ali ipak se u javnosti iznosi stav da treba oprostiti u ime dugog prijateljstva, kao i zbog činjenice da je Francuska velika sila. U političkim tumačenjima sve do danas nema racionalnog razumevanja francuskih stavova, podjednako kao što veliki deo francuske javnosti ne poznaje Srbiju, a oni koji su za nju čuli svoja znanja uglavnom vezuju za rat devedesetih godina prošlog veka i zločine. Svemu ovome u velikoj meri doprinosi neznatna pažnja koju Francuska posvećuje Srbiji, kao i niz njenih skorijih, prilično uvredljivih poteza.

IZVINJAVAMO SE, MNOGO SE IZVINJAVAMO

Proslava kraja Prvog svetskog rata u Parizu prošlog vikenda tako je izazvala burne reakcije u Srbiji i dovela do još jedne razočaravajuće epizode u francusko-srpskim odnosima. Pre svega, zbog podignute zastave Kosova u katedrali Notr Dam u Parizu, iako je ona podignuta i 2014. godine, kada se obeležavao početak Prvog svetskog rata, samo što se tada tome nije pridavao značaj kao ovih dana.

"Isticanje zastave Kosova je neprimereno, ali Srbija na najvišem nivou treba da učestvuje u obeležavanju stogodišnjice od kraja Prvog svetskog rata u Parizu, zato što smo pre 100 godina velikim žrtvama platili svoju slobodu", obrazložila je potpredsednica Vlade Srbije Zorana Mihajlović.

Francuski ambasador u Srbiji Frederik Mondoloni poručio je tada da Francuska dobro razume "da je slučaj zastave Kosova težak za Srbiju, ali smisao nije u pobedi saveznika, jer pobeda je proslavljana velikom vojnom paradom uz učešće i srpske vojske u prvim redovima, već u sećanju na žrtve rata i na mir. To je i bio razlog da predsednik Makron pozove i poražene u Prvom svetskom ratu, kao i neke zemlje koje nisu ni postojale. Ovaj događaj sa zastavom Kosova ne sme da baci senku na naše slavne dane iz 1918. godine, na izuzetno blisko savezništvo i na doba bratstva po oružju".

Sve u svemu, predsednik Srbije je prešao preko "slučaja zastave Kosova" i uputio se u Pariz. Međutim, sačekala ga je nova neprijatnost. Bio je to ponižavajući raspored sedenja ispod Trijumfalne kapije, kod plamena Neznanom junaku, gde se događala centralna proslava. Naime, predstavnik velikog saveznika Francuske u Prvom svetskom ratu, koja je tada izgubila trećinu svog stanovništva, našao se skrajnut, a centralnu poziciju, iza Angele Merkel i Vladimira Putina, dobio je Hašim Tači, dok su u prvom redu najvažnijih gostiju sedeli i hrvatska predsednica Kolinda Grabar Kitarović i Bakir Izetbegović kao predsedavajući Predsedništva BiH.

Predsednik Srbije Aleksandar Vučić izjavio je tada da je imao osećaj "knedle u grlu", ali da je doneo odluku da ne pravi skandal. Već sutradan, 12. novembra, ambasador Francuske u Beogradu je rekao da je raspored sedenja na obeležavanju 100 godina primirja u Prvom svetskom ratu u Parizu "velika nespretnost zbog koje žali" i dodao da "moli predsednika Srbije Aleksandra Vučića i srpski narod da prihvate izvinjenje".

Srbija se slično našla uvređenom, pa posle prešla preko svega, prilikom odluke francuskog apelacionog suda u Kolmaru da odbije zahtev Srbije za izručenje bivšeg vođe OVK Ramuša Haradinaja, 28. aprila 2017. godine, dozvolivši da se vrati u Prištinu nakon hapšenja po Interpolovoj poternici. Tada je predsednik Vučić izjavio da je svestan da je Srbija mala a Francuska velika, ali da nikome, pa ni Francuskoj, neće dozvoliti da "poništava" Srbiju, te ocenio da je u pitanju "brutalna sila". Sledila je protestna nota, povučen je ambasador Srbije u Parizu na konsultacije. Istovremeno je ministar inostranih poslova Ivica Dačić doneo odluku da Srbija neće tri meseca učestvovati na skupovima u Francuskoj, ali je na pitanje da li će Srbija prekinuti diplomatske odnose s Francuskom izjavio da neće da "ugrozi stabilnost i budućnost bilo kakvim hitrim potezom". Zapravo, Srbija je učestvovala na multilateralnim skupovima i ubrzo vratila ambasadora u Pariz. A Ramuš Haradinaj je postao premijer Kosova.

KRATKA ISTORIJA NERAZUMEVANJA I NESPOSOBNOSTI

Ako se vratimo još malo unazad, kada je Francuska priznala jednostrano proglašenje nezavisnosti Kosova 2008. godine, tadašnji ministar spoljnih poslova Srbije, Vuk Jeremić, inicirao je odluku da srpski zvaničnici ne putuju više u Francusku, koja je na snazi bila samo par

DOMAĆIN I GOST: E. Makron i A. Vučić
Foto: Kabinet predsednika Francuske/ Tanjug

meseci. Bivši ambasador Srbije u Francuskoj Radomir Diklić smatra da je tadašnja odluka Francuske da prizna nezavisnost Kosova, kao i glasanje za prijem u Unesko ili u Interpol prošle nedelje zapravo spoljna politika Evropske unije; zemlje EU koje nisu priznale Kosovo donele su takvu odluku iz svojih unutrašnjih razloga, kao na primer Španija zbog Katalonije, dok Francuska takve argumente nema.

Postavlja se pitanje da li je predsednik Vučić od ranije imao informaciju da će zastava Kosova biti podignuta u Notr Damu, kao i saznanje o tome gde će sedeti prilikom centralne proslave kod Trijumfalne kapije. Ako je znao, mogao je da odluči da ostane u Srbiji i da na taj način dostojanstveno oda poštu srpskim žrtvama i uvaži činjenicu da je Srbija izgubila 28 odsto svog civilnog stanovništva i tri četvrtine vojnika. Takvu odluku je, na primer, doneo državni vrh Velike Britanije, koji je poslao potpredsednika vlade u Pariz, a sam prisustvovao komemoracijama u svojoj zemlji. Ako predsednik Srbije nije imao nikakva saznanja unapred, da li je to onda propust u radu ambasade Srbije u Parizu, koja je trebalo ne samo da ga informiše već i da aktivo lobira da do toga ne dođe?

Kada već govorimo o lobiranju, navedimo interesantnu činjenicu da je nedavno, tačnije, juna meseca ove godine, u Francuskoj objavljena knjiga "Rođenje jedne demokratije: Hašim Tači i put ka nezavisnom Kosovu (1987–2008)". Autor ove knjige je Žak Boduen, koji je 2007. godine bio savetnik ministra spoljnih poslova Bernara Kušnera, a zatim i generalni direktor izdanja prestižnog CNRS-Nacionalnog centra za naučna istraživanja. Krug francuskih intelektualaca koji je doprineo da se gotovo ceo srpski narod povezuje sa zločinima počinjenim krajem prošlog veka i koji je aplaudirao bombardovanju Srbije 1999. veoma je uticajan. Ovome je u određenoj meri doprinela i činjenica da se Srbija nikada nije dovoljno distancira od tog perioda, ali i zato što je, s jedne strane, izabrala pogrešne aktere da lobiraju za njene interese, a sa druge, nije umela ni da se predstavi francuskoj javnosti i institucijama na adekvatan način.

I dok kosovski Albanci uspešno rade na ostvarivanju svojih ciljeva i prepoznavanju nacionalnih interesa, koristeći »

ŠTA STE RADILI, GDE STE BILI:
Ivica Dačić i Rajko Ristić, ambasador u Parizu
Fotografije: FoNet i sa zvaničnog sajta ambasade

sve raspoložive resurse, Srbija je, samo primera radi, poslednjih šest godina u Parizu bila predstavljena u liku ambasadora Rajka Ristića. Kada je za njega tražen agreman, u tri navrata Francuska je puštala da prođe po tri meseca pa tražila "dopunu biografije", što na diplomatskom jeziku zapravo znači da zahteva da se predloži neko drugi. I svaki put su se ovakva poruka i stav vlasti ignorisali i insistiralo se na Ristiću, bez uvažavanja francuskog stava. Agreman je na kraju dat, ali su mu vrata viših francuskih političkih krugova ostala zatvorena, a samim tim i mogućnost da nešto korisno uradi za zemlju. Tako je svoje vreme utrošio i na to da se prošlog proleća potuče sa Radoslavom Pavlovićem, direktorom jedinog srpskog kulturno-informativnog centra u svetu, koji se nalazi preko puta čuvenog Bobura u Parizu, koji je potom privremeno zatvoren. Ovaj se ambasador "istakao" i zamenom stolarije i postavljanjem PVC prozora na zgradi ambasade iz 1921. godine, koja se nalazi pod zaštitom Zavoda za zaštitu spomenika kulture Francuske, gde se bez odobrenja ni tenda ne menja a kamoli prozori. Iako je ministar spoljnih poslova Srbije izjavio da je u pitanju velika bruka srpske diplomatije, akteri skandala nisu vraćeni u Beograd niti sankcionisani. Radomir Diklić stoga smatra da Srbija generalno ima nedorastao odnos prema Francuskoj, sa tendencijom da se podrška podrazumeva i nedovoljnim uvažavanjem činjenice da je to jedna od najvećih svetskih sila, koja ima svoje interese i vrednosti.

I pored nezavidnog ugleda koji srpski narod ima u Francuskoj još od devedesetih a koji se sve do danas sporo menjao, ipak je predsednik Širak bio prvi državnik jedne velike zapadne sile koji je posetio Srbiju nakon 5. oktobra 2000. i tom prilikom otvorio renoviran Francuski kulturni centar. Francuska se od tog trenutka trudila da integriše Srbiju u evropske tokove. U novembru 2001. godine smanjen je dug Pariskog kluba za čitavih 67 posto. Bila je zahtevna prema Srbiji, ali nikada kao Nemačka i Holandija i nedopustivo se slabo snalazila u političkim podelama nakon ubistva Zorana Đinđića, pruživši na kraju prednost Vojislavu Koštunici.

ŠTA MAKRON TRAŽI OD VUČIĆA

Odluke francuskog protokola poslednjih dana daju zasigurno utisak da Srbija kao zvanica nije bila prioritet za Francusku. Ako je propust, desio se zato što se nije posvetila posebna pažnja Srbiji koja je u obeležavanju Prvog svetskog rata morala da ima bolju poziciju, i pored toga što je događaj zamišljen da bude u slavu mira, a ne pobednika. Ako nije propust nego namera, onda se treba pre svega zapitati ko ovim dobija i šta je cilj? Svakako treba imati u vidu da je trenutak jedinstven. Prvi put posle 10 godina relativno slabe uloge Francuske u okviru Evropske unije, predsednik Makron je odlučno preuzeo kormilo i ima jasan koncept: vidi Srbiju i Zapadni Balkan u Evropskoj uniji, ali pod uslovima koje je izrekao na Samitu EUpadni Balkan u Sofiji prošle godine, da do proširenja može doći tek pošto se sprovede prava i trajna reforma, koja će dubinski poboljšati funkcionisanje EU. Što se pak Srbije tiče, predsednik Makron je jasno rekao Aleksandru Vučiću 17. jula u Jelisejskoj palati da pre svega treba da se posveti reformama i normalizuje odnose sa Kosovom, pa da tek onda govori o datumima.

Postavlja se pitanje koliko je Francuskoj bitno da li Srbija sprovodi reforme i poštuje evropske vrednosti. Istoričarka Dubravka Stojanović smatra da je Srbija odustala da ide putem kojim ide Francuska: "Ako je tokom XIX veka težila da bude sve bliža vrednostima koje je simbolizovala Francuska, ako je prepisivala francuske zakone i trudila se da državu ustroji na sličan način, ona je posle pada komunizma odlučila da krene putem etničkog nacionalizma i da ratuje za teritorije."

Ipak, autoritarni režim Aleksandra Vučića Francuska bar do sada toleriše, pa čak i podržava. Mada bi se mogli zapitati da li je, pored predsednika SAD Donalda Trampa i predsednika Rusije Vladimira Putina, i predsednik Vučić bio meta u govoru predsednika Makrona 11. novembra u delu gde kaže da je patriotizam suštinska suprotnost nacionalizmu. Nacionalizam je izdaja patriotizma. Tokom Foruma za mir koji je organizovan istog dana, Angela Merkel je takođe izrazila zabrinutost usponom populizma i nacionalizma, a Antonio Gutereš, generalni sekretar Ujedinjenih nacija, upozorio je da se događa geopolitički splet okolnosti nalik onome koji je doveo do Prvog svetskog rata i atmosfere iz tridesetih godina prošlog veka.

Što se *normalizacije odnosa* sa Kosovom tiče, interes Francuske je jasniji. Gubitak vlasti i autoriteta Angele Merkel, odlazak Velike Britanije iz EU, hronični problemi Italije, čine da Emanuel Makron ima jedinstvenu priliku da se pozicionira kao lider Evrope, a cilj je potvrdio načinom na koji je organizovana proslava kraja Prvog svetskog rata. Žan-Arno Derens, glavni urednik francuskog portala "Le Courrier des Balkans" podvlači da "on ne može da se postavi za lidera Evrope a da ne posveti više pažnje Balkanu". S ob-

zirom da je sukob Makedonije i Grčke po pitanju imena na putu da se reši, ostaju problemi Kosova i Srbije, kao i Bosne i Hercegovine. Sve ukazuje na to da Francuska pod normalizacijom odnosa sa Kosovom zapravo vidi obavezno priznanje nezavisnosti Kosova.

Princip da Kosovo treba prvo da pokaže poštovanje ljudskih prava i izgradi multietničko društvo više se nigde ne pominje. Koliko god da je očigledno da Kosovo želi nezavisnost, što pre svega znači da se Albanci bore za teritoriju, što je opet po svojoj suštini nacionalizam, u ovom slučaju smatra se prihvatljivim. Potezi i izjave Aleksandra Vučića poslednjih godinu dana govore da je i on saglasan da se takva odluka mora doneti, ali da nije do kraja razradio plan kako da ga sprovede, odnosno kako da takvu ideju "proda" srpskoj javnosti, zbog čega okleva, a istovremeno pokušava da isprovocira incidente kako bi doveo do situacije svršenog čina, i to u dogovoru sa Hašimom Tačijem, a najverovatnije i uz posredovanje raznih "mirotvoraca", među kojima se poslednjih meseci pominju i francuski. Tako se stiglo i do ideje razgraničenja i razmene teritorija, koje Francuska podržava i pored toga što ona podrazumeva podelu na osnovu etničkih principa. "Mi nemamo crvenih linija, Beograd i Priština treba da dođu do globalnog rešenja, koje će biti trajno i doprineti stabilnosti regiona. Za nas nema ni blanko čekova, mi se ne suprotstavljamo rešenju, a principijelno ni razgraničenju", objasnio je ambasador Mondoloni i dodao da je "potreban dogovor koji će konačno rešiti ovo pitanje i Francuska neće deliti lekcije".

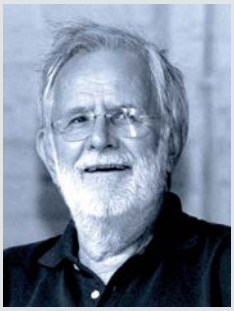
Ipak, čini se kako Francuska nije odolela da ne podeli lekciju političkom establišmentu Srbije. Mesto na kojem je sedeo predsednika Vučić 11. novembra u Parizu možda je i poruka da će morati da nastavi da radi na ispunjavanju obećanja.

Prilikom posete Beogradu 2001. godine, Žak Širak je pozdravio "oslobođenje srpskog naroda", ali podvukao da se "zrelost jednog naroda ceni po sposobnosti da svesno sudi svojoj prošlosti". Možda je ovo pravi trenutak da se celokupni srpski politički establišment ozbiljno zapita kako smo stigli dovde, a odmah zatim i kako da se iz ove sramne pozicije izbavimo. ¶

MILICA ČUBRILO FILIPOVIĆ

Retuširanje žive televizije

"E ne može to tako", reče neka jako pametna glava u Srbiji, umeša se u režiju i naredi da ima da se vidi Vučić, nek gledaju kako će! Lako će: uzećemo lepo taj kadar gde se gazda vidi, pa ćemo ga na svoju ruku ubacivati

Piše:
Aleksandar Mandić
reditelj i scenarista

U gomilama raznih obeležavanja, teško je naći tako bedan, glup i dosadan, amaterski rad koji su francuski ceremonijal-majstori demonstrirali u nedelju. Ne znam za primer da je krupniji događaj gore upriličen. Očigledno je da je "duh" te priredbe osmislio francuski "mudri" politički um. Slab je to alibi za tako neverovatnu glupost bez trunke šarma, privlačnosti ili zračenja, koju smo gledali iz blokiranog, zgrčenog Pariza. Kad politika uzme takvu stvar u svoje ruke, ništa se osim mrtvorođenčeta i ne može pojaviti, ali kada tome onoliko doprinese i francuska državna televizija, desi se čudo sramote za Francusku. Beskrajni nepokretni totali, besmisleno mlataranje kamerama i planovima, potpuno odsustvo želje da se prikaže događaj, onolika fokusiranost na narcisoidnog superstara Makrona, operisanog od trunke šarma. Njegov bezobrazno dug, patetičan i očajno banalan govor nije se mogao izdržati. Kad bolje razmislim, posle svega, baš mi je i milo.

Ne bih trošio laptop radi Francuza (neka se svojom brukom oni bave), da naša državna televizija nije ovoj koještariji dodala jednu potpuno originalnu i zavidnu dimenziju – falsifikat direktnog prenosa. Od početka slike iz Pariza pojavljivao se u kadrovima Tači, muvao se među glavonjama i onako glavat bio baš vidljiv. Onda su gosti seli, pa je taj poglavica postao još vidljiviji, a našeg glavara nigde. U neko doba, tek u 46. minutu prenosa, kamera švenkuje tri-četiri sekunde po statistima od gostiju. Među njima eto ga i naš junak što je tamo branio srpsko dostojanstvo do poslednje kapi ponižnja. Onda počne taj blentavi govor, našeg šefa opet nema, a Tači iskače počesto. "E ne može to tako", reče neka jako pametna glava u Srbiji, umeša se u režiju i naredi da ima da se vidi Vučić, nek gledaju kako će! Lako će: uzećemo lepo taj kadar gde se gazda vidi, pa ćemo ga na svoju ruku ubacivati u prenos povremeno, bar da izjednačimo sa partnerom iz Brisela. Ali onda imaju novu muku: taj kadar je kratak i pokretan, ne vidi se On dovoljno dobro i dugo. I za to ima leka: zamrzni kadar, napravi fotografiju, pa to ubacuj! Naredba – izvršenje. I tako tri puta, svaka tri minuta od pedeset osmog. Ide očajni prenos, pa tras: smrznuta slika, očigledno smuljana zbog pokreta kamere. Ko te pita, ko da narod zna šta je friz i kvalitet slike. Vidi se naš Vučić, to se jedino računa.

Ne znam ko je naredbodavac, ali nekako verujem da je iz kuće. Njihov strah od Šefa je postao refleks. Toliki minuti teku, a nema Gazde! Sta će im reći kada se vrati, bog te?!

Postoji u Parizu gradski muzej koji ima kolekciju posvećenu retuširanoj istoriji na fotografijama iz raznih totalitarnih režima. Ono – kako ko padne u nemilost, nestane sa slika. Retušeri brzopleti, pa ponegde nema čoveka, a na slici ostale cipele ili šešir, ali, ko sme da pita, važno je da ga nema. Naš slučaj je originalan, važno je da ga ima! Ako ga nema, retušeri malo umuljali i umrtvili sliku – i eto ga. Ko te pita.

Kakav originalan prilog pariskom muzeju, u novoj kategoriji: retuširanje žive televizije. ¶

Makron i stari demoni

Dedovi nam se verovatno prevrću u grobu zbog načina na koji je predsednik Francuske Emenuel Makron obeležio stogodišnjicu kraja Prvog svetskog rata, prilagođavajući proslavu svojim ambicijama: da on bude objedinjujući faktor u Evropskoj uniji koja puca po šavovima. Prepreke njegovim evropskim ambicijama su rejting koji mu u Francuskoj sve više opada i to što mu nedostaje jedna sitnica – snaga nemačke privrede

U PRVOM REDU: Tramp, Merkel i Putin i domaćin Makron (u sredini) na proslavi u Parizu
Foto: AP

Tokom obeležavanja godišnjice primirja u Velikom ratu 1914–1918. francuski protokol uložio je dosta napora da Donald Tramp i Vladimir Putin ne dobiju vreme za razgovor i ne ukradu šou Emanuelu Makronu, "najmlađem francuskom predsedniku posle Napoleona". Petrogradski "Komersant" sa izvesnom dozom podrugljivosti piše da su im sa tim ciljem promenili mesta za stolom.

Nije čudo da se u senci toga pojavila "imperijalna" protokolarna greška u rasporedu na Jelisejskim poljima pokislih lidera malih zavisnih kneževina koji su gledali da, dok se dedovi prevrću u grobu, ugrabe priliku da se pozdrave sa onima koji vedre i oblače. To govori o sadašnjici i baca tešku senku na zaostavštinu Versajskog mira iz 1919, na četrnaest principa američkog predsednika Vudroa Vilsona, među kojima najvažniji govori o garancijama političke nezavisnosti i teritorijalnog integriteta kako za velike tako i za male države.

Podsećanja radi: na početku Velikog rata Velika Britanija je kontrolisala teritoriju 140 puta veću od sopstvene, Belgija 80 puta, a Francuska 20 puta. "Gardijan" u jednom komentaru piše kako Britanija resentiman za izgubljenom imperijom zamenjuje nekritičkim navijanjem za dominaciju Sjedinjenih Američkih Država. "Gardijan" to piše nakon američkih kongresnih izbora, uz poruku da Tramp neće nikud otići, a da Britanci ipak treba da se okrenu Evropi. Ovde pitanje glasi: Da li su imperijalni resentimani u doba globalizma izbledeli?

KAO ŠREDER I BLER

Najavljeno povlačenje nemačke kancelarke Angele Merkel je za više medija bio povod da Markona proglase za evropskog "trendsetera", za političara koji diktira evropsku agendu, dnevni red. Čini se da on ima takve ambicije. Za osamnaest meseci na vlasti on je primio 170 stranih predstavnika i 66 puta putovao u inostranstvo. Da preuzme ključnu evropsku ulogu, Makronu ipak nedostaje jedna sitnica – nemačka privreda, pa je moguće je da on kompenzaciju pokušava da nađe u činjenici da će po izlasku Britanije Francuska biti jedina nuklearna sila u EU.

Tradicionalne slabosti francuske ekonomije uključuju i hronični budžetski deficit od 1981, negativan trgovinski bilans od 2001, stopa rasta stanovništva viša je od stope rasta BDP-a, nezaposlenost iznosi

9,1 odsto, a za 8 odsto je povećan broj ljudi koji su bez posla pune dve godine.

Francuska ekonomija je zavisna od javnog sektora nakon dugogodišnje dominacije politike nacionalizacije koja je rezultirala time da je 36 odsto ukupne imovine u Francuskoj na početku predsedničkog mandata socijaliste Fransoa Miterana 1981. bilo u rukama države, tada je u državne ruke prešlo 39 komercijalnih banaka.

Posle tog perioda usledio je talas privatizacije i globalizacije francuske privrede čijih je 40 odsto u rukama inostranog kapitala (više od 50 odsto u oblasti napredne tehnologije, 27,5 odsto nepokretnosti, 20 odsto trgovine i 9 odsto usluga). Za inostrane gazde radi 20 odsto zaposlenih u Francuskoj.

Demonstracije nezadovoljstva su česte. Za 17. novembar najavljene su, na primer, demonstracije zbog poskupljenja benzina. Hapšenje navodne ekstremno terorističke ćelije, za koju se tvrdi da je planirala atentat, pokazuje prema listu "Spektator" uznemirujuće dokaze o besu koji oseća jedan deo stanovništva u Francuskoj.

Makron je došao na vlast kao liberalni dečko koji obećava da će sprovesti reformu Francuske na način na koji su to činili laburista Toni Bler u Britaniji i socijaldemokrata Gerhard Šreder u Nemačkoj pre dve decenije. Kako uočava komentator lista "Spektator", Makron je u samoj Francuskoj postao razjedinjujući faktor, učinio je vrlo malo da bi se suočio sa problemima vezanim za imigraciju, radikalni islam ili nasilje u zemlji. Za njega je srećna okolnost što su desni republikanci i Socijalistička partija ostali u ruševinama nakon kolapsa na predsedničkim izborima, što se lider leve Nepokorne Francuske (*La France Insoumise*) Žan-Lik Melenšon ne ističe preterano i što bi probleme na narednim predsedničkim izborima mogla da mu pravi samo predvodnica desničarskog, nacionalističkog Nacionalnog fronta Marin le Pen. »

Ankete javnog mnjenja njenoj ekstremističkoj partiji daju šansu na predstojećim izborima za Evropski parlament, što je sigurno uznemirujuće za Makrona koji ima ambicije da na evropskoj sceni promoviše svoju *Grande Marche pour l'Europe* nastalu od delova socijalističke partije, koju je učlanio u poslaničku grupu evropskih liberala.

OMAŽ PETENU

"Njujork tajms" piše da je Emanuel Makron prošlog leta zacrtao "pravu granicu" u Evropskoj uniji između progresista i nacionalista, pa citira Aleksandru fon Hup Šefer iz francuskog Maršalovog fonda u Parizu koja kaže da su podele u Evropskoj uniji mnogo složenije od te crno-bele vizije i da i sam mesje Makron ima "neke populističke, pa čak i nacionalističke stavove".

Tokom komemoracije posvećene danu primirja u prvom svetskom ratu 11. novembra u 11 časova, Makron je održao govor o ratnim patnjama i o miru u svetu koji bi se svideo svakoj nastavnici francuskog jezika, a logično je sumnjati da mu je jedna od njih kojom se oženio u tome pomagala. Izveštači globalnih liberalnih medija su zapazili rečenicu o opasnosti od razbuktavanja nacionalizma, koju je izgovorio u prisustvu Trampa i Putina. Makron je inače često pominjao "kugu" nacionalizma koji on smatra izdajom patriotizma, ali reklo bi se ne sela radi, već sebe radi. Levi "Imanite" piše kako je Makron poslao "poruke koje dele" dok je podizao zastavu borbe protiv nacionalizma i ksenofobije u Francuskoj i u Evropi.

"Imanite" u tom kontekstu podseća na Žana Žoresa, lidera francuskih socijalista, pacifistu, borca protiv militarizma i kolonijalizma koga su 31. jula 1914, dan nakon mobilizacije, ubili ekstremni nacionalisti koji su tada njegovom imenu dodavali nemački izraz za gospodina – *Herr Jaurès*.

Makronove poruke za koje se očekivalo da donesu nadu u istorijska mesta, kako piše "Imanite", danas žrtvovana na oltar violentnog ekonomskog rata, pretvorile su se u čudni panegirik Filipu Petenu koji je lišen nacionalnog digniteta i vojnih titula, a njegovu sramnu kolaboraciju opisao je kao "fatalni izbor" čemu aplaudira ekstremna desnica. (Zbog kolaboracije Petenu je izrečena smrtna kazna koju je De Gol amnestijom zamenio za doživotnu izolaciju na ostrvu Il d'Je, a njegov kovčeg su ukrali desničari.)

NIJE DE GOL

U analizi agencije Brukings zapaža se tvrdokorni pristup Makrona čija su specijalnost ekonomske teme. On stavlja naglasak na bezbednost, artikulišući volju da deluje nasilno u inostranstvu da bi zaštitio francuske interese, slavi tradicionalne principe francuske nezavisnosti: autonomiju u donošenju odluka, nuklearno odvraćanje, određeni skepticizam prema američkoj moći uz klasično degolističko upozorenje protiv "onih koji imaju naviku da čekaju da rešenja za njihove probleme dođu preko Atlantika".

Makronove poruke pretvorile su se u čudni panegirik Filipu Petenu. Sramnu kolaboraciju čoveka lišenog nacionalnog digniteta i vojnih titula on je opisao kao "fatalni izbor" i pobrao aplauze desnice

Poređenje s De Golom je ipak preterano. Makronova ideja o evropskoj vojsci se očito veoma razlikuje od odluke generala Šarla de Gola iz 1966. da povuče Francusku iz integrisane komande NATO-a i da naloži stranim trupama da napuste Francusku. To je tada izazvalo veliki potres u zapadnoj alijansi i strahovanja da bi se NATO mogao raspasti, koja su razvejana sovjetskom intervencijom u Čehoslovačkoj 1968. Pre toga Francuska je godinama bila u nekoj vrsti konflikta sa svojim saveznicima u NATO-u, posebno sa SAD i Britanijom, sa kojima je bila među inicijatorima za osnivanje tog saveza, ali je brzo gurnuta na marginu.

Šarl de Gol je smatrao ponižavajućim što su tokom Suecke krize 1956. Amerikanci praktično primorali francuske trupe da se povuku iz okoline Sueckog kanala koji je Egipat nacionalizovao. Zato je smanjio francusko učešće u NATO-u 1963. godine, a potom povukao francusku mornaricu iz flote NATO-a u Mediteranu i u Atlantiku i nije dozvolio da strano nuklearno oružje bude smešteno na francuskom tlu. Tada su sve savezničke trupe napustile Francusku, a komanda je premeštena u Belgiju. Francuska je ipak napravila kompromis: nije se povukla iz političke strukture NATO-a i iza scene je dala garancije SAD da će podržati NATO u slučaju nuklearnog rata u Evropi.

Taj kurs "francuske izuzetnosti" je 43 godine kasnije potpuno promenio francuski predsednik Nikola Sarkozi kada je 2009. napustio antiameričku retoriku u Francuskoj i objavio da će se Francuska pridružiti integrisanoj vojnoj strukturi NATO-a. Oko 4000 francuskih vojnika je angažovano u NATO jedinicama na Balkanu, u Avganistanu i drugim misijama, a oko 900 oficira je u NATO strukturi. Sarkoziju se stavlja na teret da je značajno doprineo, ako ne i iznudio, vojnu intervenciji u Libiji 2011. koja je dovela do kolapsa te zemlje i haosa koji traje sedam godina uz rasplamsavanje izbegličke krize.

VOJNI BUDŽET

Predsednik SAD Donald Tramp je pred samo sletanje u Pariz tvitovao da je Makronova ideja da Evropa treba da formira sopstvenu armiju radi zaštite od Kine, Rusije i SAD "duboko uvredljiva" i da Evropa prvo treba da plati svoj doprinos za NATO, koji SAD subvencionišu "greatly"! Makron je posle objašnjavao da evropske snage nisu protiv NATO-a i da on zapravo podržava Trampov zahtev da Evropljani povećaju vojne troškove. Internet novine iz Virdžinije "Politiko" temu o evropskoj vojsci stavljaju u novčanik, navodeći da zapravo Makron tvrdi da Evropa treba da poveća vojni budžet, ali da novac treba da ide evropskim kompanijama, a ne američkim.

Ruski predsednik Vladimir Putin je držao stranu domaćinu svečanosti izjavivši kako je Evropa moćna ekonomska unija i kako je prirodno da želi da bude nezavisna i suverena po pitanju odbrane i bezbednosti, te da evropska želja za stvaranjem vlastite vojske i prestanku oslanjanja na Vašington u oblasti

Foto: AP

Evropska vizija Angele Merkel

Još ćemo malo da pričekamo

Poneko u predsedniku Francuske Emanuelu Makronu vidi ličnost koja bi mogla da zaustavi dezintegraciju Evropske unije razdeljene na bogati sever predvođen Nemačkom, prezaduženi jug koji reprezentuje Italija sa svojom populističkom, antibriselskom vladom, i nacionalistički, jednako antibriselski istok kome ton daje Višegradska grupa. Ambicije Makronu ne manjkaju, baš kao ni entuzijazam, ako je suditi po njegovim dobro izrežiranim medijskim nastupima. Samo što bez podrške kancelarke Angele Merkel, iza koje stoji nemačka privreda, ništa u EU ne može da se pokrene.

Zato se sa dužnom pažnjom čekao njen govor posvećen budućnosti Evropske unije u utorak 13. novembra u Evropskom parlamentu, samo dva dana nakon proslave povodom stogodišnjice kraja Prvog svetskog rata u Parizu. Da li će Angela Merkel na zalasku svoje političke karijere konačno da se mane poslovične uzdržanosti? Da li će jasno i glasno reći da hoće zajedno sa Makronom da reformiše Evropu? Da se suprotstavi populizmu? Da li će konačno da zauzme neki jasan stav, da se usudi da piše evropsku istoriju?

Merkelova je u Strazburu govorila pola sata. Zaključak nemačkog nedeljnika "Špigel": "Moraćemo još da pričekamo na viziju Evrope Angele Merkel, i pitanje je da li ćemo je ikada dočekati".

Relativno jasno Merkelova je podržala Makronovu inicijativu za "pravu evropsku vojsku". "Relativno", kako piše "Špigel", jer je ključne reči "uvila u debelu vatu tipično Merkelovske konstrukcije rečenice": "Trebalo bi da radimo na viziji toga da jednog dana ostvarimo pravu evropsku vojsku". Jer bi to, što reče predsednik Evropske komisije Žan-Klod Junker, "čitavom svetu pokazalo da evropske zemlje neće nikada više međusobno ratovati". Kao da Jugoslavija nije imala jugoslovensku vojsku. Kako bi takva vojska trebalo da izgleda, da funkcioniše, da se finansira, nije objasnila.

Što se ostalih problematičnih ili spornih evropskih pitanja tiče, Angela Merkel je bila još neodređenija: kako da se dalje razvija Mehanizam za stabilnost ESM, šta misli o bankarskoj uniji ili zajedničkom budžetu evrozone? Neke nove inicijative za reformu evrozone nije obelodanila, ponovila je mantru Berlina da rizici u pojedinim zemljama prvo moraju da se redukuju pre nego što privredno i finansijski ugrožene države dobiju pomoć EU, to jest nemačkih poreskih obveznika.

Tako neodređeno, frazerski, i o ugrožavanju pravne države, recimo u Mađarskoj ili Poljskoj, ili o slobodi medija, tipa: "Kada je ugrožena pravna država u jednoj zemlji, ugrožena je cela EU". Opet bez ikakvih rešenja, bez odgovora na pitanje kako se treba ophoditi sa članicama EU koje sistematski suspenduju vrednosti na kojima je EU osnovana.

U istom tonu, to jest magli, o izbegličkoj krizi, o problemu sa ravnopravnom raspodelom izbeglica i migranata unutar EU.

Ni posle trinaest godina na čelu Nemačke Angela Merkel nije iznela svoju viziju Evrope, osim da treba da se štedi i radi. Nije verovatno ni da će u naredne tri, ako ne dođe do prevremenih izbora u Nemačkoj, izaći iz tog okvira.

Raslojavanje i razmirice unutar EU treba da zaustave, njen položaj između SAD, Rusije i Kine da ojačaju, mladi, razigrani francuski predsednik, marketinški politički proizvod Emanuel Makron, kome opada podrška u Francuskoj i pragmatična Nemica, koja u decembru kormilo svoje Hrišćansko-demokratske unije prepušta nekom drugom i koja je najavila da se više neće kandidovati za kancelarku.

ANDREJ IVANJI

POMIRENI NEPRIJATELJI: Nemačka kancelarka i francuski predsednik polažu venac na mestu potpisivanja primirja 1918.
Foto: AP

» odbrane nije samo razumljiva, već bi bila "pozitivna". To je ipak više odraz ruske želje da im se američki atomski arsenal udalji od granica nego slika realnosti.

Tramp je po običaju jedno izjavljivao (rekavši da su on i Makron bliži nego što izgleda), a drugo tvitovao po povratku iz Francuske: "Mi plaćamo milijarde dolara za zaštitu drugih zemalja za veliku privilegiju da gubimo milijarde dolara u trgovini s tim zemljama..."

Ideja o evropskoj vojsci je očito "na dugom štapu". S jedne strane su takozvani "degolisti", koji zagovaraju snažnu i nezavisnu Evropu *de la defense*. Sa druge strane, "atlantisti" prigovaraju da bi vojska EU konkurisala strukturama NATO-a i da bi uklonila *raison d'etre* da Amerikanci zadrže svoje snage u Evropi.

Nije inače prvi put da Evropljani pominju sopstvenu odbranu. Nemačka kancelarka Angela Merkel je, nakon što je Donald Tramp ultimativno tražio da Evropljani povećaju vojne troškove na 2 odsto BDP-a, pomenula da Evropljani možda više neće moći da se oslanjaju na američku zaštitu. Žan-Klod Junker je u junu 2014. pominjao potrebu da bezbednost evropskih građana treba da bude prioritet.

Gardijan piše da je Evropska komisija u budžetu EU za 2017. u Evropski odbrambeni fond izdvojila 5,5 milijardi evra. U budžetu EU za period 2021–2027. predloženo je povećanje na 13 milijardi evra za prekogranične investicije u tehnologiju i opremu u područjima kao što su šifrirani softver ili dronovi. Osim toga, Komisija predlaže novi evropski mirovni fond od 10,5 milijardi evra.

Sam Makron je ideju o evropskoj bezbednosnoj autonomiji lansirao u svom govoru na Sorboni u septembru 2017.

U međuvremenu njegovu inicijativu za ustanovljenje evropskih vojnih snaga za brze intervencije osim Francuske podržava osam zemalja: Belgija, Velika Britanija, Danska, Holandija, Estonija, Španija, Portugalija i Nemačka, doduše uz ogradu da to mora biti u okviru postojećih struktura. Bilo je najava da će se pridružiti i Italija, ali je posle pobede Lige za sever i Pokreta pet zvezdica to postalo neizvesno.

Takođe je zanimljivo priključivanje Velike Britanije, koja se protivila formiranju evropske vojske sumnjajući da to podriva NATO, preko koga želi da ostane vojno prisutna na Kontinentu nakon izlaska iz EU.

Čak i najveće pristalice vojske EU ne pristaju da se ovlašćenja u oblasti nacionalne odbrane izuzmu iz ingerencija nacionalnih parlamenata. Irska, koja uporno čuva svoju neutralnost, protivi se ideji vojske EU, obezbedila je da u Lisabonskom sporazumu bude eksplicitno navedeno da inače do sada neaktivirani sporazum o stalnoj strukturnoj vojnoj koordinaciji (*Permanent structured co-operation, PESCO*) ne bude obavezujući.

Makron je predlagao da se povećaju personal i ovlašćenja Fronteksa, pogranične agencije EU, ali zemlje poput Mađarske i Finske se tome suprotstavljaju tvrdeći da bi tako došlo do kršenja njihovog suverenog prava da čuvaju svoje granice.

Vodeću ulogu u reformi migracija Makron do sada nije uspeo da odigra. Austrija, zemlje Višegradske grupe (Mađarska, Poljska, Češka i Slovačka), ali i Španija i dalje opstruiraju sistem

raspodele izbeglica. Nema sporazuma o reformi propisa iz Dablina koji za granične zemlje EU poput Grčke i Italije predstavljaju neodrživo opterećenje. Uz to, Makronovu verodostojnost potkopavaju optužbe za licemerje i zamerke da kod kuće nije primenio ono što propoveda u inostranstvu. Kada je 6. juna policija na granici Italije i Francuske nasilno sklonila nekoliko desetina afričkih imigranata, ministar unutrašnji poslova Italije Anđelino Alfano rekao je da je scena u Ventimilji "udarac u oko za one koji ne žele da vide". Italija se sa Briselom nateže zbog novca za prijem izbeglica i zbog neprijateljstva prema njima.

REMONT EVROZONE

Makron se zalagao i za remont evrozone predlažući fiskalnu uniju s budžetom za evrozonu koju kontroliše evropski ministar finansija i jačanje bankarske unije koja bi osiguravala depozite širom EU, kao i za proširenje Evropskog mehanizma stabilnosti (ESM) koji pruža finansijsku pomoć članicama evrozone u krizi, kao neku vrstu Evropskog monetarnog fonda koji bi imao veća ovlašćenja i resurse, dok Nemci smatraju da je i Evropska komisija ta koja nadgleda nacionalne budžete.

Rezultat je bio kompromis koji nije zadovoljio nikoga: članice evrozone složile su se da preko Mehanizma preduzmu korake za rešavanje krize banaka i da se olakša pozajmljivanje zemljama s kratkoročnim problemima s likvidnošću, ali ideja o ovlašćenjima EU ministra finansija nije prihvaćena.

Politički faktori u nekoliko severnih država, koje analitičari iz Centra za evropske reforme nazivaju "Novom hanzeatskom ligom" (Holandija, Finska, Švedska, Danska, Irska i tri baltičke države), tzv. fiskalnoj razboritosti i strukturnim reformama daju prioritet nad Makronovim evrokejnijanizmom.

Prethodna italijanska vlada poduprla je mnoge Makronove ideje, ali koalicija Lige za sever i Pet zvezdica upravo ulazi u sukob s Evropskom komisijom koji bi mogao rezultirati budućom krizom, mada je Žan-Klod Junker pledirao da se s Italijom blago postupa, jer je Italija – Italija. Ostaje otvoreno da li je time mislio da je isuviše velika da bi pala.

Upravo ističe ultimatum Brisela Italiji da uskladi svoj budžet, čiji je deficit od 2,4 odsto po italijanskim ocenama manji od prosečnog evropskog (3 odsto), a po oceni Brisela veoma rizičan zbog visine italijanskog javnog duga od 131,2 procenta BDP-a. Odnosi Pariza i Rima u tom kontekstu su komplikovaniji od odnosa Berlina i Atine tokom grčke krize 2010. Francuske banke su u velikom broju slučajeva italijanski poverioci. S druge strane, spoljna zaduženost Francuske je velika (98,9 odsto u 2017), a krupni akumulirani dug francuske ekonomije (vlada, fizički i pravni zajedno) do 2016. godine dostigao je 280 odsto BDP-a, što prevazilazi italijansku zaduženost (259 odsto).

Početak spora Brisel–Rim–Pariz je bio operetski. Zamenik italijanskog premijera Mateo Salvini, koji je u Parizu viđen kao opasni populista, komesaru EU za ekonomiju i finansije Francuzu Pjeru Moskoviciju poručio je da umesto da kontroliše svoju Francusku, koja je bombardovala Libiju i prekršila evropske parametre, napada Italiju i priča o "mnogim musolinijima u Evropi". Njegov pozdrav kao da je došao iz raspadajuće SFRJ: "Isperite usta pre što uvredite Italiju, Italijane i njihovu legitimnu vladu!" ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

NEDELJNIK "VREME" VAS POZIVA NA TRIBINU

FILANTROPIJA U SRBIJI
OD HUMANOSTI DO SOLIDARNOSTI

Prema brojnim raspoloživim istraživanjima, filantropija, naročito korporativna, u Srbiji je iz godine u godinu u porastu. S druge strane, najširа javnost dobročinstvo i dalje shvata uglavnom kao humanitarnu pomoć. Šta sve spada u filantropiju, koliko je ona razvijena u odnosu na zemlje iz okruženja, kako je podstaći eventualnim zakonskim ili poreskim olakšicama, samo su neka od pitanja u vezi sa ovom oblašću.

Učesnici:
- **MARIJA MITROVIĆ**, Fondacija Trag
- **NEBOJŠA GLIŠIĆ**, Fond B92
- **TAMARA VLAŠKALIN**, Fondacija "Ana i Vlade Divac"
- **VANJA KNEŽEVIĆ**, Delta fondacija

Moderator: RADMILO MARKOVIĆ, novinar nedeljnika "Vreme"

Okrugli sto biće održan 15. novembra 2018. godine u Pres centru UNS-a (Knez Mihailova 6/III) sa početkom u 15 časova.

Tribina je sastavni deo projekta "Država i solidarnost – Pogled uprt u evropsko pravo", koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program.

Dugo putovanje u Interpol

Šta stoji iza diplomatske borbe oko mesta Kosova u Interpolu i kakva će biti finalna odluka ove organizacije

Pošto se približava Generalna skupština Interpola, međunarodne organizacije koja okuplja policije iz 192 države sveta, ubrzavaju se javne i diplomatske aktivnosti vlada u Beogradu i Prištini.

Beograd se trudi, lobirajući kod stranih diplomatskih predstavnika u Srbiji, da onemogući prijem Kosova, ubeđujući ih da to ne bi bilo dobro po bezbednost u regionu i šire. Kosovo, koje je ove godine prvi put uspelo da se izbori za to da se o njegovom zahtevu za članstvo glasa, radi na tome da pridobije potrebnu podršku dve trećine onih država koje će se o tome izjašnjavati na sednici u Dubaiju koja počinje 18. novembra.

Srpski mediji su preplavljeni tekstovima u kojima se prenose izjave srpskih ministara, najviše ministra unutrašnjih poslova Nebojše Stefanovića i ministra spoljnih poslova Ivice Dačića, koji služe da ohrabre javnost, ali i da pokažu da na Kosovu vladaju kriminalci i da bi bio neverovatan presedan da "takva tvorevina" bude primljena u organizaciju čiji je cilj borba protiv kriminala i terorizma. Srpska strana želi da pokaže kako Priština nije kredibilna da pristupa poverljivim podacima Interpola o različitim kriminalnim grupama, teroristima i ratnim zločincima i izgleda da je time posebno zabrinuta, jer bi to, kako se navodi, ugrozilo bezbednost Srbije.

S druge strane, Kosovo želi da bude međunarodno prepoznata država i trudi se na sve načine da uz pomoć svojih saveznika uđe u sve međunarodne organizacije, čak i pre nego što postane deo Ujedinjenih nacija.

BORBA PROTIV KRIMINALA U DRUGOM PLANU

Gotovo jedini bezbednosni aspekt na kojem Beograd insistira jeste to da bi u slučaju prijema Kosova moglo biti raspisano, kako navode zvaničnici, na hiljade poternica za pripadnicima vojske i policije koji su krajem devedesetih godina učestvovali u borbama na Kosovu. Milan Dimitrijević iz MUP-a pominje i moguće zloupotrebe poverljivim informacijama kojima će Kosovo imati pristup:

"Samim tim Srbija bi u tom smislu bila bezbednosno ugrožena, a njeni zaštićeni podaci u Interpolovom sistemu kompromitovani".

Sličnu argumentaciju je, lobirajući protiv prošlogodišnjeg prijema Palestine u Interpol, koristio i Izrael. Dostupne informacije, međutim, ne govore da je nakon odluke o prijemu broj poternica povećan.

Kada je reč o borbi protiv kriminala, Dimitrijević smatra da je to polje i sada dobro pokriveno. Kaže da Kosovo, u skladu sa Rezolucijom 1244 SB, preko UNMIK-a, i sada koristi kapacitete Interpola u cilju suzbijanja kriminala i korupcije preko kancelarije u Prištini:

"Dakle, jasno je da su UN i Interpol uspostavili mehanizme za borbu protiv kriminala i korupcije na prostoru Kosova i Metohije", kaže Dimitrijević.

S druge strane, dr Aleksandra Ilić ocenjuje da bez uključivanja svih aktera na čijoj je teritoriji prisutan kriminal nema ni borbe protiv kriminala:

"Ignorisati činjenicu da imate neku teritoriju, stanovništvo, kretanje robe i ljudi, i ako zaista imamo iskrenu želju da suzbijemo te forme kriminaliteta, ne možemo ignorisati činjenicu da se to odigrava tik uz nas, ne možemo ignorisati faktičko stanje".

Aleksandra Ilić dodaje da je to jedna dimenzija problema, a da je drugo pitanje ima li Kosovo kapacitet da odgovori obavezama koje Interpol nameće zemljama članicama.

"Vraćamo se na pitanje kapaciteta Kosova – čak i ako dobije tu podršku, da li ima mogućnost da odgovori na sve zahteve koje Interpol kroz rezoluciju i statut traži od država članica".

Kada govori o strahovanju od podizanja optužnica protiv pripadnika vojske, policije, pa čak i ličnosti iz državnog vrha Srbije, Ilićeva kaže da je i to, pre svega, političko pitanje, ali i velika nepoznanica.

"Ako pođemo od toga šta Interpol očekuje od svih država članica i poštovanja procedura, ne bismo mogli da očekujemo da će tek tako doći do podizanja tih optužnica. Opet, s druge strane, i to je političko pitanje. Pre svega, ako prime Kosovo koje mi ne priznajemo, praktično je pitanje i problem kako će sarađivati te dve policije koje inače ne sarađuju, a insistira se na međudržavnoj saradnji između nadležnih policijskih organa. Kako će onda to biti u praksi? Zato se bojim da bi mogla biti nepremostiva prepreka".

KRATKA HRONOLOGIJA POKUŠAJA

Prvi zahtev za prijem u Interpol Kosovo je podnelo 2010. godine, zatim 2015, a 2017. godine odustalo je uoči zasedanja Generalne skupštine u Kini zbog nedovoljne podrške.

Naime, na prošlogodišnjem zasedanju, Palestina je primljena u članstvo Interpola uprkos velikim naporima Izraela i Amerike da to spreče, što je verovatno bio razlog zbog kog je Kosovo odustalo od svog zahteva.

To posredno potvrđuje i izjava koju je tada, svega nekoliko dana pred početak Generalne skupštine u Pekingu, dao ministar spoljnih poslova Kosova Bedžet Pacoli, najavivši "taktičko povlačenje... u saradnji sa SAD" i pripremu za naredni samit u Ujedinjenim Arapskim Emiratima.

Pripreme su, reklo bi se, donekle imale efekta, budući da je zahtev Prištine ove godine prvi put dospeo na dnevni red Generalne skupštine i da će 192 članice Interpola imati priliku da kažu da li žele da prime Kosovo u ovo internacionalno društvo kriminalističkih policija.

DA LI JE POSTAVLJENA STOLICA ZA KOSOVO: Sedište Interpola
Foto: Jean-Marc Brivet

KO MOŽE BIT ČLAN INTERPOLA

U nameri da se otklone postojeće brojne nedoumice u vezi sa procedurom prijema u članstvo Interpola, te da se eksplicitno odrede uslovi pod kojima neka zemlja može da aplicira i da postane članica te međunarodne organizacije, na već pomenutom prošlogodišnjem zasedanju u Kini usvojen je i jedan dokument.

Reč je o Rezoluciji broj 1 zasnovanoj na studiji savetnika Interpola Hansa Korela.

Cilj Rezolucije bio je bliže definisanje člana 4 Statuta Interpola u kom se navodi da članica organizacije može biti "svaka *zemlja*" čija Vlada podnese molbu generalnom sekretaru organizacije i koju Generalna skupština usvoji dvotrećinskom većinom. Tu se navodi da će se termin "zemlja" iz člana 4 Statuta tumačiti kao "država", a dalje određuje da zemlja koja podnosi zahtev "treba da objasni da ispunjava uslove za državnost", a to su: "teritorija, stanovništvo, vlada, kapacitet da ostvaruje odnose sa drugim državama".

"Takođe, važan element je da zemlja podnosilac zahteva pomene ukoliko je član neke druge međuvladine organizacije, posebno ako je zemlja članica UN ili posmatrač UN".

U dokumentu, dakle, piše da "treba", nigde ne piše da "mora". Takođe, piše da je "važan element", ali ne i "neophodan". Zato se otvara pitanje jesu li srpski zvaničnici u pravu kada kažu da bi prijem Kosova u članstvo Interpola bio protiv pravila te međunarodne organizacije, jer je članstvo u UN neophodan uslov za prijem.

Milan Dimitrijević kaže da bi eventualnim članstvom Kosova bio napravljen presedan koji bi stvorio pravnu nesigurnost. On izdvaja to što su u Rezoluciji članstvo u UN, odnosno status države posmatrača označeni kao "posebno" važno.

"Svoju argumentaciju srpska strana gradi na osnovu tumačenja, analiza, stavova i iskustava svetskih eksperata koji se bave ovim pitanjima u samom Interpolu i koji su direktno uticali na izradu Rezolucije", kaže Dimitrijević i dodaje da ti eksperti smatraju da formulacija srpskih argumenata ne ostavlja prostora za arbitrarnost prilikom odlučivanja.

Nešto drugačijeg mišljenja je dr Aleksandra Ilić sa Fakulteta za bezbednost. Ona za BIRN kaže da formulacije koje nisu imperativne otvaraju prostor da se pod neku odredbu podvede što više mogućih situacija i da se napravi neki izuzetak.

"Nigde ne stoji to da je to neophodan uslov bez koga ne bi mogla da se donese pozitivna odluka bilo u slučaju Kosova ili nekog drugog entiteta koji bi se prijavio".

Ipak, smatra da ni stavljanje akcenta na članstvo u UN ili bar status posmatrača u Korelovom aneksu ne bi moglo da se tek tako prenebregne. Dr Ilić poredi i specifičnosti prošlogodišnjeg prijema Palestine sa slučajem Kosova.

"Palestina jeste posebna, ali ipak ima status posmatrača u UN. To je tada bio argument za prijem. To u slučaju Kosova ne bi moglo, pa je pitanje kako bi se donošenje pozitivne odluke u ovom slučaju ipak opravdalo".

SRPSKI POLITIČKI UGLOVI

Dok srpski zvaničnici gotovo svakodnevno daju alarmirajuće izjave kojima poručuju da moguće članstvo Kosova u policijskoj međunarodnoj organizaciji znači katastrofu, zamenik premijera Kosova Fatmir Ljimaj izjavio je nedavno da je skeptičan u vezi sa prijemom u Interpol, jer je za članstvo potrebno obezbediti veliki broj glasova.

Iz Beograda poručuju i da su preduzete sve mere da se stopira prijem Kosova u Interpol.

"Imajući u vidu kompleksnost i preplitanje političkih, povrh svega policijskih i nacionalnih interesa svake države članice, preduzeli smo sve da podjednako državama nepriznavačima i državama priznavačima dostavimo sve relevantne argumente kako bi svoje odluke donele u korist Srbije", kaže Milan Dimitrijević iz MUP-a. Dr Aleksandra Ilić kaže da nije sasvim jasno šta se "iza zavese" stvarno dešava, ali i da je jasno da se u domaćoj javnosti podiže tenzija.

"Poznajući na neki način funkcionisanje medija, sigurno da tu ima stvaranja moralne panike u vezi sa tim pitanjem".

Za razliku od zvaničnog stava Beograda, pojedini opozicioni političari smatraju da bi prijem Kosova imao pozitivne efekte. Tako razmišlja Saša Janković.

"Članstvo u organizaciji za međunarodnu policijsku ispomoć, koja radi po najvišim standardima, može samo da poveća bezbednost poštenih ljudi i podigne stepen primene zakona. Predsednik sam političke organizacije koja smatra da je najvažnija politika 'čovek u centru pažnje'. Ono što je dobro za ljude, dobro je i za državu. Nacija i država imaju smisla tek ako su u službi čoveka".

I Dveri su, poput zvaničnog Beograda, protiv članstva Kosova u Interpolu. Boško Obradović, međutim, kaže da se ne može reći da njegova partija podržava stav vlasti.

"Vlast je Briselskim sporazumom dozvolila da Kosovo uđe u određene međunarodne organizacije, a problem je što mi ne znamo na koje se sve organizacije to odnosi jer vlast ovaj sporazum drži u trajnosti. ... Vlast vodi dvostruku politiku i sa jedne strane potpisuje dogovore sa Prištinom, a zatim se, navodno, bori protiv toga da se delovi tog dogovora ne ispune".

Da pred Srbijom nije lak zadatak, smatra Gordana Čomić iz DS-a. Ona kaže da će Srbija, u određenom smislu, svakako biti na gubitku. I ako ometa i ako ne ometa prijem Kosova u Interpol, trpeće kritike od domaće ili međunarodne javnosti.

I ona, međutim, podseća na to da javnost i dalje ne zna na šta se Srbija tačno obavezala kada je reč o članstvu Kosova u međunarodnim organizacijama i pozvala vlast da građanima to saopšti.

"Na šta smo se obavezali, a šta možemo sporiti – to javnost u Srbiji ne zna. Zna se generalni stav da 'neće biti ometanja u međuvladinim i drugim organizacijama', a bez jasnog 'spiska' šta to znači, ostaće bez obrazloženja zašto može UEFA, a ne može UNESCO ili Interpol". ¶

JELENA VELJKOVIĆ, BIRN Srbija

Tekst je objavljen u okviru projekta "Puls integriteta i poverenja u policiju na Zapadnom Balkanu" koji podržava Evropska unija.
Stavovi koji su izneti u ovom tekstu nisu nužno i stavovi Evropske unije.

VREME

GOSTI: NEBOJŠA ŠARANOVIĆ
GRADONAČELNIK ŠAPCA

I MARKO BASTAĆ, PREDSEDNIK
OPŠTINE STARI GRAD

ZUMIRANJE

TEMA: OTVORENO O
POLITIČKIM PRITISCIMA

ČETVRTAK 18H, WWW.VREME.COM

I NA TV ŠABAC, TV SANDŽAK, T1 ZAJEČAR, TELEMARK ČAČAK,
TV VALJEVO PLUS, KRALJEVAČKA KATV, TV FORUM PRIJEPOLJE
I NA PORTALIMA JUŽNE VESTI I UŽIČKA NEDELJA

TEOFIL PANČIĆ

Đilkoš u tranzitu

Čemu nas uči sudbina Nikole Gruevskog, ili: šta ostaje od kokošarenja kad mu svučete pompeznu maskirnu odoru "državotvornosti"

Eto nama istorije na delu, takoreći u živom prenosu: u utorak poslepodne, baš u vreme nastanka ovog teksta, svi tzv. regionalni mediji zabrujaše o Fejsbuk objavi Gruevski Nikole, bivšeg premijera ("Severne") Makedonije, i sadašnjeg begunca od zakona i pravosuđa te iste države: "Јас сум во Будимпешта сега, и побарав политички азил од Унгарските власти." Zvanične potvrde istinitosti njegove lokacije još nema ni sa jedne strane, ali teško da bi Gruevski imao motiva da laže o tome. Utoliko pre što Orbanova Mađarska zaista deluje kao "sigurna kuća" za političke siročiće desno-populističko-kleptokratskog tipa.

Čemu nas uči bizaran/mizeran kraj jedne gromopucatelne balkanske političke karijere? Eh, duga je to priča, sa bezbroj rukavaca... Recimo da je ovo jedan od njih.

Kada vas na granici jedne male, siromašne, skenjane države dočeka SMS poruka "Welcome to the cradle of civilization", znate da ono što vam takvu poruku šalje ima neki prokleto ozbiljan problem; recimo da je to problem s identitetom, samorazumevanjem, u neku ruku i sa samom odraslošću (nemaju, vidimo, samo pojedinci krize prekomerno produžene adolescencije!) a strašota jedna šta se sve iz tog problema može izroditi, kakva čuda i pokore, kakav belaj i kalabalak. Kada sam prvi put ulazio u Makedoniju tada još uveliko razbokorenog, bahatog i silnog Nikole Gruevskog, sve mi je to bilo na neki pomeren način zabavno, ali mojim skopskim prijateljima ništa nije bilo smešno: na spomen te i drugih uvrnutosti ophrvao bi ih nemoćan stid. Izvinjavali su se kao da su lično slali te poruke, kao da su osobno nagrdili Skoplje kretenskim kvazispomenicima i nakaznim zgradetinama u *sehr nadobudnische gastarbeiter* stilu. Izgledalo je tada, pre samo nekoliko godina, da je makedonsko građansko društvo – kako god da tumačimo taj po naravi fluidni pojam – nemoćno i na kolenima pred tim lukavim i okretnim, mada opet i ubogo priprostim palanačkim đilkošem i pred njegovom političko-interesnom mrežom koja je kao paučina prekrila i zatočila Makedoniju, iživljavajući se nad njom na sve moguće načine, od besomučne, jedva prikrivene pljačke njenih resursa, pa do idiotske "antičke" fabrikacije makedonskog identiteta, koja je kod razumnijih Makedonaca izazivala sramotu i mučninu, a u okolnim zemljama neretko i plitku sprdnju, kao da se to "nama" ne bi moglo desiti. E pa, desilo se. I grđe od toga.

Pola decenije kasnije, Makedonija se, ma koliko sporo i teško i teturavo, izvlači iz tog košmara, a s njegovom vodećom personifikacijom pravog posla više i nemaju političari (jer nikakve tu istinske političke supstance više nema, a zapravo je nikada nije ni bilo), nego policajci i sudije – što je dilberima ove sorte svakako i primerenije. Mada bi ga nekakav, recimo, istorijski sud teretio za mnogo ozbiljnije stvari i fundamentalnije štete, Gruevski je, u pravosudnom smislu, "pao" onako kako već padnu sve jajare i kokošari: na banalnoj, prostačkoj pohlepi. Recimo, ovo za šta su mu pravosnažno rebnuli dve godine je protivzakonita kupovina luksuznog blindiranog mercedesa, tobože za potrebe MUP-a Makedonije, a zapravo namenjenog vozikanju njegove visoke premijerske guzice. Još nekoliko procesa za slična i gora kokošarstva je u toku. I mada bi mu mnogi, pa i ja koji to kibicujem sa strane, u srcu radije sudili za političko-estetske zločine i nepočinstva, ovako je uistinu bolje: kokošarski procesi svode seoske opsenare i provincijske gulanfere tipa Gruevskog na realnu meru.

A to što se mali đilkoš, mada preventivno lišen pasoša, dočepao bratske Mađarske (nagradno pitanje: koja se zemlja nalazi nekako baš tačno između Makedonije i Mađarske, i ko u njoj vlada? I ima li slučajno neke veze što su Vučić i Gruevski najbliži politički pobratimi?) možda je šlampavi propust makedonskih Organa, a možda je i nečiji politički kalkil, ne baš nerazuman: zašto od *bata Grue* praviti martira, pa makar i kokošarskog žanra, kad ga se već može lepo dati u izvoz? Pa neka Orban Viktor zakiti rever njime, lepo će mu stajati.

Dobro, reći će neko, ali nisu li to naposletku ipak makedonska posla, tj. kakve to veze ima s "nama"? O, naivnosti! Skoro su identični i ideološki obrasci i praktični mehanizmi po kojima je nekadašnja makedonska vlast zasela za kormilo države koju će potom sistematski brukati i unazađivati, i oni po kojima je aktuelan srpski režim osedlao Srbiju, pa ne pušta dizgine. A pri tome su i jedni i drugi svih ovih godina imali uzor i inspiraciju u Viktor-bačiju, peštanskom hazjajinu, dokazanom maestru kombinovanja mračnjaštva i kleptokratije, te glavnom dileru političkih toksina za regione srednje i južne Evrope.

Sećam se, kada je Gruevski bio na vrhuncu, ovi su naši tek hvatali pravi zalet; kada je ovaj posrtao, oni su mu pružali podršku na i preko ruba dozvoljenog u susedskim odnosima; kada je napokon pao, niko izvan Makedonije nije bio ljući i ucveljeniji od njih. Ali, nije to bilo mnogo više od projekcije: naričući nad njim, bajanjem su razgonili mogućnost da jednog lepog dana prođu kao on. Nema tu ničega neobičnog, jer oni najbolje znaju da su kolege po jajarstvu i kokošarstvu pompezno zaodenutom u "državotvorne" maskirne odore. Doduše, logika i iskustvo nam govore da to što dvojica čine isto još ne mora da znači da će i iste konsekvence istrpeti. Ne mora, ali može, štaviše: trebalo bi. I zato, valja na vreme dati koristan savet onima kojih se to tiče: gospodo, obratite posebnu pažnju na Horgoš, Kelebiju, Đalu i Bački Breg. ¶

SRBIJA JE UKOPA

“Znate li koja se stranka najveći broj puta obraćala povereniku i u čiju korist je poverenik doneo najviše rešenja? Srpska napredna stranka. I dan-danas drži taj rekord iako već šest godina ne podnosi žalbe nego podriva poverenika i zakon”

U atmosferi koju je teško prepričati, jer je naprosto kuljala odnekud iznutra, svečana objava da će filmski festival Slobodna zona otvoriti Rodoljub Šabić, ceo događaj je dobio zaokružen smisao. Na pozornici, poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti rekao je da privodi kraju 14 godina dug posao na uspostavljanju jedne državne institucije, a koja će nam svima trebati, povezujući svoj rad sa Slobodnom zonom koja “takođe 14 godina radi sličan posao – bori se za ljudska prava, ne birajući atraktivne teme, već sučeljavajući se sa gorućim temama iz sfere ljudskih prava – počev od različitih oblika nesloboda do zastrašujućeg rasta desnog populizma”.

Mandat dosadašnjem povereniku ističe 22. decembra, a tu činjenicu kako joj se vreme bliži mnogi doživljavaju sa sve većom strepnjom. Jer ispod naslaga dugogodišnje podrške Šabićevoj borbi za odbranu ljudskih prava, zaštitu ličnih podataka, javnosti državnih dokumenata, podvukao se “egzistencijalni” strah da će institucija poverenika, i kao zaštitnik, i kao poslednja odbrana od totalnog mraka, uskoro postati samo bezbojni deo sistema.

“VREME”: Na festivalu ste i sami rekli da je prvi put da ga otvara neki državni funkcioner. Izgleda da ste dobili veliku “nagradu publike”, ali da su državne nagrade očigledno izostale?

RODOLJUB ŠABIĆ: Pratim taj festival i znam da ga nikada nijedan državni funkcioner nije otvorio. Zbog toga me poziv jeste zatekao, ali moram reći prijatno. Još mi je više bila prijatna sama atmosfera, trenutak kada sam prozvan da izađem i da održim govor, kao i sve što je usledilo posle toga. Što se zvaničnih priznanja tiče, nisam ih gladan, dosta njih sam već dobio, ali kao posebnu doživljavam činjenicu da ih nikada nisam dobio ni od jednog od bivših režima koji su se kod nas smenjivali na vlasti. I to doživljavam kao priznanje za ono što je moja obaveza kao poverenika, a to je nezavisnost. Tako da sam poziv da otvorim Slobodnu zonu i zaista fascinantan pozdrav publike doživeo kao priznanje toj nezavisnosti.

Samo dva dana posle tog događaja, Skupština je usvojila Zakon o zaštiti podataka o ličnosti i pored ozbiljnih kritika koje ste tom zakonu upućivali, pre svega vi, ali i organizacije civilnog društva i Evropska komisija. Zašto je uprkos svemu zakon usvojen?

Mi živimo u jednom kontekstu koji je uspostavljen i u kome je sve redukovano na arenu u kojoj se obračunavaju političke stranke. To je arena u kojoj se odvija bespoštedna borba i u kojoj je neprijatelj svako ko nije “naš”. Ne mora biti “njihov”,

NA U KORUPCIJU

Fotografije: Marija Janković

dovoljno je da nije "naš". A ako nije "naš", i sve drugo nije relevantno, ni njegova pamet, ni znanje, ni iskustvo. U takvom kontekstu, način na koji je zakon usvojen praktično je logičan. Gledao sam na snimku kako Odbor za pravosuđe odbija 124 artikulisana, obrazložena amandmana – za samo 50 sekundi. To je za Ginisa. I to je potpuno ponižavajuće za bilo koga, a za sam parlament ponajpre.

Od zakonskih novina beleži se da se kazne znatno povećavaju za zloupotrebu podataka o ličnosti, kao i to da svi državni organi moraju da imaju osobu koja je zadužena za zaštitu podataka o građanima. Da li je to dovoljno u smislu proširenja prava građana i koliko će se, s obzirom na dosadašnja iskustva, u praksi primenjivati?

Te dve novine, koje su istakli autori zakona i koje mediji prenose, sa istinom nemaju nikakve veze. Kada pogledate kaznene odredbe za kršenje Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, one su u okviru klasične prekršajne odredbe, a to znači da se kreću od 20.000 dinara do dva miliona dinara. Znate li koliki je maksimum kazne po GPDR-u? Dvadeset miliona evra. Naše kazne su manje oko 1000 do 1200, pa i 1300 puta od evropskih. A to se dešava u zemlji u kojoj je stanje zaštite podataka o ličnosti očajno. Mi nemamo ni adekvatnu praksu, jer većina postupaka koji se pokreću, čak i krivičnih, završava se zastarevanjem. Samo poverenik je podneo nekoliko desetina krivičnih prijava koje Tužilaštvo praktično uopšte ne gleda.

Što se tiče oficira za vezu, tu takođe imate jednu floskulu. Prvo, nisu obavezni u svim institucijama. Drugo, imate niz odredbi koje potpuno relativizuju njihovo uvođenje. Kao prvo, to treba da budu stručni, obučeni ljudi. Ali, ko je stručan i ko obučen? Gde su stekli ta znanja i ko ih je obučio, ko proverava njihovo znanje? I jedna i druga stvar koje ste pomenuli na nivou su mantre, ali realnih efekata od toga nema. Da ne pričamo o tome da u odsustvu objektivnih kriterijuma za postavljanje tih oficira ne treba isključiti sumnju, koja je kod nas inače latentno prisutna, da bi to mogao biti još jedan rezervoar za plasman stranačkih kadrova.

U kojoj meri je poštovan vaš model zakona zaštite podataka o ličnosti, odnosno u kom važnom delu nije poštovan?

Ja sam prosto bio iritiran time da godinama imamo akutno lošu situaciju, a da radna grupa vlade piše taj zakon kao što se zida Skadar na Bojani – prvi rok za pripremu ovog zakona bio je maj 2013. godine! Na zahtev čak 18 organizacija civilnog sektora, upućen vladi, tražilo se da se što pre pristupi usvajanju zakona i da taj model poverenika bude osnova. Vlada to unosi u akcioni plan za Poglavlje 23 i na kraju se pojavljuje tekst koji nema apsolutno nikakve veze sa tim modelom. Što je još i manji problem od toga da je tekst izuzetno loš.

Kao prvo, jezik je takav da ga ni pravnici specijalisti ne razumeju lako, a kamoli obični građani. To je bila jedna od fundamentalnih primedbi i mišljenje EU, koje je posle nestalo. Potom, Zakon na očigledan način ignoriše akutne probleme. U tom neumesnom prepisivanju GDPR-a, zaboravilo se na ovdašnje robusne obrade podataka ličnosti koje su dosad izazivale mnogo problema. Primera radi, Zakon ne sadrži nijednu odredbu o videonadzoru, iako smo imali bezbroj ekscesa. Potom, obrada biometrijskih podataka koja je naročito delikatna i danas verovatno važi za najinvazivnije područje privatnosti. Zakon se time uopšte ne bavi. Pa, ako hoćete i JMBG. Insistirao sam da se potpuno zabrani objavljivanje JMBG na internetu ili bilo kog identifikacionog broja. Uneli su to tek nakon primedbi poverenika, ali tako da se u vezi s tim postupa u skladu sa Zakonom o JMBG. A ko pročita Zakon o JMBG videće da tamo nema nijedne odredbe koja bi bila u funkciji zaštite.

Po novom zakonu ne zna se kojim postupkom se individualna prava ostvaruju, to je valjda samo autorima jasno. Nevešto prevodeći famozni GDPR, po novom zakonu vi se istovremeno možete obratiti i povereniku i sudu. Predviđa se parnična nadležnost Višeg suda, u kojima do sada niko nije sudio tu materiju, a pritom reč je o parničnom postupku, većim troškovima, rokovima i svemu ostalom. I sad zamislite situaciju u kojoj su, recimo, vaša prava privatnosti povređena. Vi ste se obratili povereniku, ali u skladu sa novim zakonom podneli ste tužbu i sudu. Teku dva postupka za istu stvar, što je u pravu jako neobično. Otvara se rizik da dva organa vlasti donesu dve različite odluke. I dešava se da poverenik kaže "vaše pravo nije povređeno", ali viši sud kaže "da, vaše pravo je povređeno". Pošto »

je poverenik brži, a parnica sporija, vi ste u međuvremenu podneli tužbu protiv poverenika Upravnom sudu. I Upravni sud je našao da je poverenik u pravu. Na kraju imate dve kontradiktorne sudske odluke. Ovo je za sada hipotetički, međutim sasvim je moguće. To je nešto što se u pravu smatra nedopustivim.

Dolazimo i do famoznog člana 40. novog zakona.

Do člana koji predlaže ogroman broj ograničenja onih prava koja je zakon prethodno zajemčio. I to na način koji je veoma fluidan. Na primer, dođete da se interesujete kod nekog, namerno kažem nekog jer se ne vidi čak ni kod koga, kod državnih organa ili bilo kog obrađivača podataka, i hoćete da znate ko je, zašto i u koju svrhu obrađivao vaše podatke i da li ih distribuira, i možete dobiti odgovor: "Uskratićemo vam to pravo." Vi u čudu pitate kako, kad u zakonu piše drugačije, ali onda dobijete odgovor: "Da, piše, ali piše i da vam možemo uskratiti to pravo, zbog drugog važnog javnog interesa." Pogledajte član 40, stav 1, tačka 5. U članu 40 kakav je bio u prethodnom zakonu bar je pisalo da se takve rezerve iz korpusa "važnog javnog interesa" mogu staviti u zakonske okvire. U poslednjem trenutku, u zadnjem krugu pred predlaganje zakona, iz ove verzije obrisana je reč "zakon". Kada smo na to žustro reagovali i ja i ceo civilni sektor, Ministarstvo je odgovorilo na jedan neverovatan način: da su reč "zakon" obrisali da ne bi izazivala konfuziju.

Postoji li kakav nadzor EU nad usvajanjem takvih zakona?

Nakon mišljenja EU koje je bilo tvrdo, jasno, eksplicitno i koje je bilo izuzetno kritičko prema tekstu zakona, stigla su dva zagonetna mejla iz kojih se naslućuje da oni, eto, podržavaju dalji proces donošenja zakona. A kada se otvorila priča i kada je javno rečeno da u zakonu nisu uklonjeni najkapitalniji nedostaci, oni su ćutali. Neću da ulazim u to da li je to u vezi sa nekom drugom političkom konstelacijom i nekim drugim aktuelnijim interesima EU, činjenica je da sam prilično razočaran takvim ponašanjem.

Šta je kritikovala Srpska pravoslavna crkva u vezi sa Zakonom i zašto je, po rečima ministarke pravde Nele Kuburović, zabranjeno da poverenik ima bilo kakva inspekcijska ovlašćenja kada je reč o radu crkava i verskih zajednica?

Ono što je logično dovelo do reakcije SPC jeste činjenica da ta nespretna odredba kojom se uređuje obrada podataka verskih zajednica govori o nekakvoj obavezi usklađivanja akata crkve sa aktima zakona. To je naravno za crkvu kao autonomnu organizaciju potpuno neprihvatljivo. Zašto bi oni usklađivali, ako nije predviđeno da i svi drugi usklađuju svoje akte? Crkva ima obavezu da poštuje zakon, to uopšte nije sporno, kao i da snosi konsekvence u slučaju da ga krši, baš kao i svako drugi.

Što se tiče ministarkine izjave, meni je ona neverovatna. Ne da nisu isključena ovlašćenja poverenika, nego su izričito predviđena. Pogledajte član 93, a jedino što je ostavljeno kao potpuno nebulozna mogućnost to je da crkve same formiraju nekakve poverenike koji će se baviti zaštitom podataka. To je opet posledica potpunog nerazumevanja i prevoda jedne odredbe iz GDPR-a koji je nadnacionalni propis i koji uređuje pojedine varijante koje će članice Unije imati u svojim zakonima. Da li u Srbiji možete da zamislite samostalnog poverenika koji će u svemu biti isti kao državni poverenik, a koga će birati crkva – po kojim kriterijumima?

Kako objašnjavate "neobičan" odnos Republičkog javnog tužilaštva prema vama? Tuženi ste, prema određenim navodima, 15 puta.

Broj tužbi se popeo na 45 ili čak i više. Državni tužilac ima regularna ovlašćenja da "napadne" bilo koji konačan upravni akt bilo kog organa vlasti ove zemlje, ako smatra da je taj organ koji je doneo akt povredio zakon i ugrozio javni interes. Ali on podnosi tužbe isključivo protiv poverenika za informacije. Po Tužilaštvu, poverenik je jedini u ovoj zemlji koji krši zakon i ugrožava javni interes. Moram se nasmejati na tako nešto.

Da se razumemo, osim Tužilaštva svi građani mogu podnositi tužbu kada su nezadovoljni poverenikovim rešenjem. U preko hiljadu slučajeva poverenikov akt je bio predmet tužbe, ali u samo tri odsto slučajeva njegova rešenja su ukinuta i njemu vraćena na ponovni postupak, na dodatno obrazloženje. Ja sam svaki put doneo istu odluku, samo uz pojačano obrazloženje. Ni u jednom jedinom slučaju odluka poverenika nije preinačena kao nezakonita. A ponavljam – uslov za tužbu je da bude nezakonita.

Koga brani Tužilaštvo od vaših "nezakonitih" odluka?

Tu imate tri grupe slučajeva, u vezi sa Savamalom, političarima i vojnim licima. Na primer, Tužilaštvo podnosi tužbu protiv poverenika tvrdeći da je on povredio zakon i ugrozio javni interes kada je naložio da se stavi na raspolaganje javnosti profesionalna biografija postupajućeg javnog tužioca u slučaju Savamala. Samo po sebi je nonsens da bilo koga tužite za objavljivanje profesionalne biografije javnog funkcionera, ali ovde je još paradoksalnija situacija. U trenutku kada je državni tužilac podneo tužbu protiv poverenika, ta ista biografija bila je javno objavljena na veb-sajtu Državnog veća tužilaca. A tom Državnom veću predsedava republički tužilac koji je podneo tužbu protiv poverenika. To je zaista na nivou karikature.

Situacija koja je privukla dosta pažnje jeste famozni postupak u Agenciji za borbu protiv korupcije, potom u Tužilaštvu, u vezi sa bivšim gradonačelnikom a sada ministrom finansija zbog neprijavljivanja velike imovine. Poverenik je i tu dao nalog da Tužilaštvo objavi o čemu se radi, usledila je tužba i opet je poverenik povredio zakon i ugrozio javni interes. A nakon toga, poslednja vest: Tužilaštvo se

“Nedavno smo imali situaciju kada je na otvorenoj sceni došlo do sukoba između Ministarstva odbrane i pojedinih aktivnih i bivših oficira povodom kritike koju su ti oficiri iznosili. Na te optužbe Ministarstvo je odgovorilo na zaprepašćujući način, *ad hominem*. Na više od sto adresa, i službenih, i privatnih, i stranih, poslalo je gomilu kompromitujućih, naročito osetljivih podataka iz tih istih profesionalnih dosijea: kada su bili pod dejstvom alkohola, od čega su lečeni, da li su skloni genocidu”

sa tim funkcionerom dogovorilo o primeni načela oportuniteta, dakle funkcioner će platiti 200.000 dinara u dobrotvorne svrhe i neće biti krivično gonjen. Ako je u odnosu na njega primenjeno načelo oportuniteta, pitanje je: a koga će uopšte bilo kad da gone? Nekog odbornika iz valjevske Mionice koji nije prijavio ar šume?

I, konačno, treća vrsta tužbi dolazi po osnovu zahteva za objavljivanjem podataka iz profesionalnih dosijea bivših ili aktivnih vojnih lica za koje je izneta sumnja da su učestvovali u ratnim zločinima na Kosovu. Tužilaštvo redovno na inicijativu Ministarstva odbrane podnosi tužbe protiv poverenika, da je prekršio zakon i ugrozio javni interes. A Zakon o tajnosti podataka kaže da čak i dokumenti najvišeg stepena klasifikacije podležu proveri u konkretnoj situaciji, da ne mogu biti tajni radi prikrivanja krivičnog dela. Pritom, sama činjenica da je neko izneo sumnju da je neki naš oficir počinio ratni zločin na Kosovu, ne znači i da je istina. Sama sumnja sasvim sigurno nije dokaz. To sam nekoliko puta rekao, ali i video iz samih razgovora sa tim osumnjičenim ljudima – izbegavanjem suočavanja sa tim sumnjama njima je samo učinjena medveđa usluga. U svakom slučaju, teza Tužilaštva glasi da je sve što stoji u profesionalnom dosijeu vojnog lica – tajna. Recimo da je to, čak, i tako. Ali, nedavno smo imali situaciju kada je na otvorenoj sceni došlo do sukoba između Ministarstva odbrane i pojedinih aktivnih i bivših oficira povodom kritike koju su ti oficiri iznosili. Na te optužbe Ministarstvo je odgovorilo na zaprepašćujući način, *ad hominem*. Na više od sto adresa, i službenih, i privatnih, i stranih, poslalo je gomilu kompromitujućih, naročito osetljivih podataka iz tih istih profesionalnih dosijea: kada su bili pod dejstvom alkohola, od čega su lečeni, da li su skloni genocidu... Kako je moguće da Tužilaštvo na to uopšte nije reagovalo kad to jeste krivično delo?

Kada su počele takve tužbe protiv poverenika?

Bilo ih je možda i ranije, ali poslednjih nekoliko godina to je snažno intenzivirano. Ima jedan zanimljiv podatak u tom odnosu Tužilaštva, koji ste s razlogom nazvali “neobičnim”. Sâmo Republičko javno tužilaštvo podnelo je protiv poverenika više tužbi za poništenje njegovih akata nego što su sva tužilaštva u ovoj zemlji za 14 godina podnela akata optužbi protiv svih prekršilaca oba zakona koja poverenik štiti. S druge strane, to isto Tužilaštvo ne nalazi da je krivično delo kad, na primer, ministar zdravlja iznosi tuđi psihijatrijski dosije u tok-šou emisiji. U svetu bi pala vlada zbog toga. I ne samo on, bezbroj je takvih primera u vladajućoj strukturi, masovno se koriste takvi podaci za političko razračunavanje, čak i podaci dece.

Šta je epilog nedavnih pretnji smrću upućenih vama? Počinioci su otkriveni?

To je bilo u formi primitivnih prostakluka, ali ovo sada što se dešava, to je kulminacija. Prethodno je bila priča o objavljivanju ne podataka, nego dokumenata, fudbalera švajcarske reprezentacije, Albanaca rođenih na teritoriji Srbije. Kopije dokumenata mogu se dobiti samo na lični zahtev, a kopije tih dokumenata u toku samo jednog dana zatražene su, dobijene i objavljene na naslovnim stranama jednog tabloida. Time su očigledno prekršena bar četiri zakona, Zakon o državljanstvu, Zakon o matičnim knjigama, Zakon o zaštiti podataka ličnosti, Krivični zakon, jer to je krivično delo. I ja sam otvorio postupak nadzora. Odmah je usledila reakcija u tom tabloidu sa člankom u kome je govorilo nekoliko istaknutih članova vladajuće stranke, nazivajući me “šiptarski poverenik, izdajnik, pale su maske”... U komentarima je krenula priča da mi treba opaliti metak u glavu, i to je stajalo na sajtu tog medija. Tada su se oglasila i dva novinarska udruženja, ja nisam podnosio krivičnu prijavu, oglasilo se i Tužilaštvo da oni kao vode nekakav postupak, ali nemam nikakvih informacija i ne verujem da su išta uradili.

A danas?

Kad pogledam unazad, istina, uvek je bilo toga. Ministar pravde u Koštuničinoj vladi – “Poverenik ugrožava državnu bezbednost”. Ministri u vladi G17+ – “Poverenik podriva ekonomski i finansijski sistem zemlje”. Vlada DS-a – “Šabić je kriv za sve”. Ali zaista nikada nije bilo ovako. Kao, na primer, ova kampanja u kojoj me sa skupštinske govornice nazivaju stranim špijunom. Kada poslanik Martinović kaže da ja radim za strane obaveštajne službe, on se javno ismeva svojoj državi i svim njenim strukturama. Ako ni zbog čega drugog, a ono zbog toga što sam jedan od retkih funkcionera u ovoj državi koji je tri puta prošao najrigorozniju bezbednosnu proveru. To svaki put podrazumeva proveru svih relevantnih činjenica 10 godina unazad, i to u interakciji svih bezbednosnih struktura, i MUP-a i BIA i VBA. I sad zamislite da je Martinović u pravu. Kakva bi ovo bila tragikomična država, tri puta uzastopce u devet godina daju sertifikat, a ja radim za strance. Ali, Martinović time ispunjava zadatak, izaziva sumnju i podriva institucije ne samo poverenika nego i te famozne BIA, MUP-a, VBA. Druga stvar, ako vi lažete da poverenik ima ogromnu platu pa je sa skupštinske govornice bar udvostručite, ako lažete da on svuda putuje i troši ogromne novce iako troši neuporedivo manje nego što to rade oni, ako izmišljate priče da za velike pare radi za »

strane službe, zaista kako to izgleda iz perspektive prosečnog građanina koji malo zarađuje i jedva školuje svoje dvoje dece, i gleda ovog gada što se valja u novcu služeći stranim službama – pa, da li možete da isključite mogućnost da neko stvarno dođe i opali taj metak. To je potpuno neodgovorno crtanje mete na čelu ljudi. I to se ne dešava samo meni, nažalost to je postao učestali manir.

U kom segmentu vidite da se politički ambijent najsporije menja, ako se uopšte menja?

Sve naše stranke, bez izuzetka, kada su opozicija cene transparentnost, podržavaju poverenika, ali kada dođu na vlast to se odmah promeni. Znate li koja se stranka najveći broj puta obraćala povereniku i u čiju korist je poverenik doneo najviše rešenja? Srpska napredna stranka. I dandanas drži taj rekord iako već šest godina ne podnosi žalbe nego podriva poverenika i zakon. U ono vreme kada je bila opozicija, vrlo intenzivno i s pravom je koristila i afirmisala to pravo i zakon, a sada je poverenik neprijatelj. To je čista hipokrizija.

Danas je tajna pošto je prodat PKB, tajna je koncesioni ugovor za aerodrom, tajna je polovina stvari u vezi sa izgradnjom u Savamali, tajna je i prethodni skandalozni, sramni ugovor o menadžerskom upravljanju Železarom Smederevo, i onda je logično da se suočavamo sa konsekvencama koje su nepoželjne i opasne. Godinama je Srbija ukopana na lošem mestu sa lošom ocenom na globalnom indeksu percepcije korupcije. Danas je suočena, i pored toga što je ministarka pravde i to interpretirala kao veliki uspeh, sa ozbiljnim upozorenjem GRECO-a za nepoštovanje preporuka, i to je upozorenje takvog intenziteta da čak ni sankcije nisu isključene. I najgore, danas je Srbija zatečena jednom potpuno kompromitujućom činjenicom, objavljena je crna lista FATF-a, organizacije za sprečavanje pranja novca, na kojoj je 11 zemalja a jedina zemlja iz Evrope je Srbija. I nakon revizije liste, šest meseci kasnije, sa liste su skinuti Irak i Vanuatu, a Srbija se još uvek na njoj nalazi. I ne treba se zavaravati, uzrok tome treba tražiti u snažnoj, sve evidentnijoj netransparentnosti u raspolaganju javnim resursima. A kao vrh svega najavljene izmene Zakona o pristupu slobodnim informacijama upućuju na to da se iz zakona izuzmu državna preduzeća u kojima je nesumnjivo korupcije bilo ubedljivo najviše.

Sledeći pitanja u formi "nekad i sad", šta biste rekli o instituciji poverenika?

To je jedna od stvari kojom sam apsolutno zadovoljan, bez lažne skromnosti. Na samom početku kada je država donela zakon i izabrala novog visokog funkcionera, državnog organa, ona je odmah i zaboravila na njega. Dobar deo javnosti ne zna da ja tada od države mesecima nisam dobio ni dinara, ni spajalicu, ni stolicu, ni kadar, pečat te institucije platio sam svojim novcem. Jednom ministru sam iznerviran rekao: ako dam ostavku, nosim i pečat kući. Danas je to izuzetno kvalitetna kuća. Mislim da bi bilo teško naći u ukupnoj srpskoj administraciji nekoga ko bi mogao da im parira. Čine je ljudi svesno, dobro, organizovano pripremani i obučavani za posao koji rade, a koji je vrlo specifičan i koji podrazumeva vrlo posebna znanja. Više od 90 odsto njih ima fakultet, većina su pravnici, velika većina sa pravosudnim ispitom, specijalisti, masteri, magistri, doktori, veliki broj njih ima sertifikate u oblasti zaštite podataka i veliki procenat ima bezbednosne sertifikate što znači da su prošli bezbednosnu kontrolu.

"Kada poslanik Martinović kaže da ja radim za strane obaveštajne službe, on se javno ismeva svojoj državi i svim njenim strukturama. Ako ni zbog čega drugog, a ono zbog toga što sam jedan od retkih funkcionera u ovoj državi koji je tri puta prošao najrigorozniju bezbednosnu proveru"

Znate li ko će biti vaš naslednik, odnosno koga biste vi kandidovali na to mesto?

Ne mislim da poverenik ima to pravo i ne bi bilo ni dobro da ga ima. Svog naslednika ne bih imenovao jer bi bilo neprimereno, ali u situaciji u kojoj postoji ne bezrazložan strah od urušavanja institucija i u kojoj je evidentan prodor stranačkih kadrova u institucije koje bi po definiciji trebalo da su nezavisne, ja kandidujem dva kriterijuma: jedan je stručnost i to posebna stručnost za vrlo specifičnu materiju ove kuće, zaštitu podataka i slobodan pristup informacijama. Drugi je nezavisnost, stranačka nezavisnost i ne mislim samo na vladajuću nego na bilo koju stranku. Takođe, ne samo formalna nezavisnost, u smislu da li je neko član ili je zamrzao članstvo, nego i suštinska nezavisnost. Ako se poštuju ta dva sasvim logična kriterijuma, onda je naslednik poverenika upravo u kući, u samoj instituciji. Znam da tamo postoji ne jedan već nekoliko ljudi koji bi taj posao radili valjano.

Sarađujete li i sa novim zaštitnikom građana Zoranom Pašalićem, kao što ste sarađivali svojevremeno sa Sašom Jankovićem?

Ne, imali smo neke povremene kontakte, ali smo ih potpuno prekinuli od trenutka kada je on u jednoj zaista neprimerenoj "pravničkoj kombinaciji" zajedno sa Odborom za pravosuđe zapravo omogućio nezakonit izbor jednog člana Saveta Agencije za borbu protiv korupcije. Izigravši naša zajednička ovlašćenja, izigravši zakonsku obavezu da kandidat treba da bude zajednički, predložio je čoveka a da me nije ni konsultovao. Tako je nekome odgovaralo i taj čovek je izabran.

Vašim odlaskom sa funkcije poverenika, utisak je previše jak da ne bi bio istinit, gasi se još jedna "slobodna zona", verovatno i poslednja. Kako vi gledate na budućnost institucije koju ste uporno i pionirski gradili i izgradili?

Ne želim da se bavim spekulacijama, a odgovor bi bio u domenu njih. Govorio sam već o dve varijante: jedna je sačuvati tu instituciju jer je ona Srbiji potrebna i biće joj sve potrebnija. Druga je, naravno, upropastiti je. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Standardi i odgovornost

Sveobuhvatna digitalizacija je jedno od strateških prioriteta Vlade Srbije, a realizacija toga nije moguća ukoliko se ne obezbedi bezbedan sajber prostor, rekao je na godišnjoj konferenciji pod nazivom "Cyber Security" ministar za inovacije i tehnološki razvoj Nenad Popović

Konfindustrija Srbija – Udruženje italijanskih industrijalaca, organizovalo je, uz pokroviteljstvo Ambasade Italije i Grada Beograda, 8. novembra u Skupštini grada godišnju konferenciju pod nazivom "Cyber Security – Kako se suočiti sa novim izazovima u poslovnom i finansijskom sektoru".

Učesnici konferencije naglasili su da je digitalna bezbednost globalni izazov za svetsku ekonomiju.

Erik Košuta, predsednik Konfindustrije – Udruženja italijanskih industrijalaca koje u Srbiji postoji već šest godina, tim povodom je rekao:

"Digitalna bezbednost predstavlja globalni izazov za svetsku ekonomiju, koja zbog sajber napada svake godine pretrpi štetu od oko 600 milijardi dolara. Takvi napadi su u početku bili isključivo usmereni ka velikim multinacionalnim kompanijama, ali s vremenom su počeli sve više da ulaze i u najsitnije pore svake zemlje, ugrožavajući na taj način i najmanje privredne aktere: mi iz Konfindustrije smo, zahvaljujući aktivnostima naših članica, bili svedoci, kako povećanog broja napada u protekloj godini, tako i činjenice da su sve češće mete napada baš oni 'najmanji'. Upravo su napadi na male kompanije ti koji su najrizičniji. Imajući u vidu činjenicu da se male kompanije uglavnom oslanjaju na sopstvenu strukturu, takvi napadi mogu ponekad biti kobni za nju i dovesti do njenog kraha. Opasnost je utoliko veća ako uzmemo u obzir činjenicu da 97 odsto srpskih kompanija čine mala i srednja preduzeća, koja zapošljavaju oko 56 odsto ukupno zaposlenih u zemlji i učestvuju sa 46 odsto u ukupnom izvozu."

Ministar za inovacije i tehnološki razvoj u Vladi Republike Srbije, Nenad Popović ukazao je na izuzetan značaj sajber bezbednosti, kako za ekonomiju, poslovanje kompanija, tako i za državnu bezbednost svake zemlje, upravo zbog toga što blizu 70 odsto stanovnika Evrope koristi internet.

Popović je, otvarajući Konferenciju, istakao da je po pitanju bezbednosti važna saradnja javnog i privatnog sektora. "Vlada ima ulogu u postavljanju standarda i sprovođenju propisa, a industrija ima odgovornost da ih isprati", napomenuo je Popović. Ali lanac odgovornosti se ne završava tu, već pojedinci moraju jednako dobro da odigraju svoju ulogu jer u svakom trenutku milioni gigabajta podataka kruže internetom u transakcijama koje obavlja približno četiri milijarde korisnika na svetu.

Popović je predočio i da je u 2016. godini u svetu hakovano više od tri milijarde yahoo naloga, a da je više od 70 miliona korisnika napadnuto posredstvom Fejsbuka. Naveo je podatke agencije Mekenzi za 2017. godinu da je ukupna šteta od sajber kriminala premašila hiljadu milijardi dolara (jedan trilion), što na globalnom nivou nanosi ogromne štete privredama mnogih zemalja. U zaštiti

od toga jako je važna saradnja privatnog i javnog sektora, a od posebne su važnosti i pojedinci u ovom poslu. Ministar Popović je dodao da samo korišćenje legalnih softvera sprečava do 85 odsto ciljanih napada. Zbog toga je jako važno graditi odnos poverenja i prevencija, pogotovo gde su u upotrebi veliki informacioni sistemi. Sajber bezbednost je, po njegovim rečima, i pitanje etike prava, jer njena realizacija ne sme da ugrozi sistem razvoja tehnologija i digitalni razvoj. Sveobuhvatna digitalizacija je jedan od strateških prioriteta Vlade Srbije, a realizacija toga nije moguća ukoliko se ne obezbedi bezbedan sajber prostor. Popović je naglasio da Republika Srbija može doprineti sajber bezbednosti i na međunarodnom i globalnom planu, naglašavajući da imamo veoma talentovane mlade inženjere koji se bave inovacijama i u ovoj oblasti u čemu su se već potvrdili. Srbija i Italija, po rečima ministra Popovića, i dalje treba da unapređuju ovu saradnju kako bi internet prostor na međunarodnom nivou bio što je moguće bezbedniji.

Serđo Monti, zamenik šefa misije Ambasade Italije, pozdravio je prisutne sledećim rečima:

"Pitanje sajber bezbednosti u današnjim okolnostima je pitanje velike svesti o značaju IT industrije, jačanja saradnje, jer je to globalni izazov za sve nas", naglasio je Serđo Monti u ime Ambasade Italije, koja je uz Skupštinu Grada Beograda i Konfindustriju pokrovitelj ovog skupa. On je ukazao da je Konfindustrija Italije, koja je strategiju o sajber bezbednosti usvojila 2013. godine i neprekidno je ažurira, organizovala veliki broj skupova i edukativnih seminara na Balkanu kako bi se obezbedila digitalna sigurnost podataka kroz primenu brojnih alatki u IT bezbednosti. Gospodin Monti je podsetio da su 2017. godine ministarstva pravde Srbije i Italije potpisala sporazum o saradnji u sprečavanju sajber kriminala. On je izrazio nadu da će Konfindustrija dobiti značajno mesto u srpskoj ekonomiji i da će saradnja na tom planu između dve zemlje ubuduće biti intenzivnija. ¶

R. V.

Politička cena kupovine Ko

Kako su i zbog čega u Telekomu Srbija odlučili da se suprotstave konkurenciji, da li je to ustupak vlastima kroz kupovinu kompanija koje imaju veze za vladajućom strankom i na koji način će to uticati na medijsku scenu u Srbiji i regionu

UZIMAJU, NE PITAJU POŠTO JE: Direktor Telekoma Predrag Ćulibrk

Poslovni potez Telekoma Srbija, akcionarskog društva u kome država Srbija ima najveći broj akcija, proglašen je za političko medijski događaj jeseni u Srbiji. Kako je obelodanjeno, ova državna kompanija kupila je kablovskog operatora Kopernikus tehnolodži koji se vezuje za Srđana Milovanovića – preduzetnika bliskog vladajućoj SNS. Debate o tome kako je to učinjeno i zašto je plaćeno koliko je plaćeno, krenule su odmah.

Protivnici ovog poteza kažu da je kablovski operator preplaćen, jer se Telekom Srbija obavezala da plati gotovo 200 miliona evra i da taj podatak govori da odluka nije zasnovana na poslovnoj logici nego na želji da se nagradi čovek blizak vlastima. Ocenjeno je i da ova kupovina, kao i najava novih kupovina, ima za cilj da dovede do još veće kontrole vlasti u oblasti medija i da Telekom Srbija nema zakonski osnov da bude izdavač u oblasti javnog informisanja.

S druge strane, Telekom se dosta šturo branio navodeći kako je normalno da se odluče na takav potez u situaciji kada se pojavila opcija da kupe tu kompaniju koja bi trebalo da im dugoročno obezbedi bolje mesto na telekomunikacionom tržištu, onom koje se najbrže menja zbog svetskog tehnološkog razvoja.

Na napade da je to urađeno da bi se dodatno kontrolisali mediji u Srbiji, u Telekomu odgovaraju da nema ni reči o tome, već se pokušava da se proširenjem portfolija i korisničke mreže dugoročno obezbedi stabilno poslovanje ove firme koja, na neki način, pripada svim građanima Srbije.

TELEKOM U AKCIJI I N EDOUMICE

Kupovinu Kopernikusa najavila je televizija N1 još u septembru 2018. godine, pokušavajući da od uprave Telekoma Srbija dobije odgovore na pitanja da li je ponuda koju je ova kompanija poslala "previsoka". Tada se navodilo da je Telekom odlučio da po svaku cenu kupi Kopernikus, dakle, ne pitajući za cenu. Na kraju, to se ispostavilo kao tačno.

Telekom je tada odbijao da odgovara na pitanja N1 jer je u njima video ne TV stanicu koja se bavi pitanjima od javnog značaja, nego glasnogovornika Junajted grupe, kompanije koja je vlasnik ove TV stanice. Na taj način, sam Telekom je pomerio raspravu iz polja poslovnih odluka u oblast poslovne špijunaže, nedozvoljenih pritisaka na tržištu, što je na celu priču uskoro prebacilo na politički teren, odnosno, želju vlasti da dodatno kontroliše medijsku scenu u Srbiji.

Uglavnom, od 1. novembra 2018. godine Telekom je vlasnik društva Kopernikus tehnolodži i posle pritiska medija potvrđeno je da je ugovor o prodaji vredan oko 200 miliona evra, kao što je i bilo najavljivano u prilozima televizije N1. Telekom, sada, pod pritiskom javnosti objavljuje da se radi o vrlo dobrom poslovnom potezu jer je za taj novac dobio više od 200 hiljada novih korisnika "u kablu", to jest klijenata koji koriste internet i televiziju preko kablovskog operatora u svojim domaćinstvima ili kompanijama.

Da li je Kopernikus zaista tako veliki igrač na tržištu? Ta kompanija u javnosti uglavnom je poznata po svojim kablovskim televizijama bez velike gledanosti i uticaja jer i nemaju pravi program. Takođe, o Kopernikusu se govorilo i pre godinu i po dana kada je u hotelu Prag, u Beogradu, vlasnik Srđan Milovanović, koji se vezuje i za ovu kompaniju, upu-

opernikusa

Foto: Zoran Žestić/ Tanjug

can u noge i teško prebijen Predrag Ranković Peconi, problematični preduzetnik i vlasnik TV Hepi. A ako je neko i gledao TV Kopernikus, onda je to prestalo onog momenta kada na jednom od kanala više nije bilo programa voditelja Dejana Anđusa čija je emisija utorkom uveče imala značajnu gledanost i uticaj.

U zbiru, Telekom je "tresnuo" 200 miliona evra za kompaniju koja nije ni u jednoj opciji važila za nešto veliko i važno u Srbiji i regionu i dat je novac veći od mnogih investicija na srpskom tržištu što predstavlja najveće ulaganje Telekoma još od kupovine Telekoma Republike Srpske 2006. godine. Dodatnu sumnju u opravdanost takvog poteza ojačalo je ponašanje same kompanije: Telekom je sve radio iza zatvorenih vrata, u tajnosti i nerado se odlučivao da odgovori na pitanja javnosti. Pored toga, ove jeseni, usledila je i prodaje Adrija Medija Grupe u vlasništvu Aleksandra Rodića, za koju se pretpostavlja da je takođe akvizicija Telekoma preko kompanije Vajerles medija.

Iz svega ovoga proizilazi da je Telekom za kratko vreme uskočio u dve velike i kontraverzne kupovine, te najavio dodatne aktivnosti na tom polju narednih meseci u cilju povećanja baze svojih korisnika i mogućnosti da im ponudi ne samo bolju cenu i uslugu od konkurencije nego i sadržaj koju drugi nemaju – bilo na kablu bilo na internetu. Dakle, u oblasti koju često nazivaju digital. U tom kontekstu, iz Telekoma je ranije stigla "vest" da bi hteli da kupe i Telekom Albanija pod upravom moćnog Dojče telekoma, dok u isto vreme agresivno kupuje kablovske operatore po republici Srpskoj u BIH kako bi i tamo parirao konkurenciji.

Sve u svemu, na digitalnom tržištu u regionu odvijaju se velike operacije. One bi u krajnjem ishodu mogle da dovedu do toga da iz Srbije ne deluje samo jedan veliki igrač u liku SBB-a, odnosno Junajted grupe koja je kupila TV stanice u BiH i Crnoj Gori sa nacionalnom pokrivenošću – PINK BiH i PINK ME – i objedinila ih pod brendom Nova TV od ranije u njenom vlasništvu u Hrvatskoj, nego i Telekom Srbije koji je razumeo da ako ne bude mogao da privuče veći broj korisnika u digitalu, može polako da se gasi.

Telekom, inače, poslednjih godina ima slabe pokazatelje, kompanija gubi korisnike tamo gde je bila dominantna, u oblasti fiksne telefonije gde ju je SBB poprilično sustigao (58 odsto, naspram 34 odsto tržišta prema podacima Telekoma, ali 83 odsto naspram 14 odsto prema podacima Ratela), a poslednje investicije u promeni mreže i postavljanju "bolje optike" nisu doveli do očekivanih rezultata jer oni koji su se opredelili za jednog pružaoca usluge u oblasti digitala, teško se odlučuju da se prebace kod drugog.

Telekomu očevidno ne pomaže ni činjenica da ima sportske kanale Arena sport, što je po sebi bilo kontroverzno i sporno od početka, te da ove godine ima ekskluzivno pravo prenosa Lige šampiona u kojoj solidno igra Crvena zvezda. Uglavnom, to kompaniji nije donelo veliki broj novih korisnika, pogotovo ne na uštrb glavnog konkurenta – SBB dominira u ponudi sa Sport klub kanalima i kanalima koji nude serijske i filmske programe, nedostižne za Telekom.

RAT DO ISTREBLJENA ILI KONSOLIDACIJA TRŽIŠTA

Na reakciju javnosti da je Telekom dao previše para "naprednjačkoj" firmi i da je tako od "SNS tajkuna" Milovanovića napravio jednog od bogatijih ljudi u Srbiji, iz kompanije je reagovao protivargumentima pokazujući da je investicioni fond KKR mesec dana ranije prodao svoj deo drugom fondu BD Partners iz Ujedinjenog Kraljevstva za više od 2,6 milijarde evra, a za uzvrat je dobio 1,8 miliona korisnika u regionu. Ovakva matematika trebalo je da postavi pitanje kako je to SBB korisnik vredniji od nekog lokalnog korisnika, ali to je tema za eksperte iz oblasti poslovanja telekomunikacionih kompanija. Međutim, problem je u nečem drugom: kako pokazati i dokazati da Kopernikus ima zaista toliki broj korisnika kako što se tvrdi, odnosno, izostala je tačna potvrda iz Telekoma koliko su novih "priključaka" kupili. Posebno kada se ima u vidu poslednji izveštaj Ratel-a za drugi kvartal 2018. godine iz koga se "vidi" da Kopenikus ni izdaleka nema prisustvo na tržištu o kome Telekom govori kroz saopštenja. Štaviše, ta analiza kaže – tek nešto više od 50 hiljada "pretplatnika". To ozbiljno dovodi u pitanje objavljenu računicu da je jedan plaćen nešto manje od hiljadu evra.

Na ono što je objavio Ratel, Telekom je odgovorio da oni nemaju dobre podatke. Time je, na neki način, osporen kredibilitet institucije koja bi morala da bude nesporna u ovim poslovima u Srbiji, pa se Telekom nije samo suočio sa pitanjima koja postavlja deo javnosti nego i sa onim što tvrdi zvanična institucija. Pored toga, Telekom nije želeo da odgovori na koji način je doneta odluka da je jeftinije kupiti nego "napraviti" korisnika, ali je poznato da gotovo svi kablovski operatori u Srbiji po pravilu imaju razvijeniju tehnologiju, savremeniju mrežu i bolju uslugu od glomaznog i sporog državnog operatora. Razlozi za to su brojni i potrebno je njima se baviti na nekom drugom mestu.

Ono što se sada zna jeste da sa ovom kupovinom Telekom neće stati i da se uveliko pregovara sa drugim operatorima: »

Foto: A. Anđić

POD ISTIM KROVOM: Operatorsko ukrupnjavanje

izvor iz Telekoma kaže da uglavnom svi lažiraju podatke o pravom broju korisnika, da je tržište potpuno divlje i da tek kada se uđe u pregovore o kupovini, otvaraju se karte i govori na nivou pravih brojeva. Ovo bi trebalo da znači da u Srbiji ima više korisnika na kablu nego što zvanični podaci pokazuju i da bi ukrupnjavanje možda moglo da dovede do toga da se ta mutna bara konačno očisti.

ZAŠTO U SRBIJI NEMA POSLA BEZ POLITIKE

Iako je Telekom "daleko od očiju javnosti" vodio i vodi poslove koji bi trebalo da mu obezbede konkurentno mesto u oblasti digitala u Srbiji i regionu (u idealnim uslovima Srbija, BiH, Crna Gora, Albanija i možda Makedonija), sve je nekako postalo političko pitanje.

Predsednik SNS-a i Srbije Aleksandar Vučić mesecima unazad vodi ličnu kampanju protiv vlasnika SBB-a Dragana Šolaka, optužujući ga da je u poslovnoj i političkoj sprezi sa Draganom Đilasom, koji se "vratio" u srpsku politiku sa ciljem obaranja aktualnog režima. U tom kontekstu je sam Vučić komentarisao i zahtev javnosti da sazna detalje kupovine Kopernikusa kao pokušaj rušenja i uništavanja Telekoma, a samim tim i njega i njegove vlasti. Zatim mu se priključila i predsednica vlade Ana Brnabić pokušajem da svojim "autoritetom" zaštiti Telekom od onih koji samo pitaju "zašto ste dali toliko novca za nešto što ne izgleda toliko vredno".

Političkoj interpretaciji poslovnih odluka doprineo je i Dragan Đilas, u prošlosti partner Telekoma Srbije i čovek koji vrlo dobro zna šta i koliko vredi kada su digital i medijsko tržište u pitanju, pitanjem kako je jedan PKB prodat za sto miliona, a neki Kopernikus je procenjen na duplo veću sumu.

Ovakav kontekst političkog lomljenja ruku preko najveće državne kompanije teško da može da pomogne konsolidaciji preduzeća koje godinama služi kao neka vrsta najvrednijeg partijskog plena: firme gde se zapošljavaju prijatelji, rođaci i ljubavnice i iz čijeg se prihoda pokrivaju različiti politički i sportski projekti u Srbiji.

Neki od medijskih stručnjaka poslednje poteze Telekoma tumače i kao novo kršenje zakona o Javnom informisanju jer je tim propisom zabranjeno da država ima vlasnički udeo u medijima posle 2015. godine, ali kako taj zakon nikada nije primenjen, pitanje je da li će se sada nešto drugo dogoditi. Telekom je "izdavač" još iz dana kada je pravio portal Mondo, pa portal Na dlanu, pa kada je u sumnjivim i nerazjašnjenim okolnostima postao vlasnik Arene sport – dakle, Telekom je "izdavač" duže od deceniju i do sada se nije o njemu tako govorilo kao poslednjih nedelja.

U zemlji ograničenih medijskih sloboda i divljeg tržišta oglašavanja, Telekom je jedan od najvećih "igrača" i razumljivo je da je interesovanje za ono što radi ta kompanija i na koji način radi veliko. S druge strane, ona posluje u oblasti koja se najbrže menja i gde su globalni trendovi ukrupnjavanje tržišta i stvaranje velikih konglomerata, kompanija koje će u oblasti digitala nuditi sve korisniku: i sadržaj, i internet, i telefoniju i beskontaktno plaćanje. U tom kontekstu, možda je teško osporiti težnju ove kompanije da zauzme što bolju poziciju na tržištu, pogotovo što na njemu nema "nevinih", što se i na primeru razvoja Kopernikusa i nekih drugih operatora najbolje vidi.

Kopernikus se s vremenom razvio iz male lokalne niške firme u poprilično veliki sistem, a svoj je procvat doživeo posle 2012. godine, po dolasku SNS-a na vlast, čiju je politiku svesrdno podržavao u mesecima pre ključnih izbora u proleće iste godine. Pokrivši veliki deo "juga centralne Srbije", odnosno, jureći korisnike tamo gde veliki igrači poput SBB-a, Pošte i Telekoma nisu, s vremenom je postao bitan igrač na tržištu, a svom je vlasniku donosio ogroman novac s obzirom na ulaganja.

Tržište kablovskih operatora je godinama u Srbiji bilo zapušteno i nedovoljno regulisano i dogodilo se da oni koji su prvi krenuli od kuće do kuće, od ulice do ulice, da od krova do krova razvlače svoje kablove i omoguće najpre korisnicima dobar TV signal, a potom i internet pa i fiksnu telefoniju, da su ti "igrači" za poslednjih 18 godina postali veoma moćni i da su zaradili ozbiljan novac.

Kopernikus je za svoju podršku SNS-u bio nagrađen mogućnošću da se u poslednjih 6 godina dodatno proširi i da naraste toliko da bude interesantan i stranim fondovima, pa je poslednjih godinu dana bio pod upravom poljskog investicionog fonda koji je, prema oceni ljudi iz Telekoma, uredio kompaniju i unapredio je u svakom smislu.

Ono što bi pomoglo da javnost razume "poslovnu logiku" u narednim mesecima jesu dve stvari: jasno i transparentno objavljivanje informacija o tome na koji način i za koji se novac šta kupuje i još jasnije određenje prema tome na koji način se tretira sadržaj u ponudi korisnicima. To bi pomoglo da se oko delovanja Telekoma ali i drugih aktera na tržištu oteraju oblaci potencijalnih zloupotreba i korupcije. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Vučić se ponaša kao da je cela Srbija njegova

"Vučić zapravo investira u svoju autokratiju novcem građana. Novcem građana tako dodatno ojačava svoju vlast preko kontrole medija, a prethodno je veštačkim pumpanjem cene Kopernikusa prelio novac građana u svoju stranačku oligarhiju i ljudima bliskim SNS-u, koji imaju direktne veze sa Kopernikusom"

Foto: Marija Janković

Nakon što je Telekom Srbije kupio kompaniju Kopernikus Technology za blizu 200 miliona evra, bivši predsednik Srbije i bivši ministar telekomunikacija SRJ Boris Tadić održao je konferenciju za štampu 8. novembra, na kojoj je ovu transakciju nazvao "jednom od najvećih finansijskih mahinacija", uporedivši je sa hiperinflacijom iz devedesetih godina prošlog veka i besplatnom predajom frekvencije od 1800 MHz kompaniji "Braća Karić", koja je posle 5. oktobra prodata VIP-u za 360 miliona evra.

U međuvremenu je direktor Telekoma Predrag Ćulibrk izjavio da je pitanje kupovine Kopernikusa "potpuno ispolitizovano", te da je ova kupovina bila "strateška", a da je cena po kojoj je Kopernikus kupljen "tržišna", odnosno da kablovski operateri "nisu nastali juče, pa da se mi sad čudimo kako vrede 100 ili 50 miliona, milijardu ili dve".

U javnosti – najviše na društvenim mrežama – iznošeni su argumentovana mišljenja i računice po kojima je Telekom višestruko preplatio firmu Kopernikus, čiji su donedavni vlasnici bili poljski investicioni fond Abris i Srđan Milovanović. Prema pisanju medija, Milovanović je brat poverenika SNS-a u Nišu Zvezdana Milovanovića, vlasnika televizije Kopernikus.

Međutim, Tadić na konferenciji nije izneo podatke odakle mu informacija da Kopernikus ne vredi onoliko koliko je kupljen. Zbog toga je prvo pitanje bivšem predsedniku Srbije – koji je odgovore na pitanja "Vremena" poslao mejlom – bilo upravo to: na osnovu čega tvrdi da Kopernikus ne vredi oko 200 miliona evra, i koliko, po njemu, vredi ova Telekomova akvizicija?

BORIS TADIĆ: To je više nego očigledno, ukoliko smo u dva poslednja pokušaja privatizacije Telekoma, koji je ne samo dominantan operator fiksne i mobilne telefonije, već i posednik 25 procenata kablovsko-medijskog tržišta, postizali cenu približno milijardu evra, pa Kopernikus, koji pokriva po Ratelu samo tri procenta i to samo kablovskih sistema, ne može vredeti 200 miliona evra. Čak i ukoliko je tačno neverovatno tumačenje Telekoma da je ta kompanija u poslednja tri »

meseca podigla vrednost četiri puta, ne može vredeti petinu tržišne vrednosti Telekoma. Nije na meni da utvrđujem tačnu vrednost, to je posao za eksperte, ali moja građanska obaveza je da iznesem u javnost ove, kao i neke druge uporedne podatke koji svedoče da se radi o finansijskoj aferi ogromnih razmera. Ako je tačna procena koju iznose neki ekonomisti da je vrednost Kopernikusa oko 37,5 miliona, što svakako zvuči realnije od 200 miliona, onda je reč o pljački ogromnih razmera od strane ovog režima, zbog koje ova vlada mora trenutno da podnese ostavku jer je uhvaćena u kriminalu. Dakle, u tom slučaju se radi o organizovanom kriminalnom aktu ljudi iz vlasti i menadžmenta državnog preduzeća, i tužilaštvo i SBPOK bi morali odmah da započnu istragu. Pored toga, radi se o 200 miliona evra, kolika je i godišnja ušteda budžeta Srbije na osnovu smanjivanja penzija građana, a Telekom je državna kompanija koju su stvarali godinama ti isti građani. I to je ono o čemu godinama govorim – umesto da je štedela država, štedeli su građani. A dok su građani štedeli, državni novac se prelivao u džepove naprednjačke oligarhije. Tako je i novac od plata i penzija ili direktno opljačkan ili je tim novcem plaćana nesposobnost ove vlasti da reformiše javni sektor, što je takođe vid pljačke.

"VREME": Možete li da objasnite kako će Telekom nakon kupovine Kopernikusa uspostaviti monopol, s obzirom da, prema izveštaju RATEL-a za 2017. godinu, SBB ima više od 50 odsto tržišnog učešća u distribuciji medijskog sadržaja?

Ova akvizicija Telekoma u Kopernikus nas zakonomerno zbog trenutnog uticaja na tržištu dovodi u prvom koraku do uspostavljanja duopola, jer realno je da će zbog obostranih finansijskih interesa biti postignut brutalan politički dogovor sa SBB-om i oko programskog sadržaja. Takav duopol je štetan i zato što će usporiti investicije u razvoj telekomunikacija, koji počiva na liberalizaciji tržišta. Vučića kao autokratu pre svega zanima da ima apsolutnu kontrolu nad javnim mnjenjem da bi nastavio svoje životno delo, eksperiment ispiranja mozga građanima Srbije u kom, kao u zastrašujućim utopijama Orvela i Hakslija, ubeđuje građane da nije istina ono što žive, već ono što im vođa kaže. Odlukom da Telekom kupi Kopernikus otvoren je prostor i za sledeći korak u kom može da se iz duopola SBB-a i Telekoma pređe u čist monopol Telekoma, budući da on sada ima ogromnu stratešku prednost zbog svoje infrastrukture. Dakle, ne samo da je problem to što se uvodi duopol, koji je za građane i razvoj telekomunikacija u svojim efektima kao i monopol, nego Vučić zapravo investira u svoju autokratiju novcem građana. Novcem građana tako dodatno ojačava svoju vlast preko kontrole medija, a prethodno je veštačkim pumpanjem cene Kopernikusa prelio novac građana u svoju stranačku oligarhiju i ljudima bliskim SNS-u, koji imaju direktne veze sa Kopernikusom.

"Niko ovde nije naivan kao što bi Vučić želeo, i on to radi s namerom da ova finansijska operacija ne bude transparentna kako bi pored medijskog uticaja ostvario za svoj autokratski politički režim i stranku ogromnu finansijsku korist i prednost, koja će sve buduće izbore učiniti potpuno irelevantnim"

Kažete da se kupovinom Kopernikusa, koji je registrovan u ofšor zoni, "ruši ono što je postignuto do 2012. godine", kada je, kako kažete, nateran Mišković da u zemlji plati porez od prodaje Maksija. Na koji način mislite da treba "terati" kompanije da ne odlaze u ofšor, i na koji način je Mišković "nateran" da ovde plati porez?

Svaka normalna država stvara privredni i pravni ambijent koji tera i podstiče kompanije i njihove vlasnike da plaćaju porez u zemljama u kojima i ostvaruju profit, a ne u ofšor zonama. Taj globalni trend je posebno uzrokovan katastrofalnim posledicama svetske ekonomske krize 2008–2012, koja je dovela u pitanje socijalnu stabilnost i perspektivu čitavih generacija i najmoćnijih država, a ne samo onih malih i posebno ranjivih kakva je Srbija. Nakon prvih godina tranzicije posle 5. oktobra suočavali smo se sa trendom izbegavanja plaćanja poreza u zemlji i tada je Mišković, kao i mnogi drugi, platio porez na Kipru preko tamo registrovane firme Hemslejd za prodaju Delta banke u Srbiji za preko 300 miliona evra, od čega građani ove zemlje, koji su bili njeni deponenti, nisu imali apsolutno nikakve koristi. To je bilo u vreme Koštuničine vlade, a u vreme vlade DS-a najsnažnije smo se borili protiv takvog trenda. Miškovićev odgovor na takav naš pristup je bio da će porez platiti u Srbiji kada ga na to nateraju pravni sistem i privredni ambijent. To se na kraju i desilo, i prilikom prodaje Miškovićevog Maksija Delezeu za skoro milijardu evra porez je plaćen u zemlji. Vučićev režim nas ponovo ovim potezom Telekoma vraća tamo gde smo bili pre 15 godina. Niko ovde nije naivan kao što bi Vučić želeo, i on to radi s namerom da ova finansijska operacija ne bude transparentna kako bi pored medijskog uticaja ostvario za svoj autokratski politički režim i stranku ogromnu finansijsku korist i prednost, koja će sve buduće izbore učiniti potpuno irelevantnim. Baš zato on govori da opozicija misli da su svi građani kreteni, da se ne bi videlo da se upravo on tako ponaša prema građanima.

Na osnovu čega tvrdite da je novac od prodaje PKB-a i Kopernikusa završio u SNS-u?

Zato što samo onaj koji je lišen zdravog razuma može pomisliti da je ogromna razlika između realne i dogovorene cene završila u nekoj humanitarnoj ustanovi. A opšte je poznato da je vlasnička struktura Kopernikusa u direktnoj vezi sa SNS-om.

Kako iz današnje perspektive gledate na neuspeh privatizacije Teleko-

Foto: Marko Rupena

“Ako je tačna procena koju iznose neki ekonomisti da je vrednost Kopernikusa oko 37,5 miliona, što svakako zvuči realnije od 200 miliona, onda je reč o pljački ogromnih razmera od strane ovog režima, zbog koje ova vlada mora trenutno da podnese ostavku jer je uhvaćena u kriminalu”

ma iz 2011? Pitam vas ovo zbog toga što se kupovina Kopernikusa percipira kao štetna – privatizacija bi verovatno sprečila direktne partijske zloupotrebe.

Cvetkovićeva vlada je tada procenila da za novac postignut na tenderu nije moguće obezbediti neophodne investicije u saobraćajnu infrastrukturu, koje bi jedino opravdale privatizaciju Telekoma u tim izuzetno teškim ekonomskim okolnostima. Stoga je privatizacija Telekoma ostavljena za vreme nakon globalne krize. Tačno je da bi tadašnja privatizacija sprečila ovakve, po mom mišljenju, izuzetno pogrešne investicije, ali tadašnja vlada donoseći odluku nije mogla predvideti da će neka buduća ulaziti u ovakvo štetočinstvo. Ili mislite da je trebalo da ulazimo u neracionalne privatizacije, samo da bismo sprečili mogućnost da neka buduća vlast opljačka državu i građane? Takva preventiva je naravno nerealna. Po toj logici, onda je trebalo

“Radi se o 200 miliona evra, kolika je i godišnja ušteda budžeta Srbije na osnovu smanjivanja penzija građana”

da privatizujemo celu Srbiju. Uostalom, nikakva preventiva nije prepreka za ovakve autokratske vlasti. Penzije su stečeno pravo građana, pa im to nije bilo prepreka da penzijama građana finansiraju svoju nesposobnost i malverzacije.

Kako objašnjavate strateško lutanje prošle vlasti u vezi sa Telekomom? Najpre se htela privatizacija, a onda je ubrzo Telekom otkupio 20 odsto sopstvenih akcija od Grka, i uvalio se u dugove. Slično, 2015. Vučić kaže da je odbio privatizaciju – kao da je Telekom njegov – a onda kompanija kupuje Kopernikus za 200 miliona evra.

Šta je tu slično? Hoćete da kažete da smo Cvetković i ja tada rekli da odbijamo privatizaciju Telekoma kao da je naše vlasništvo? To naprosto nije istina. A što se tiče odluke menadžmenta da kupi preostale akcije grčke firme OTE, to je bila isključivo njihova odluka, na koju vlada, koliko se sećam, nije imala primedbu, kako bi se izvršila uspešnija privatizacija u budućnosti. Nemam saznanja da je Telekom time postao prezadužen. A što se tiče Vučića, on se ne ponaša kao da je samo Telekom njegov, već kao da je cela Srbija njegova. Njegova vlast je potpuno urušila i demokratiju i pravnu državu u Srbiji. Mi danas imamo predsednika koji na pitanje o kršenju zakona govori šta je njemu lično bitno, a ne šta je po zakonu. Tako i na pitanje o kršenju zakona koji propisuje uslove za korišćenje nacionalnih frekvencija, on odgovara da je njemu bitno samo da ti mediji plaćaju porez. Ili kad se pojavi zakonska prepreka za izgradnju “Beograda na vodi”, oni prosto uvedu *lex specialis*. Umesto vladavine zakona koji su u skladu sa Ustavom, mi danas imamo vladavinu *lex specialisa* koji su u skladu sa Vučićevom ličnom voljom i interesom njegovim i njegove oligarhije.¶

R. MARKOVIĆ

Kuća srpske bruke

Zdanje posvećeno srpsko-norveškom prijateljstvu, izgrađeno pre trideset i jednu godinu, našlo se na dobošu zbog duga od tri hiljade evra. Inače, procenjena je na skoro 66 miliona, a račun je u ovom momentu blokiran za oko četiri miliona dinara

Kuća jugoslovensko-norveškog prijateljstva, kasnije Kuće srpsko-norveškog prijateljstva u Gornjem Milanovcu, koju Milanovčani od same izgradnje zovu Norveška kuća, našla se prošle nedelje na dobošu. Licitacija je bila zakazana za 14. novembar, a početna cena bila je nešto više od 39 miliona dinara, odnosno 60 odsto procenjene vrednosti od skoro 66 miliona. Zaključak o prodaji javne izvršiteljke Milanke Savić iz Čačka objavljen je na sajtu i oglasnoj tabli Osnovnog suda u Gornjem Milanovcu. A onda su to videli novinari lokalnog portala gminfo.rs i informaciju o tome objavili prošle srede, pred ponoć.

"Čitavu priču je na društvenim mrežama pokrenuo poznati milanovački arhitekta Ranko Tomić", kaže za "Vreme" Violeta Popović, urednica portala gminfo.rs. "Čim smo dobili zaključak javne izvršiteljke, objavili smo osnovnu informaciju, jer nismo imali vremena da proveravamo sve detalje. Već u četvrtak ujutru oko osam sati, vest je pročitana više od dve hiljade puta, preneli su je nacionalni mediji i izazvala je reakcije i vlasnika, Norveškog društva Srbija i lokalne milanovačke vlasti."

IZJAVA I KONFERENCIJA ZA MEDIJE

U pisanoj izjavi koju je portalu dostavio generalni sekretar Norveškog društva Srbija Dragan Marković, navodi se da je vest i njih zatekla:

"I nas u upravi Norveškog društva iznenadila je vest koju smo saznali od prijatelja iz Gornjeg Milanovca da je na oglasnoj tabli suda objavljena prinudna prodaja Norveške kuće, da se zbog duga od tri hiljade evra prodaje imovina koja vredi preko pola miliona evra, a čija je kulturna i istorijska vrednost nemerljiva", stoji u Markovićevoj pisanoj izjavi.

Marković dalje navodi da je konstatacija portala o nesrazmernosti, gde se prodaje imovina vrednosti skoro 600.000 evra zbog duga od svega 3000 evra, osnov pravnom timu Norveškog društva da prodaju spreči. Kaže da je po Statutu društva imovinu zabranjeno privatizovati, prodati ili staviti pod hipoteku. On je u svojoj izjavi optužio i bivšu milanovačku vlast da je društvo oterala u blokadu jer je htela da se dokopa vrednog zemljišta:

"Istorijat nasleđenih problema oko Norveške kuće je podugačak, a počeci su pokušaj preuzimanja imanja i kuće od strane prethodne lokalne samouprave, koja je bacila oko na imanje od skoro dva hektara, želeći da ga ponudi svojim investitorima, podeli na placeve i verovatno stvori novo ekskluzivno naselje u tom delu grada. Tim pokušajima smo se pravno oduprli, ali je tada počelo finansijsko iznurivanje Norveške kuće uvođenjem komunalne takse i proglašavanjem 'Lazovog ševara' (deo grada u kom se nalazi Norveška kuća, prim.autora) ekskluzivnom zonom i ekspresnom prinudnom naplatom milionskih iznosa, računajući i kvadraturu muzeja i koncertne dvorane u ekskluzivni komercijalni prostor."

Marković, dalje, navodi da je ta prinudna naplata lančano izazvala dalje probleme, nemogućnost isplate dobavljača za hranu i piće u restoranu, plata i doprinosa za zaposlene, računa za struju i gas... Kaže da je tadašnji predsednik opštine (Dražimir Marušić, u međuvremenu preminuo, prim. autora), inače advokat po struci, nagovarao tadašnje zaposlene i dobavljače da podnesu tužbe, ne bi li na taj način opština došla do imovine, a da društvo o mnogim sporovima i presudama nije ni bilo obavešteno. Kao i aktuelnoj od tri hiljade evra, zbog koje je Norveška kuća stavljena na doboš. Presuda je u korist Svetlane Kovačević iz Gornjeg Milanovca.

Predsednik Opštine Gornji Milanovac Dejan Kovačević, koji, kako "Vreme" nezvanično saznaje, nije ni u kakvoj rodbinskoj vezi sa Svetlanom Kovačević, dan nakon objavljivanja vesti o prodaji i reakcije Dragana Markovića, održao je konferenciju za novinare na terasi Norveške kuće i potvrdio Markovićeve navode, ali i rekao da je u toku potpisivanje sporazuma o poravnanju sa poveriocima, i da će aukcija biti otkazana.

Kovačević je izneo i ideju da je najbolje za budućnost Norveške kuće da pređe u opštinsko vlasništvo, kako bi opština mogla da dalje ulaže u kuću. Isto što je hteo i Dražimir Marušić, s tim što je Kovačević rekao i veoma važnu stvar koju niko ranije nije pominjao – da bi u tom slučaju opština zabranila bilo kakvu gradnju u zoni Norveške kuće. To bi značilo da to zemljište ne bi više bilo atraktivno za investitore, ali kako su i urbanistički planovi u Srbiji vrlo relativna stvar, njegova izjava i nije prevelika garancija. Jedan od milanovačkih šereta, u gradskom kafiću Central, nevoljan da mu ime izađe u "Vremenu", kaže reporteru da je Kovačevićeva prevelika zainteresovanost za Norvešku kuću, možda, izazvana i željom da na njoj jednog dana stoji tabla sa natpisom "da je ovde diplomirao i Dejan Kovačević, predsednik Opštine Gornji Milanovac", aludirajući na neproverene čaršijske priče da je Kovačević diplomu stekao upravo

LOV U MUTNOM:
Norveška kuća u Gornjem Milanovcu
Foto: Petar Jeremić

u Norveškoj kući, u isturenom odeljenju nekog fakulteta.

LICITACIJA SA ZADNJOM NAMEROM

Norveška kuća je, inače, kada je 1987. otvorena, zamišljena kao kulturno stecište Milanovčana. I dugo je to i bila. Poseduje salu od 120 mesta za kulturna dešavanja, muzej posvećen internircima iz Jugoslavije u norveškim logorima tokom Drugog svetskog rata, kao i restoranski deo od čijeg je prihoda bilo planirano da se kuća izdržava. Arhitekta Aleksandar Đokić koji je kuću projektovao, dobio je te 1987. godine najprestižniju jugoslovensku nagradu za arhitekturu – Borbinu nagradu za najbolje arhitektonsko rešenje. Kuća, sagrađena od drveta iz šuma Norveške, simbolizuje pramac starog vikinškog broda i srpsku brvnaru, prekrivenu šindrom, spojene u jednu celinu. Na taj način predstavlja prijateljstvo jugoslovenskog i norveškog naroda, iskovano tokom Drugog svetskog rata, kada su Norvežani dostavljali hranu i spasavali iz logora internirce sa ovih prostora, koji su uspeli da pobegnu. Kasnije je originalno arhitektonsko rešenje narušeno pokrivanjem dela terase, kačenjem klima uređaja na drvenu fasadu, a trenutno je narušena i velikim plakatima koji reklamiraju ovdašnju kompaniju Helios.

Upravo su dva preživela internirca, Milanovčanin Živorad Bata Knežević, tadašnji direktor "Graditelja" iz ovog grada, i Kraljevčanin Života Pirić, direktor beogradske "Uljarice", pokrenuli inicijativu za izgradnju ovog objekta. Gradnja je počela 1985. godine, a kuća je otvorena krajem septembra 1987. godine. U vreme otvaranja, predsednik opštine Gornji Milanovac bio je poznati privrednik, direktor fabrike boja i lakova Zvezda (danas Helios) Todor Popović, koji je kasnije bio i potpredsednik Jugoslovensko-norveškog društva, danas Norveškog društva. Za "Vreme" Popović priča da je izgradnja kuće finansirana donacijama iz cele bivše Jugoslavije, ali i iz Norveške:

"Milanovački 'Graditelj' je izgradio temelje, otkupljena je parcela od privatnog vlasnika, Norvežani su poslali drvenu građu isečenu tačno prema projektu, a naši građevinari su je sklopili. Stolarija je urađena u Srbiji. Finansijer je bilo Jugoslovensko-norveško društvo, na čiji račun su uplaćivane donacije. Dozvola za gradnju izdata je Jugoslovensko-norveškom društvu, ogranku Gornji Milanovac", kaže Popović za "Vreme".

Ovaj ugledni milanovački privrednik je 2003. godine izabran i za potpredsednika Jugoslovensko-norveškog društva. Te godine se, kako kaže, pojavio i predlog da se dotadašnjem zakupcu restorana, preduzeću Autoprevoz, koje je od otvaranja Norveške kuće vodilo restoran, otkaže ugovor o zakupu i da ugostiteljsku delatnost organizuje samo društvo. Odluka je doneta uz dosta veliki broj protivnika takvog rešenja, kaže Popović. Uz otkaz Autoprevozu, preuzeto je i 13 ili 14 radnika koji su do tada radili u Norveškoj kući. Tada je rečeno i da je Autoprevozu otpisan dug od 100.000 tadašnjih nemačkih maraka. Prvi put o finansijskim problemima počinje da se priča nakon proslave dvadeset godina od otvaranja Norveške kuće, krajem 2007. godine.

"Prema finansijskom izveštaju koji smo dobili 2009, za sudske troškove smo dugovali 1.900.000 dinara, za gradsko građevinsko zemljište 800.000, a dug prema dobavljačima je iznosio 3,5 miliona", kaže za "Vreme" Todor Popović. "U junu 2009. tadašnji predsednik društva nije dozvolio da se na sednici razmatra finansijsko stanje. Počinju da se žale i dobavljači, pišu čak i Ambasadi Norveške. Od opštine smo dobili donaciju od milion dinara za izgradnju bungalova pored Norveške kuće, ali je novac potrošen za redovno poslovanje. Pričalo se i da je stigla donacija od Norvežana, ali novca nije bilo na deviznom računu. Restoran se kasnije izdaje privatnom zakupcu, a ja u jednom momentu saznajem od zaposlenih da mu se zakupnina ne fakturiše jer nam je oduzet PIB."

Od Poreske uprave od koje traži da se proveri poslovanje, Popović dobija odgovor da to ne mogu da urade – jer društvo nema PIB. Takođe je tražio i da predsedništvo društva raspravlja o odgovornosti predsednika i generalnog sekretara, ali kako nije uspeo u tome, u januaru 2011. godine podneo je ostavku.

Bilo kako bilo, prema podacima Narodne banke Srbije, Norveško društvo Srbija, vlasnik Norveške kuće, u blokadi je za 4.189.968 dinara. U momentu kada ovaj tekst ide u štampu (utorak kasno posle podne), na sajtu Osnovnog suda u Gornjem Milanovcu još uvek stoji oglas o zakazanoj licitaciji za 14. novembar (sreda), suprotno najavama Dragana Markovića i Dejana Kovačevića da će biti otkazana. Javna izvršiteljka Milanka Savić iz Čačka nije mogla ni da nam potvrdi niti da demantuje da je prodaja otkazana, pozivajući se na pravila Komore javnih izvršitelja, i uputila nas upravo na Komoru. U pisanom odgovoru koji je "Vremenu" dostavila Božana Mirkov, saradnica za odnose sa javnošću Komore, kaže se da za sada nisu u mogućnosti da nam daju više informacija jer su se pomenutom predmetu pridružili i drugi poverioci, kao i da je u pitanju veoma kompleksan predmet, koji će, kao i do sada, biti rešavan u skladu sa Zakonom. Kada ovaj broj "Vremena" bude na kioscima, znaće se da li je licitacije bilo ili nije, a nesporno je da na sajtu Republičkog geodetskog zavoda stoji i zabeležba da je Norveška kuća pod hipotekom, kao i još dva rešenja o izvršenju.¶

PETAR JEREMIĆ

Red pucanja, red slikanja

Kad vojska želi da izvede vežbu kako treba – ona je izvede. A kad ljudi u vojsci skloni politikantstvu i podilaženju političarima to žele da upropaste – i to se desi. MiG-29, PASARS, NORA, VBR, sve je to na Pešteru stavljeno u korist propagande, a ne stvarne vojne moći. Slično je bilo i na Pasuljanskim livadama i na poligonu kod Vršca gde su posle vežbe morali da šlepuju sredstva, što zbog probušenih guma, što zbog kvarova na motorima. A šta sve čeka učesnike vežbe u povratku u matične garnizone, priča je koja tek zaslužuje da bude napisana

GRUVANJE U RATU BEZ NEPRIJATELJA: Gen. M. Mojsilović, A. Vulin, A. Vučić i M. Dodik; renovirani MiG-ovi i vojni poligon na vežbi "Vek pobednika"
Fotografije: Dimitrije Goll /Tanjug

Vežba "Vek pobednika", viđena očima reportera "Vremena", pokazala je i dokazala da je vojnički savršeno napravljena, potpuno u skladu sa najavljenim i sa zamišljenom taktičkom situacijom. Međutim, bespotrebno je obilovala navodnom snagom srpskog oružja specijalno upriličenim za kamere, uključujući ona koja se godinama "uvode" u naoružanje, ali nikako da se uvedu.

Još jednom: vojnički deo vežbe tekao je onako kako je zamišljeno iz minuta u minut, ako se zanemari jedna "sitnica" – da fantazmagorijski neprijatelj ne ispolji svoja dejstva. Ko je taj neprijatelj, do kraja vežbe nije se saznalo. Što je još gore – ni kolike su njegove snage. Sve se saznalo o snagama Vojske Srbije, ali o neprijateljskim ni slova. I kad je načelnik Generalštaba general Milan Mojsilović trebao da odgovara na pitanja novinara, neko je jednostavno odlučio da on "nestane" iako bi imao sa ponosom da kaže mnoge stvari – jer su tenkisti kojima i sam pripada ("oklop"), rutinski uradili ratni zadatak, istovetan borbenim uslovima. Ali, ako nije bilo generala Mojsilovića, tu je bio Aleksandar Vučić. On je i pored zahteva iz njegovog kabineta da se prvo postavljaju pitanja vezana za vežbu, ipak pristao da odgovara na ona druga, politička, i onda poručio u stilu "ajd zdravo, žurim za Francusku, da se sretnem sa Makronom". Novinari režimskih medija tako su ostali uskraćeni za njegovo mišljenje šta misli o "izdajnicima" i "tajkunima" iz opozicije.

ISPUNJAVANJE OBEĆANJA UZ VATRENU PODRŠKU

Što se tiče vojske – a to se posebno može reći za vežbu na Pešteru – sve je bilo uigrano, ali je imalo i tragikomične delove, za koje krivicu snose planeri vežbe. "Ovladavanje" vazdušnim prostorom koje su obavili osam lovaca MiG-29 (tek remontovanih, ali ne na standard 4+, nego na onaj koji su imali kad ih je SFRJ nabavila 1987) bilo je sve samo ne u vojničkom smislu opravdano, već obična predstava za javnost kako bi se ispunilo obećanje Vulinovog "vrhovnog komandanta" da će leteti "svih osam MiG-29. Ti avioni, što je najgore, nisu ni dejstvovali po ciljevima na zemlji, a da su to uradili, efekat za kamere RTS bio bi veći. Ali zato su ispuštali IC-mamce, što je inače uobičajeni postupak.

Pojavljivanje osam komada MiG-29 bilo je, naravno, propraćeno gromkim aplauzom sa svečane bine, gde je, pored uobičajenog rukovodstva Srbije i u tim prilikama redovno"saslužujećeg" predsednika Republike Srpske Milorada Dodika, bila, posebno za ovu priliku, i premijerka RS Željka Cvijanović. Njih dvoje su na Pešter doleteli posebnim helikopterom, obojenim u znakove RS, što je javnost u Srbiji prvi put mogla da vidi.

Ali ako MIG-ovi nisu dejstvovali, leteli jesu "orlovi", odnosno, jurišno bombarderska avijacija sa aerodroma Lađevci. Oni su rutinski pokazali ono što znaju i što im je zadatak – dolet prirodnom konfiguracijom terena, koristeći jaruge i uvale i dejstvo po cilju u više varijanti. Isto to su, uostalom, radili i u Vojsci Republike Srpske tokom rata devedesetih i posle na Kosovu. "Orlovi" sa Lađevaca su danima leteli na Drenicu i bombardovali baze i položaje OVK, ali o tome se mnogo ne govori.

Vežba na Pešteru je, prema zamisli nekog ko je želeo da se dodvori Vučiću, počela sukobom u izviđanju grupe izviđačkih vozila BRDM-2, ruske proizvodnje, zastarelih (ali eto, Vučić ih se setio) sa neprijateljskom grupom. U eri sofisticiranih protivoklopnih sredstava (naše "zolje", naprimer), ta tri vozila BRDM uspela su da se izvuku bez oštećenja, što nije verovatno i pozvali su pojačanje. Zašto je tako, jasno će biti ako se priseti da Vučić i njegovi najverniji tabloidi "Blic" i "Informer" već dve godine najavljuju rusku donaciju od 30 modernizovanih BRDM-2, zbog kojih će Srbija, navodno, biti najjača sila u regionu. Iako je donacija najavljivana za kraj 2016, dve godine kasnije nema pouzdanih podataka kada će ona stići, kao ni koje će biti performanse tog vozila. Ako su iste kao u ovih 150 što Vojska Srbije ima, a potpuno

Borba protiv foteljaša

Neki komandanti na Pešteru su vežbu shvatili kao priliku za samopromociju, pa su u šatore donosili čak i fotelje i tepihe iz kancelarija. Sve je to presekao general Mojsilović kada je došao u nenajavljeni obilazak: naredio je da se fotelje i tepisi izbace i da komandanti, kao i vojska, budu u ratnim uslovima. Mojsiloviću je ovaj postupak podigao ugled kod starešina pošto oni dobro znaju da je sve ovo što se dešavalo na Pešteru ili Pasuljanskim livadama samo logičan sled završetka obuke jedne generacije.

Vojnici Mojsiloviću odaju priznanje i što je "poremetio" način ishrane, pa je naredio da svi, uključujući goste, jedu iz vojničkih porcija – pasulj i kupus salatu, i ništa više. A na stolovima – čuturice sa običnom vodom.

"Ipak, nikad nije bilo ovakvog 'jaza' između ranga četa-bataljon", rezignirano je primetio jedan oficir pred penzijom.

su nepraktična (buši ih metak iz mitraljeza 12,7 mm i troše goriva više od volge i moskviča zajedno), onda je sve uzaludno.

Vojska Srbije je potom pokazala i da ima ubojna sredstva. Na Pešteru su ispaljivane granate iz svih oruđa i kalibara.

Pozdrav iz JNA

Utegnut u najnoviju uniformu koju su dobili pripadnici specijalne jedinice "Kobre", ministar odbrane Aleksandar Vulin po običaju je pričao o vežbi da je "istorijska" i da "nikad više vojnika u njoj nije učestvovalo". Pošto i sami ljudi iz Vojske kažu da je to laž i da nema reči o 8.000 vojnika, zbog čega je vežba i "razvodnjena" na 10 lokacija, nameće se poređenje sa manevrima bivše Jugoslovenske narodne armije.

Podaci kažu da je u septembru 1971. godine na području Slunjskih brda, delu Hrvatske između granice sa Slovenijom i BiH, na manevrima "Sloboda 71" učestvovalo 45.000 pripadnika JNA. S tim da je snage "plavog", koje su nadirale iz pravca Slovenije, činilo 16.800 ljudi, 210 tenkova, 36 oklopnih transportera, 277 komada artiljerijskog naoružanja, 116 komada protivvazduhoplovnih oruđa i 1.862 neborbena vozila.

"Crveni", to jest JNA i Teritorijalna odbrana, imao je 23.000 ljudi, 126 tenkova, 31 oklopni transporter, 262 komada artiljerijskog naoružanja i 92 sredstva PVO. Kao što se vidi, JNA je imala predstavu da će agresor biti brojčano i tehnički nadmoćniji, a da je prednost "crvenih" u poznavanju terena i podršci stanovništva.

Na vežbi na Pešteru nije bilo ni pomena o neprijateljskim snagama, niti o njihovim potencijalnim sposobnostima, kao ni o gubicima. To je bio rat protiv zamišljenog, nedefinisanog neprijatelja.

»

NIŠTA NEVIĐENO: Gađanje iz tenka

Osmehivanje i fascinacija

Na Pešteru se Vučić nije iskazao izjavama o borbenoj sposobnosti jedinica, pominjao je samo "osmehe" vojnika jer su zadovoljni što posle decenija imaju jednu pravu vežbu. Međutim, ovaj igrokaz je doživeo vrhunac u saopštenju Ministarstva odbrane, kad su preneli Vučićeve reči sa Pasuljanskih livada.

Uglavnom, on je bio "fasciniran" činjenicom da artiljerija gađa preko tenkova i borbenih vozila, što je uobičajeno u svim ratovima.

» Upravo to je bilo impresivno – kad se na malom prostoru, u određenim koordinatama, "sabije" vatrena moć. Malo je neprijateljskih snaga koje bi mogle, barem kao pešadija, to da izdrže i da ostanu na svojim položajima.

JOŠ JEDNOM ZA KAMERE

Pored proverenih sredstava, haubica u naoružanju vojske i ruskih haubica "gvozdika" (nalaze se na gusenicama i lako su pokretne), a bile su na položaju na, po meteorološkim izveštajima čuvenim, Karajukića bunarima, Ministarstvo odbrane je želelo da po svaku cenu"poturi" i dejstvo haubica NORA koje još nisu zvanično ušle u upotrebu u Vojsku Srbije. Zašto nisu kad to godinama najavljuju, nije objašnjeno, isto kao ni oklopni točkaš "Lazar". Taj "Lazar" je bio i na segmentu vežbe na Pasuljanskim livadama, ali o njegovom uvođenju u vojsku novinari nisu mogli ništa da pitaju. Možda bi mogli na Pešteru, ali je Vulinov "vrhovni" žurio, a Mojsiloviću nije dao dozvolu da odgovara na pitanja.

Naime, vežba na Pešteru pokazala je još jednom uticaj Jugoimport SDPR, čiji predstavnik u Ministarstvu odbrane v.d. državnog sekretara Nenad Miloradović po svaku cenu nastoji da svoje proizvode ubaci u Vojsku Srbije. Jedina brana koja im u tome stoji je Tehničko-opitni centar (TOC) iz stručnih razloga. Tako je protivavionski samohodni artiljerijsko-raketni sistem PASARS 16 dejstvovao po ciljevima na zemlji, što je potpuna glupost, osim ako se želi neprijatelju naneti moralna katastrofa i pad motivisanosti. Isto je bilo i sa dejstvom topova Bofors (i oni su oruđe PASARS, ali se vode pod drugim imenom, "da se Vlasi ne dosete").

Posle savršenog dejstva "orlova" i potom haubica, a onda i protivoklopnih helikoptera "gazela" (retkost je da od četiri "maljutke" iz dve letelice sve četiri pogode cilj, a to se desilo), krenuo je napad tenkovima i mehanizovanom pešadijom gde je prikazano umeće posada.

Dve tenkovske i dve mehanizovane čete (iz dve brigade Vojske – Druge i Četvrte – čisto da ministar Vulin i ostali znaju kad demantuju neke napise u medijima), pokazale su šta umeju i kako se nose sa neprijateljem. Od rastresitog napada do uvođenja tenkovske rezerve u borbu, sve su savršeno uradili i to još pri punoj brzini koja može biti u borbenim dejstvima.

"Lako je tebi, brate", kaže naknadno jedan tenkista, "ratni drug" s kraja devedesetih. "Ti odmah ideš kući, a mi smo tu sedam dana i ostaćemo još barem pet". A onda sa zadovoljstvom dodaje: "Jesi video kako smo razbucali mete".

I tako, dok su zvaničnici Srbije, uključujući one koji ne znaju kako se dvogled koji je bio pred njima upotrebljava, sa "pažnjom" posmatrali vežbu, rukovodstvo koje je istu organizovalo strepelo je da li će sve ispasti kako treba, pogotovo kad je u njihovoj blizini bio novinar koji se smatra za "nenaklonjenog". Ispalo je.

Kako svaku vežbu pokvare "sitnice", jer treba za kamere, tako je bilo i na Pešteru. Iz nigde ničega, na poprište su stigli delovi samohodnog PVO diviziona KUB, koji se rasporedio neposredno ispred posmatrača, kao "zamena vatrenog položaja". Ko još normalan PVO divizion šalje u zonu borbenih dejstava, pitanje je koje je ostalo bez odgovora, kao i ono zašto višecevni bacači raketa "oganj" dejstvuju neposredno po ciljevima.

Taj "oganj" je posebna priča, oficiri iz operativnih snaga se hvatali za glavu – dva oruđa dejstvuju neposredno sa po 32 rakete – idealna meta za bilo koji protivnički tenk, o ostalim oruđima da se ni ne govori. Sagovornici, nekadašnji artiljerijski oficiri specijalisti za "oganj" kažu da je takva upotreba samoubistvo, jer bi za 30 sekundi posada bila mrtva. I objašnjavaju da je VBR sredstvo sa kojim se iz daljine, sa maltene milimetarskom preciznosti, pogotovo u današnje vreme, od kada postoji GPS sistem, mogu gađati položaji neprijatelja. Ali, na Pešteru je bio potreban prikaz za kamere, da to "lepo izgleda".

MiG-29, PASARS, NORA, VBR sve je to na Pešteru stavljeno u korist propagande, a ne stvarne vojne moći. Slično je bilo i na Pasuljanskim livadama ili poligonu kod Vršca gde je bio Peti bataljon Vojne policije, pa su posle vežbe morali da šlepuju sredstva, što zbog probušenih guma, što zbog kvarova na motorima. A šta sve čeka učesnike vežbe u povratku u matične garnizone, priča je koja tek zaslužuje da bude napisana. ¶

DAVOR LUKAČ

DRAGAN ILIĆ

Vek pobednika

Foto: Tanjug

Ispostavilo se da su na mojim terenima i kod Knina i u Slunju posle međusobno ratovali zavađeni narodi iste zemlje. Ko će to danas da nas napadne i odakle? Čini mi se da jedino mogu da shvatim te aniterorističke aktivnosti, koje su se opet svele na zaštitu važnih ličnosti

Protekle nedelje u Srbiji je obeležena stogodišnjica pobede u Velikom ratu. Vlasti naročito vole ovaj jubilej jer je, nekako, skroz srpski. Nema kontroverzi oko "jugoslovenstva" jer ono dolazi posle 1918, niti ideološke rezerve prema "komunjarama" kao nosećoj snazi antifašizma. Dakle, Prvi svetski rat, herojska pobeda, nema niti jednog glasa koji bi doveo u pitanje smisao ovog rata i njegove imperijalističke ili kolonijalne motive. Za nas u Srbiji znači ogromnu tragediju, milionski gubitak ljudi, ali i međunarodno priznanje i svrstavanje na stranu pobednika.

Televizije (prvenstveno RTS) su se potrudile da obeleže godišnjicu pobede. Emitovan je čitav niz veoma dobrih dokumentarnih emisija, uključujući film "Heroj 1914." u produkciji "Vremena". Istina je da je ovaj film imao svoju premijeru 2014. na stogodišnjicu početka rata, ali je svejedno važna ilustracija Srbije u ratu.

Ipak, ključni televizijski događaj bila je velika vojna vežba pod simboličnim nazivom "Vek pobednika". Ovaj minijaturni rat odigran je pred kamerama RTS-a 10. 11. i vodio se na nekoliko poligona širom Srbije. Na vežbama je bilo državno rukovodstvo (civilno i vojno), a u studiju su pored voditeljskog para sedeli oficiri i, naravno, gospodin Lazanski.

Vežba je imala simboličke elemente na nekoliko nivoa. Bilo je tu stotinu tenkova i još kojekakvog oružja i oruđa – sve po 100. Gađalo se po Pasuljanskim livadama, po Pešteru, bila je tu i rečna flota i Kobre sa specijalnim antiterorističkim veštinama. Pod šatorom – Vučić i Brnabić, on u crnoj jakni, ona u crvenoj. Bio je tu i Vulin, koji je na terenu od par dana ranije, na generalnoj probi. On mu na vežbi dođe kao domaćin.

A onda je počelo rokanje!

Meni se posebno dopao voditelj programa, oficir koji je zvanicama ali i nama gledaocima objašnjavao šta se, u stvari, dešava. Omiljeni izrazi su mu "sredstvo" i "sistemi". Desetine kamera RTS-a, mini kamere na vojnicima i oruđima – kadrovi kao u video-igrici. U suštini, neprijatelj je, što bi reko moj profesor ONO i DSZ, "kročio" u našu zemlju, a snage za hitne intervencije reaguju. Prvo ga roka avijacija, onda artiljerija, pa oklopne snage i na kraju ga dokusuri pešadija. Nije bio predaje niti bele zastave – sve smo ih sredili.

Ono jest, rekli bi zlobnici, par raketa nije "opalilo", što bi rekao Vrhovni komandant – zatajile. Ali, sve je bilo vojnički, ko sat, precizno i tačno, nema zezanja, koristila se bojeva municija. Bila je prilika da se pokažu i delovi nove opreme za naše vojnike. Izgledaće ko nindže – maskirani, piju vodu na slamku tokom marša, ne moraju da staju da predahnu.

Stvarno mi je drago što je sve prošlo kako treba. Setio sam se filma "Nešto između" kada majka i tetka Mikija Manojlovića dobijaju poziv za vežbu kao Civilna zaštita. Komšija, zalizani lik, prima potpis, a na pitanje da li poziv važi i za "atomski", kaže: "Ne znam gospodžo, biče javljeno".

Dok su bile te vežbe u SFRJ, bili su "plavi" i "crveni". Naši su, pogađate, bili "crveni", a scenario je bio manje-više uvek isti. Plavi upadnu, zaposednu i okupiraju nas, a posle naši uz pomoć stanovništva pruže otpor i srede mrskog okupatora. Tako su izgledale i vežbe u JNA.

Recimo, artiljerija je bila moj rod, a vežbe bile po Dinari, oko Knina ili na Slunju. Na zapadnom delu SFRJ, nama je protivnik bila specijalna alpska diverzantska grupa, ubačena iz Italije, uz pomoć izdajnika (domaćih), protivnika naše SFRJ. Specijalni rat. Onda ih mi izrokamo haubicama i oni se predaju.

Ko je služio na jugu, plašili su ga upadom iz Albanije, a one u Vojvodini tenkovskim napadom Varšavskog pakta iz pravca Mađarske. Cvikali smo od svih i bili OK sa svima.

To mi je nedostajalo u "Veku pobednika". Ispostavilo se da su na mojim terenima i kod Knina i u Slunju posle međusobno ratovali zavađeni narodi iste zemlje. Ko će to danas da nas napadne i odakle? Hoće li taj rat možda biti oko Mitrovice ili Sandžaka, jer je u tabloidima Sulejman Ugljanin prozvan kao neko ko započinje rat u Srbiji? Imamo li opasnost iz Bosne, pa opet na Drinu kao 1914? Čini mi se da jedino mogu da shvatim te aniterorističke aktivnosti, koje su se opet svele na zaštitu važnih ličnosti. Tada imamo i one vučjake što te napadnu čim nemaš vojničku kapu na glavi. Bar su nas tako plašili kad smo služili vojsku, džombe ložile guštere.

Verovatno je ovaj TV spektakl koštao boga oca, u direktnom prenosu, a posle je rukovodstvo bilo zadovoljno. Posle smo "Vek pobednika" slavili u Parizu, ali je tu nastao skandal kada su pozvali Kosovo. Tači je dobio (ili kupio) bolje karte od našeg Vučića i stajao odmah iza Putina, a nije prozivalo abecedno. Poenta je da Putin ispadne još niži, a kako je to nezavisno Kosovo doprinelo pobedi u Prvom svetskom ratu niko nije umeo da objasni. Donald Tramp se, izgleda, najbolje snalazi na ovakvim skupovima gde se kao u rijalitiju učesnici bore za kadar, pa je prema opštem mišljenu gledalaca "ukrao šou" domaćinima. Fazon je da dođeš poslednji, da praviš male skandale i budeš aktivan na društvenim mrežama. Dakle, nema više neprijatelja, svi su na istoj strani, danas se ratuje samo za medijsku pažnju. ¶

Podsećanje (1)

Disonantno

Aktuelna izložba jugoslovenske arhitekture u Muzeju moderne umetnosti u Njujorku (MoMA) inicirala je ovdašnje bavljenje sopstvenim nasleđem. Institucionalnih istraživačkih poduhvata među njima nije bilo, a pojedinačnih jeste

Avalski toranj, Uglješa Bogunović, Slobodan Janjić, Milan Krstić
Foto: Valentin Jack

nasleđe

Arhitektura Jugoslavije između 1948. i 1980. godine tema je foruma "Stvaranje konkretne utopije" u Centru za kulturnu dekontaminaciju (12–15. novembar) iniciranog izložbom koja je o istoj temi otvorena letos u Muzeju moderne umetnosti – MoMA u Njujorku i koja će trajati do januara iduće godine. Skup je međunarodni, a učesnici su stručnjaci iz regiona svih oblasti koje su u vezi s arhitektonskim nasleđem, i njegovi autori. Autorka i urednica foruma je Ljubica Slavković.

Izložba u MoMA (*Prema betonskoj utopiji: Arhitektura u Jugoslaviji, 1948–1980*) je prvo predstavljanje izuzetnih dela vodećih arhitekata socijalističke Jugoslavije američkoj i međunarodnoj javnosti. MoMA je institucija najvišeg svetskog značaja i ne treba sumnjati da tamošnji kustosi znaju koja tema zavređuje izložbu u njihovom prostoru. Ovdašnje institucije, od kojih bi se očekivalo da budu organizatori i domaćini pomenutog skupa, nisu bile zainteresovane za socijalističku arhitekturu Jugoslavije.

"Hteli smo da iskoristimo izložbu u Njujorku pa da na njenim krilima pokrenemo temu o čuvanju našeg arhitektonskog nasleđa iz doba socijalizma, hteli smo da pokrenemo svest o tome. Nažalost, dok nam neko spolja ne kaže to je dobro, ponašamo se kao da ne znamo da je to nešto vredno bavljenja", kaže Jelica Jovanović, učesnica ovog skupa i članica kustoskog tima izložbe u Njujorku. "Ta arhitektura je ogroman korpus sa kojim vi, u vremenu tranzicije, treba da vidite šta ćete: da li da ga privatizujete, rasprodate, redistribuirate, zanemarite. Ta arhitektura je materijalni dokaz da je nečega bilo, a da ga danas više nema. To se zove disonantno nasleđe. Nasleđe socijalističke Jugoslavije je disonantno nasleđe: ne mora nužno da znači isto za različite ljude. Zavisi ko je danas u kakvoj poziciji i šta konkretno dobija, odnosno gubi sa postojanjem takve arhitekture. Na primer, moja percepcija o stambenim blokovima centralne zone Novog Beograda kao nekog ko se bori da se oni sačuvaju, ne mora nužno da se poklopi sa »

Kruševo, Makedonija, Spomenik Ilindenskom ustanku, Jordan i Iskra Grabul
Foto: Valentin Jack

Muzej savremene umetnosti, Ivan Antić i Ivanka Raspopović
Foto: Milovan Milenković

Spomenik ustanku naroda Korduna i Banije, Petrova Gora u Hrvatskoj, Berislav Šerbetić i Vojin Bakić
Foto: Valentin Jack

Blokovi 61, 62 i 63 u Beogradu, Milenija i Darko Marušić
Foto: Marija Janković

Spomenik palim borcima i NOB, Ilirska Bistrica u Sloveniji, Živa Baraga i Janez Lenassi
Foto: Valentin Jack

Nacionalna i univerzitetska biblioteka, Priština, Kosovo, Andreja Mutnjaković
Foto: Valentin Jack

percepcijom nekog ko u njima živi, ili ko pokušava da ih proda."

Arhitektura i urbanizam razvijani kao pokretači modernosti društva u Jugoslaviji u drugoj polovini dvadesetog veka, dostigli su stvaralačke vrednosti koje su specifične u odnosu na svetska ostvarenja i u vremenu u kome su nastajali i danas – piše u programu skupa "Stvaranje konkretne utopije". Šta je specifičnost jugoslovenske arhitekture? "Tipologija objekata je ista svuda u Evropi, i stambena i spomenička i sve ostale. Ali

samoupravljanje je to što pravi razliku između Jugoslavije i ostalih država. Kroz proces samoupravljanja i društvenog udruživanja sredstava i aktera koji često imaju različite interese i percepcije kako treba da izgleda neki objekat ili urbanistička celina, kroz umrežavanje svih tih zainteresovanih dobijate arhitekturu zemlje. Na primer, da bi se izgradila centralna zona Novog Beograda u samoupravljanju, i morate da uvažite i spojite stavove, želje, ukuse i arhitekte i inženjera i budućih stanara, i investitora. Svi su oni samoupravljači i imaju pravo da žele da dobiju što je moguće više, a i da odlučuju. Taj kompleksni projekat samoupravljanja je ono što arhitekturu Jugoslavije razlikuje od drugih." Jelica Jovanović kaže da se u stenogramima sastanaka vidi da su mišljenja često bila sukobljena, "ali se jasno vidi i da je njihova odluka u skladu sa postojećim planom. Postojali su planovi, i poštovali su se."

Posledica marginalizovanja socijalističke arhitekture je i nečuvanje dokumenata koji bi otkrili kako su stvarani realizovani objekti. Jelica Jovanović kaže da "naši muzeji i arhivi čuvaju izuzetno malo autorske građe, onoga što pokazuje proces rada nekog arhitekte. Tu vrstu građe poseduju eventualno porodice arhitekata. Na primer, ne postoje crteži Ivana Antića i Ivanke Raspopović, koji su radili tokom projektovanja Muzeja savremene umetnosti u Beogradu. Ništa nije nađeno ni za Avalski toranj. To se ispostavilo kao veliki problem prilikom prikupljanja građe za njujoršku izložbu. MoMA je umetnički muzej, pa i arhitekturu posmatra kao umetnost, i bitno im je da izlože skice i crteže a ne projekte." Isto je i u Crnoj Gori i Makedoniji. U Skoplju nijedan muzej nije hteo da primi dokumentaciju arhitekata

Radilo se i stvaralo

Arhitekta projektant Milenija Marušić, jedna od učesnika skupa "Stvaranje konkretne utopije", prisustvovala je otvaranju izložbe u MoMA, jedina od svih kolega čiji su radovi pokazani njujorškoj publici. Milenija Marušić je autor niza projekata koji su obeležili socijalističku Jugoslaviju. Ona i Darko Marušić, njen suprug, autori su nekih od najistaknutijih stambenih celina Beograda: blokova 61, 62 i 63, i stambenog naselja Cerak Vinogradi.

"Moj susret sa izložbom u Njujorku bio je emotivno snažan zato što smo Darko i ja bili učesnici u herojskoj izgradnji zemlje tog vremena. On taj susret nije uspeo da sačeka, pa sam ja otišla u Njujork i za njega. Još kao studenti bili smo uključeni u ono što se događalo u zemlji. Pratili smo izgradnju Skoplja posle zemljotresa 1963, bili smo učenici Nikole Dobrovića, Ivana Antića, svake godine smo putovali pa smo zato mogli da pratimo šta se u zemlji gradilo, i da shvatimo da je to arhitektura koja je bila u svetskom vrhu. Znali smo šta se u svetu događa, svet nije znao šta se događa ovde, ali nas u to vreme to nije bilo briga. Jednostavno, samo se radilo i radilo i stvaralo. Posle studija, sa entuzijazmom smo se uključili u arhitektonske konkurse u zemlji.

Duh tog vremena oslikao je uvodni eksponat izložbe, muzičko-scenski karusel Mile Turaljlić *Mi gradimo zemlju, zemlja gradi nas* u kome je slikama i uz gromku muziku iz tog perioda moglo da se vidi sa kojom voljom i entuzijazmom se gradilo, bilo da ste u ruci držali kramp, olovku ili rapidograf. Moglo je da se vidi da je sve što je rađeno bilo u apsolutnom prepletu vlasti i struke, pa i da direktor Urbanističkog zavoda ne samo da je bio ravnopravni sagovornik predsedniku države, nego je njegova reč uvažavana i slušana. Videlo se da je arhitektura u to vreme bila segment kulture i umetnosti, što danas apsolutno nije. Taj karusel Mile Turajlić je bio psihološki vodiš kroz izložbu, tako da osim što je delovao na nas odavde, i čovek sa Dalekog istoka je mogao da oseti kako se tada radilo."

koji su radili na obnovi Skoplja nakon zemljotresa 1963. godine, pa je samoinicijativno osnovan tročlani tim na Arhitektonskom fakultetu koji se prihvatio tog posla.

Zašto građa nije sačuvana? Jelica Jovanović smatra da razlog nije samo ljudska nemarnost, već i "svest da izgrađeni objekat predstavlja glavni projekat, tako da je bukvalno od puke sreće zavisilo da li će arhitekta sačuvati građu kojom je došao do glavnog projekta. Zatim, prioritet je bila brzina, trebalo je brzo izgraditi, pa samim tim brzo i koncipirati, staviti na papir, te proslediti dalje na razradu i izvođenje. Dobar deo arhitektonskih biroa radi u improvizovanim uslovima, u barakama i adaptiranim prostorima, te proizvode projekte koje bismo danas smatrali za 'draftove' – za mnoge najznačajnije objekte i celine postoje samo 'idejni kao glavni projekti' na ozalidima, u skromnim fasciklama.

Zatim, građa nije sačuvana i zato što su se preduzeća često selila, a i zato što je niz preduzeća uništen kroz tranziciju, pa tako i njihove arhive. Na primer, još uvek se ne zna šta je sa arhivom Srbijaprojekta čiji je tim projektovao zgradu Savremenog muzeja. Ivanki Raspopović je tamo ostalo sve što je radila, a Branislavu Jovinu u Zavodu za izgradnju, koji je u stečaju. Oni su nam, iako rade u nemogućim uslovima, dozvolili da istražujemo arhivu, ali kod njih ne postoje fizički uslovi za rad te vrste. Sticajem srećnih okolnosti, građa Trudbenika je preneta u Arhiv Beograda i u Muzej nauke i tehnike, ali onaj stvaralački deo ipak nedostaje. To znači da je poslednji trenutak da se reaguje."

Građa arhitekture pre Drugog svetskog rata uglavnom je sakupljena i čuva je Muzej nauke i tehnike, napominje Jelica Jovanović, "jer su autori i njihovi naslednici imali svest o tome, dok je ovaj period ostao u nekom pravnom vakuumu i nasilnom nestanku države. Takođe, u jednom periodu je bila agresivna propaganda protiv socijalističkog sistema, pa se to prenelo i na tadašnju arhitekturu i na njene autore."

Pojedini pokušaji istraživanja i čuvanja tog nasleđa u zemljama regiona dovode do umrežavanja istraživača i pojave nove scene koja već nekoliko godina intenzivno radi na pisanju istorije arhitekture Jugoslavije i na zaštiti tog nasleđa. Na skupu "Stvaranje konkretne utopije" prezentovana je onlajn *Arhiva modernizma*, projekat Centra za kulturnu dekontaminaciju i sajta *Do.co.mo.mo. Srbija*. Jelica Jovanović, autorka ovog projekta, kaže da su "digitalizovali arhive arhitekata, projekte, fotografije, crteže, bitne stručne časopise, zato što se ispostavilo da ih nijedna biblioteka nema integralno sačuvane, digitalizovali smo mnoge za struku važne grupe dokumenata i tako dobili obimnu bazu podataka modernističkih objekata u Srbiji. Sve češće nestaju dokazi o arhitektonskim vrednostima, nemačka ambasada je srušena, preti se Fakultetu dramskih umetnosti, Spensu u Novom Sadu, urbanističke celine su ugrožene, i informaciona baza arhitekture je neophodna." *Do.co.mo.mo. Srbija* (akronim izraza DOkumentation and COnservation of buildings, sites and neighborhoods of the MOdern MOvement"), radna grupa za dokumentaciju i konzervaciju građevina, mesta i celina modernog pokreta u arhitekturi, jedna je od tih privatnih inicijativa koje rade ono što bi trebalo da rade državni arhivi i muzeji. Oni su deo *Do.co.mo.mo. International* koji je osnovan pre 30 godina u Holandiji kao reakcija struke na devastaciju i potpuni nestanak objekata modernog pokreta širom sveta. Danas postoji 69 nacionalnih i regionalnih radnih grupa u svetu, sa oko 2000 aktivnih članova. Grupa u Srbiji uradila je digitalizaciju bez ikakve državne pomoći. To su arhitekte, istoričari umetnosti i konzervatori. Svi su mladi. Pokušavaju da sačuvaju ono što su nasledili. ¶

SONJA ĆIRIĆ

U tami disko-kluba

Fenomen disko-kluba postao je tema muzealaca i istraživača u okviru globalnih trendova revalorizacije popularne kulture i perioda socijalističke Jugoslavije

Muzej Jugoslavije i KC Grad promovisali su prošle nedelje u Beogradu ploču, muzičku kompilaciju i projekat "Socijalistički disko: ples iza jugoslavenske baršunaste zavese 1977–1987." koju su pažljivo složili Leri Ahel i Željko Luketić (Fox & His Friends 2018) kao nastavak istraživanja disko-muzike i plesne kulture u Jugoslaviji započetog pre tri godine u Zagrebu izložbama "Druga strana groznice subotnje večeri: Socijalistička disco kultura 1977–1983. – Utjecaji, uzori i inovatori" i "Socijalistička disco kultura – vizualni jezik diska 1977–1983." koje je postavio Željko Luketić.

Obnovljena interesovanja za disko su odjek globalnih trendova otkrivanja, recikliranja, raznih revalorizacija i rekontekstualizacija proizvoda popularne kulture a posebno muzike, priznavanja diska kao mitskog pretka današnje klupske kulture, te opšteg porasta interesovanja za period socijalističke Jugoslavije.

Disko je postao globalni muzički, plesni te u izvesnoj meri društveno-kulturni fenomen, tek nakon filma *Groznica subotnje večeri* (1977) sa Džonom Travoltom u glavnoj ulozi i saundtrekom na kome su dominirali Bee Gees sa nepobedivim plesnim hitovima *Stayin' Alive*, *Night Fever* i *You Should Be Dancing*, kuvajući se prethodno nekoliko godina u njujorškim klubovima, kao nesputana i inkluzivna zabava za sve, gde su do izražaja dolazili manjinski identiteti i seksualne različitosti.

No vrlo je teško definisati šta je diskomuzika, za neke je to samo nastavak soula sa istaknutim ritmom, za druge naprosto metažanr koji, kao i rok muzika, pokriva vrlo širok spektar podžanrova koji imaju kao minimalnu zajedničku karakteristiku naglašen četvoročetvrtinski ritam. Kako su u Jugoslaviju stvari stizale sa malim zakašnjenjem, u drugoj polovini sedamdesetih, pa čak i početkom osamdesetih, naporedo su, zgusnute u vremenu, kod široke publike bile aktuelne sve vrste muzike. Dok su u velikim urbanim centrima, gde je postojao veći broj mesta za izlazak, diskoteke mogle da se stilski profilišu i orijentišu samo na najnovije disko-hitove, u manjim je disk-džokej morao da pazi na različite ukuse, pa je muzika često puštana u blokovima, uz neizostavan blok sa sentišima za ples, da bi zainteresovane strane mogle da ostvare bliskiji kontakt. Tako je lokalni jugoslo-

venski di-džej oduvek bio eklektičan, što je u svetu postalo cenjena veština znatno kasnije.

Dva Jugoslovena su dala i doprinos razvoju disko-muzike. Subotičanin, Mađar, Silvester Levaj, kompozitor i muzičar, obreo se početkom sedamdesetih u Minhenu, odakle je 1975. lansirao, svetski hit *Fly Robin Fly* u izvođenju Silver Convention koji je napravio ršum u Americi i imao ulogu u daljem profilisanju diskomuzike, posebno podžanra poznatog kao "euro-disco", jer se pojavio neznatno pre Done Samer i grupe Boney M. A Beganu Čekiću, Crnogorcu, Bošnjaku iz Gusinja je uspelo ono što je ultimativna fantazija urbanog Beograda – biti u epicentru njujorških muzičkih zbivanja. Stigao je u Njujork ranih sedamdesetih, bio je stacioniran u Bruklinu, bavio se trgovinom. Krajem decenije za tren oka je shvatio da se dešava nešto novo – oštriji disko-zvuk, duži remiksi, hip-hop, elektro – pokrenuo je izdavačku kuću "BC records" orijentisanu samo na maksi singlove koji "rade" u diskotekama, uposlio inovativnog didžeja i remiksera Ti Skota, te zatrpao Njujork i svet hrpom sjajnih verzija i remiksa već objavljenih stvari, postavljajući temelje današnjoj disko "reedit" maniji. Usput je odlično zaradio. Nestao je sa scene sredinom osamdesetih, možda i zbog previše slobodnog shvatanja autorskih prava, a onda se pojavio godinama kasnije kao menadžer Ekrema Jevrića. I jedna velika disko romansa se takođe vezuje za Jugoslaviju, bila je to svadba Bobija Farela iz Boney M. i osamnaestogodišnje makedonske Romkinje Jasmine Šaban, gastarbajterske ćerke, koja se odigrala 1981. u Skoplju.

Diskoteka je mesto gde se pleše u društvu, uz muziku koja se pušta sa ploča.

Možda je specifičnost Jugoslavije da je do eksplozije disko klubova došlo pre disko groznice, možda zbog toga što je retko bilo stranih koncerata, a ni nosači zvuka nisu bili svima lako dostupni, pa su diskoteke bile najzgodnije i najekonomičnije rešenje za uživanje u neodoljivoj zapadnoj pop muzici. Sa druge strane pružale su i dobru priliku za brzu i veliku zaradu. Reč "disko" se, prema dosadašnjim saznanjima, možda i prvi put u svetu pojavila u naslovu pesme *U tami disko kluba* YU grupe, 1972. godine. U SAD i Britaniji, reč "disko" se u naslovima pojavljuje tek 1974. a znatno češće 1975.

Nasuprot rasprostranjenom uverenju, diskoteka "Kod Laze Šećera", otvorena u Beogradu 1967, ipak nije prva u Jugoslaviji. U Rijeci je još 1957. godine bio otvoren klub "Husar" koji je prvi u zemlji, a i znatno šire, imao kao program "ples sa ploča". Sledeći kandidat za laskavu titulu je diskoteka "Amfora" otvorena 1964. u Jelsi na Hvaru, a prvi klub koji je u svom nazivu imao reč "disko" bio je "Disco Club 57" otvoren 1967. u Opatiji. Krajem šezdesetih niklo je više diskoteka, pogotovo na primorju i u velikim gradovima,

JUGOSLAVIJA

PUTUJUĆI ZEMLJOTRES: Zdravko Čolić iz dokumentarnog filma "Pjevam danju, pjevam noću"

tako je 1967. osim Beograda, diskoteku imao i Novi Sad, zvala se "Piping Tomb". Kod nas najduže u kontinuitetu radi diskoteka Kluba studenata tehnike u Beogradu, KST, pokrenuta 1969, dok je sam klub osnovan znatno ranije. Od ranih sedamdesetih u Jugoslaviji dolazi do pravog procvata diskoteka, koje postaju jedan od prvih simboličkih prostora potpuno konstruisanih i osvojenih od strane mladih, tako da se i u uglednoj analitičkoj štampi, npr. NIN-u, mogao 1972. najaviti kraj ere igranki sa živom muzikom i početak nečeg novog – diska! Beogradski "Cepelin" otvoren na Tašu 1971. bio je čudo za svoje vreme i još dobar niz godina, a vredi pomenuti i neobične konceptualne pokušaje koji nisu duže zaživeli, kao što je otvaranje diskoteke "Žuta podmornica" u pravoj-pravcatoj podmornici u Dubrovniku.

Nakon većih urbanih i turističkih centara diskoteke su krenule da niču na sve strane. Obično su bile u okviru već postojećih turističkih i ugostiteljskih preduzeća, hotela, restorana, kafana, sportskih društava i raznih sportskih objekata, fakulteta, domova omladine, domova kulture, pa i mesnih zajednica. Samoupravna društvena struktura se u ovom slučaju pokazala mnogo manje restriktivnom nego što se to misli. U mnogim manjim sredinama mladi su se mogli osloniti na lokalnu omladinsku organizaciju i Dom omladine. Tako nastale diskoteke bile su integrisane u širu delatnost Doma omladine, gde su osim "plesa uz ploče" organizovani razni drugi programi, posebno koncerti lokalnih bendova, gostovanja slavnih jugoslovenskih grupa, matinei za baš mlade, filmske projekcije, pozorišne predstave, večeri poezije, tribine. Disk džokej je u nekoj manjoj sredini bio i lokalni organizator i promoter i voditelj na lokalnom radiju, pravi *spiritus movens* lokalne scene, mogli bismo reći pravi omladinski aktivista. Delatnost se širila i na okolne varošice i sela, sa opremom spakovanom u kombi, hrpama ploča i dobrim raspoloženjem, grupa disk džokeja je stizala svuda da razdrma i oduševi učmalu omladinu, bivajući pravi pandan famoznom jamajčanskom pokretnom saund-sistemu. Puštanjem muzike takođe moglo se doći do besplatnog letovanje na moru, ili bar provoda u nekom kampu akcijaša.

Ko su najveće zvezde i najbolje stvari jugoslovenskog diska? Teško je reći, ali između 1977. i 1980, imajući u vidu hitove i imidž Zdravka Čolića, kao i turneju "Putujući zemljotres", koja se završila 5. septembra 1978. na beogradskoj Marakani pred 70.000 ljudi, o čemu je snimljen film, pa potom pretočen u televizijsku seriju, te izdata i knjiga, uz bezbroj Čolinih postera – najveća zvezda bi mogao biti Čolić. U muzičkom i konceptualnom smislu disko-fank-bugi remek-delo je svakako *Žur* Bobana Petrovića (ZKP RTVL 1981, Mascom 2007). Najneobičnije otkriće je makedonski Albanac iz Debra, Arijan Kerliju, koji se bio obreo u Njujorku, upio zvuk, snimio četiri pesme te za PGP RTB 1981. izdao vrlo solidan mini-album sa fantastičnom pesmom *Lutaš velikim gradom* (Reizdanje nažalost ne donosi PGP nego francuski "Favourite" 2017). Leri i Željko su otkrili još jednu Arijanovu stvar, *Do poslednjeg daha*, i ubacili je na kompilaciju "Socijalistički disko", te za sada njegov poznat opus čini pet snimaka.

Vratimo se kompilaciji "Socijalistički disko" na kojoj su izvođači: Zdenka Vučković, Gabi Novak, Krunoslav Slabinac, Arijan, Moni Kovačić, KIM, Rok Hotel, Grupa ST, Ivica Šurjak, Vera Kapetanović, Milka Lenac, Nano Prša, Dubravka Jusić, Ljupka Dimitrovska, Ana Sasso, Elvira Voća, Opatijski suveniri, Roman Butina, sa snimcima skinutim sa originalnih mastera i uredno licenciranih od "Croatia Recordsa" (Jugoton). Generalni problem sa "crate diggin" pristupima muzici je, kako ime u slobodnom prevodu i kaže, kopanje za zanimljivostima i opskuritetima, tako da mnoge stvari sa kompilacije jesu interesantne, ali teško da su imale neku veću ulogu u jugoslovenskim diskotekama i na radio-talasima.

Druga stvar je nejasnoća odrednice "socijalistički". Ono što bi se pre moglo nazvati socijalističkim diskom jeste album *Po šumama i gorama* Džez i revijskog orkestra Radio-televizije Beograd (PGP RTB, 1980) gde se nalazi 12 revolucionarnih pesama u džez-fank-disko aranžmanima. Iako deluje kao katastrofa u najavi, album je sjajan a posebno se može istaći verzija narodne pesme *Komandant Sava* ukrštena sa velikim disko-fank hitom *Getaway* grupe *Earth Wind & Fire* (1976). No bez obzira na ove komentare, kompilaciju "Socijalistički disko" svakako treba pozdraviti i nabaviti, pogotovo kada se ima u vidu zapanjujući nedostatak dobro osmišljenih reizdanja i kompilacija jugoslovenske muzike bilo koje vrste. Dakle, slobodno možemo reći da sa nestrpljenjem očekujemo nastavak. ¶

TATOMIR TOROMAN, etnolog, kustos Muzeja Jugoslavije

Markes protiv Markesa

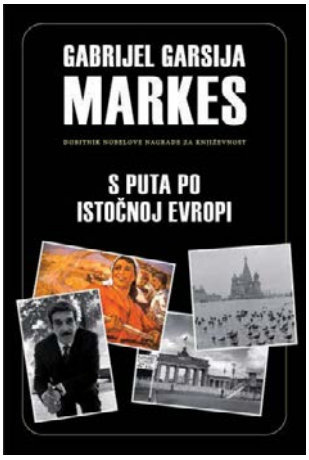
U fascinantnoj knjizi putopisnih reportaža iz zemalja "realnog socijalizma", mladi novinar Gabrijel Garsija Markes kao da polemiše sa samim sobom: Markes svedok protiv Markesa ideologa

Radio je veoma jeftin u Sovjetskom Savezu, ali sloboda slušanja svodi se na izbor: ili slušati Radio Moskvu, ili ne koristiti radio.

Tamo gde uistinu postoji pisac, tamo ima i književnosti, sjajne i vrhunske, čak i ako je maskirana u novinarstvo; tamo gde pisca nema, ne pomaže ništa, majko, ni ljekari ni travari, ni romani, novele, dramoleti ni sonetni venci: tamo su samo šuplje reči nagomilane kao trunje u zapušenom sudoperu, pa čitaocu nema druge nego da ga otpuši i pusti verbalne naplavine da se srećno rastoče u slivniku Ništavila. Tamo gde, dakle, ima istinskog literarnog dara, zova i poziva, biće i milosti uobličenja, bez obzira na formu i okolnosti, a gde toga nema, uzalud i sva poza i sav šušur, i "boemski" šešir i lula i brada sve po redu, tamo se samo mrtve reči pljuckaju kao muhoserine, i čeka se da neko sve to fino pomete u utešni zaborav, već za života piščevog, ako u njemu pisca nema, nego samo kovača bižuterije na kilo, aranžera izloga jeftinih slatkiša.

Gabrijel Garsija Markes je od roda i kova pisaca, i to onih ponajboljih, to ćeš mu, ako išta o čitanju – a onda i o pisanju – znaš priznati čak i kad te stane zamarati svojim neumerenostima, a kamoli tamo gde je sav od jednog komada, pa se nema šta ni oduzeti ni dodati, nego samo uživati u nečemu što te prevazilazi, a tebi sve drago što te prevazilazi, jer kakav bi to uopšte (čitalački, a i inače) život bio u kojem bi ti bio najbolji?! E, taj je i takav Markes, iz svojih razloga, dubokih i nazbiljskih, celoga veka bio i novinar, stalo mu je bilo do toga da i u formi pisanoga novinarstva, toj možda i žanrovskoj esenciji dvadesetog veka, ostavi trag, ne tek da rmbači za plaćanje režija, nego da njegovo novinarstvo bude integralan i ravnopravan deo njegovog dela. Znaju to, ili bi morali znati, svi koji su se kadgod sreli s – nedovoljno, doduše, prevođenim – njegovim žurnalističkim i žurnalizmu bliskim radom, a da je tome tako još jednom prisnažuje i nedavno prevedena kolekcija reportaža i putopisa *S puta po istočnoj Evropi* (prevela Biljana Isailović; Sezam Book, Beograd 2018).

Ovi su tekstovi izvorno nastali i objavljeni pred kraj pedesetih godina, Markes je mladi kolumbijski novinar koji baza Evropom tek ovlašno oporavljenom od rata nad ratovima, duboko podeljenom na Istok i Zapad. Markesova je domovi-

na čak zapadno od tog Zapada, ona dakle duboko pripada tom zapadnom svetu, ali mu pripada sa južne, periferijske strane, pomalo joj je neudobno u toj podređenoj pripadnosti – tako je barem ako mladoga Markesa pitate – pa bi da istraži i neke moguće alternative. I tako se Markes i još dvoje prijatelja, dosađujući se već pomalo u Francuskoj i Zapadnoj Nemačkoj, naprasno odlučuju na avanturu koja će potrajati nedeljama: na istraživačko-pustolovno putovanje rasklimatanim kolima i vozovima bez voznog reda, pa i peške ako treba, nastojeći da prozru što dublje u sfumato prizore tog sveta intrigantnog koliko i zastrašujućeg, sveta koji životari da li oslobođen ili ipak zatočen od jedne velike, (pre)ambiciozne utopije. Ili od njenih zemaljskih namesnika, a sa namesnicima utopije vam je isto kao i s namesnicima vere: nekako su uvek ispod nivoa vlastitog Učenja...

Vreme u kojem se ova avantura odigrava nije nevažno za oblik koji će priča dobiti. Pedesete polako idu kraju, Staljina više nema, krenula je stidljiva destaljinizacija, u vazduhu se oseća južina, knuta je pomalo popustila, negde i poviše; Berlinskog, pak, zida još nema (on će nići preko noći 1961, kad DDR vrhuška i njeni kremaljski gospodari kanda shvate da će im u protivnom ostati tek zemlja bez ljudstva, osim onog najslabije upotrebljivog), a sve što je progresivno među pesnicima i misliocima Zapada, dakle, sve što nije *baš reakcionarno*, još se uveliko zanosi tobože bajnim mogućnostima dokinuća trulog buržoaskog sveta, tom velevažnom objavom sa Istoka, zarad čije epohalne potrebitosti vredi zažmuriti na jedno oko, ili oba, ili sva tri, nad ponekim gulagčićem, masovnim gladomorom ili kakvom drugom nepodopštinom, valjda žalosno neizbežnom na ovoj burnoj tački dijalektičkog razvoja.

A kako će se mladi Markes razabrati u svemu tome? On bi, očevidno je od početka do kraja, jako želeo i voleo da *veruje* – kao neki mladomisnik koji se hrve sa sumnjama u postojanje natprirodnog bića – jer njemu je goruće potrebno da ugleda Svetlost na istoku. Istovremeno, avaj, Markes je pisac i Markes je novinar, i jedno i drugo – ili je to kod ponajboljih bazično isto? – u najrafiniranijem mogućem vidu, pa otuda njegovo pisanje ne može biti laž, jer laž je greh, čak i više estetske nego etičke naravi. I tako dobijamo jednu pomalo šizofrenu tekstualnost: Markes-svedok, putnik, hodočasnik, živo i predarovito, s briljantnom pronicljivošću opisuje to što vidi, a to što vidi uglavnom je odrpanost, bešćutnost, tihi očaj utapan u lošem alkoholu i bednoj cikoriji ili urlajuće poživotinjenje, to je ropstvo pod novim imenom, to su mase obespravljenih i obeznađenih ljudi kojima nije do utopijskog metafizičarenja nego do sočne šnicle, dobrog piva, kokakole, najlon čarapa i slo-

bodnog čitanja i diskutovanja, do svega što im je nedostupno. To je svet besmislenih višečasovnih dreždanja na granicama, sadističkog birokratskog iživljavanja u svakom i najsitnijem aspektiću života, a koje jeste jedan Pražanin, Kafka se zvao, odavno naslutio, no su ga ovi stostruko prevazišli, a samog Kafku zabranili kao nepoćudnog izveštača iz stvarnosti. Ono što Markes vidi u besmislenom i nesrećnom patrljku Nemačke prozvanom DDR, u pijanoj i očajnoj, mada i neuništivo vibrantnoj Poljskoj, u posle sloma ustanka urnisanoj i prestravljenoj Mađarskoj, a da i ne govorimo o zaumnoj, veličinom i količinom svega impresivnoj, a opet neljudski zastrašujućoj konstrukciji zvanoj Sovetski Savez, te uz delimičan izuzetak srećnije (jer – tako dubinski *zapadne*!) Češke, to je, dakle, naličje sanjanog sveta, pre noćna mora nego ovaploćenje negovane fantazije lepih duša. Ali, Markes tumač i interpretator počesto ne pristaje da veruje Markesu svedoku, nego "filozofira" tražeći neku dublju suštinu u viđenom, neku koja bi mogla stvarnost protumačiti na neki drugačiji način, koji bi joj više išao u korist. Ove su reportaže delom, dakle, i svedočanstvo tog unutrašnjeg sraza – koji se kod Markesa, znamo mi sadašnji, nikada neće sasvim primiriti – i taj neobičan unutrašnji naboj, u kojem kao da jedan sloj teksta polemiše sa drugim slojem, čitaocu pruža posebno zadovoljstvo, mada i melanholijom osenčeno, jer čitalac zna kako se sve to završilo. Markes svedok je, naravno, nadvisio Markesa ideološkog vernika u pokušaju, Markesa progresivnog utopistu koji bi da zažmuri i da sanja da vidi nešto drugo, ali kako kad je Markes, zaboga, pisac, te još i novinar, pa mu je mašta, dakako, više nego dozvoljena, ali mu je laž više nego zabranjena?

Kako je samo moćna ova knjiga, naizgled tek skup bajatih reportaža iz jednog nestalog sveta, za kojim čak ne treba ni žaliti! Moćna, jer nespoznatljivo širok dar stoji iza nje, ali i zato što, dobrim delom i mimo volje onoga koji je te retke davnih dana ispisivao, o svojoj epohi svedoči kristalno jasno i čisto kao malo koja druga. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Neophodne a skrajnute

Knjiga *Istorija sestrinstva* je dokaz kako nije tačno da je o svemu već sto puta sve napisano i ispričano

Od svih novih izdanja promovisanih na ovogodišnjem Sajmu knjiga u Beogradu, vrlo moguće da je samo *Istorija sestrinstva* bila nova u bukvalnom smislu te reči. Naime, *Istorija sestrinstva* Stanojke Koprivice Kovačević prva je knjiga koja se kod nas bavi istorijskim razvojem ove profesije. Objavili su je Udruženje sestara "Sestrinstvo", izdavačka kuća "Licej" i "Odbrana".

Podnaslov knjige – *Od manastirskih bolnica do kraja Drugog svetskog rata* je rečita najava interesovanja njene autorke. Međutim, Stanojka Koprivica Kovačević nije istoričarka, ona je viša medicinska sestra u penziji i književnica što ujedno objašnjava i njenu zainteresovanost za ovu temu, ali i pripovedački stil nesvojstven istorijskom štivu.

U našim istorijskim pregledima medicine koje su pisali lekari, učešće bolničara nije ni pomenuto – napominje autorka. Reč je o struci s margine, koja ni samoj sebi nije u centru pažnje. Neposredan podsticaj da istraži istoriju sestrinstva i da napiše ovu knjigu bila je sudbina dveju medicinskih sestara, Dušice Spasić i Milke Đurašić, koje su dale živote u epidemiji variole vere 1972. godine.

Istorija sestrinstva prati hronološki redosled i diktat političke istorije, ali je sadržaj razvrstan i prema ključnim događajima za razvoj struke. Ovom je istorijom obuhvaćen period koji nema jasan početak (*od manastirskih bolnica*), ali potvrđuje da se s razvojem srpske države razvijala i medicina, pa time i nega bolesnika u Srbiji. U Hilandarskom kodeksu prepoznate su sve odredbe koje se odnose na negu bolesnika, a zanimljivo je da se većina pravila može i danas primeniti (provetravanje bolesničkih soba, da su sobe svetle i čiste, dijetalni režim...).

Knjiga otkriva i jednu poraznu činjenicu – da se sestrinstvo razvijalo najviše u trenucima najvećih kriza i u ratno doba. Recimo, u Prvom svetskom ratu, kad je u Srbiji 1915. godine bilo više žrtava pegavog tifusa, čak 150.000, nego što ih je poginulo u sukobima s neprijateljem. Autorka napominje da joj podatak koliko je bolničarki obučeno pred balkanske ratove dugo nije bio dostupan zato što ga je naša vojna služba smatrala nevažnim. Pronašla ga je tek u ruskim izvorima. Slično je bilo i kad je izučavala Drugi svetski rat, iako je čak pet medicinskih sestara proglašeno narodnim herojima. Njihova imena nisu upisana na fasadu stare Vojne akademije u Pasterovoj gde stoje imena svih poginulih lekara i medicinara.

Jedno od novih saznanja *Istorije sestrinstva* odnosi se na položaj medicinskih sestara u društvu: uslovljena i tesno povezana sa političkom istorijom zemlje, njihova profesija govori da su one učestvovale u odlučivanju, ali su često trpele prinudu postojećih odluka. Takođe, knjiga Stanojke Koprivice Kovačević pokazuje i kako je struka doprinela izgradnji samosvesti – kako je pomagala da žene nastupe kao društveni akteri, da se organizuju u različita humanitarna društva (na primer Kolo srpskih sestara), da se edukuju, postanu deo strukture državne vlasti, uđu u međunarodne strukture. Konačno, ovo je istorija humanosti, humanih činova. Posebno je naglašeno učešće internacionalnih organizacija i pojedinaca koji su pružili humanitarnu pomoć Srbiji i srpskom narodu u Prvom svetskom ratu. To su sanitetske misije iz Velike Britanije, Rusije, Francuske, SAD, Australije. Njihove akcije prerasle su pojedinačne humanitarne činove i ostavile trajan trag u formiranju našeg školstva i strukturiranja zdravstvene službe. Recimo, Amerikanska misija dr Ridera podsticala je i u svakom smislu učestvovala u osnivanju nudiljske škole – prve medicinske škole u Srbiji.

Knjiga je rezultat sedmogodišnjeg istraživanja. Bogata je podacima kompiliranim iz literature i arhiva, u njoj su sabrani, organizovani i revalorizovani dosadašnji napori segmentarnih proučavanja sestrinstva, pa predstavlja polazište za svako novo proučavanje ove profesije. Kako autorka u uvodnom delu naglašava – sad sestre imaju sve na jednom mestu. ¶

JELENA KOVAČEVIĆ

Norveški džez dnevnik

Saksofonista i kompozitor Rastko Obradović ne spada u onu trećinu mladih koji planiraju da odu iz zemlje. Štaviše, srećan je što se vratio

Istraživanje o migracijama studenata sprovedeno početkom godine (Kabinet ministra bez portfelja zaduženog za demografiju i populacionu politiku u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Republičkim zavodom za statistiku) pokazalo je da 36 odsto mladih (18 do 29 godina) planira da ode iz zemlje. Svaki treći student kaže da po završetku studija planira da ode u inostranstvo, a polovina ne misli da se vraća. Međutim, šta kada ste deo studija proveli u inostranstvu, a u Srbiji uspete da nađete posao, koji vam se još i dopada? Šta ako radite nešto što vam dozvoljava da se profesionalno razvijate? Šta kada iz jedne takve pozicije uspevate da pronađete načine da u svoju zajednicu donesete nove i sveže sadržaje? Šta kada ne razmišljate da odete iz Srbije jer ne mislite da vam je loše tu gde jeste?

Rastko Obradović (1995) je izvođač i kompozitor najmlađe generacije srpskih džez muzičara. Studirao je saksofon na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu i na Norveškoj muzičkoj akademiji u Oslu. Sa kvartetom koji je formirao tokom studija u Norveškoj Obradović će predstaviti svoje autorske kompozicije objedinjene u celinu pod naslovom *Nordic Experience*. Najavljena su tri koncerta – 16. novembra u SKC Kragujevac, 17. u Beogradskoj filharmoniji i 20. novembra u novosadskom KC Lab. Gost kvarteta biće ruski džez muzičar Arkadij Šilkloper, svetski poznat izvođač na francuskom i alpskom rogu, čija karijera traje već 40 godina. "Šilklopera nikada nisam lično upoznao, ali mi je poznat kroz njegovu muziku i Moscow Art Trio, čiji je jedan od članova moj profesor u Norveškoj, pa je to poveznica", priča Obradović. "Posebno mi je drago što će moj prvi susret sa Šilkloperom biti u Beogradu".

Obradović je u Oslo otišao kao stipendista neprofitne organizacije za razvoj kulture i umetnosti "Multikultivator" iz Beograda, koja od 2003. godine pomaže razvoj kulture i umetnosti u Srbiji sa fokusom na sferu muzike. Jedan deo aktivnosti "Multikultivatora" usmeren je na podršku mladim muzičarima da pronađu sredstva za finansiranje studija u inostranstvu, a drugi na organizaciju koncerata, festivala i edukacija. "I za studije, i za tri koncerta koji će biti održani u novembru, morali smo da se okrenemo različitim sponzorima", objašnjava Obradović, "a bez ogromne pomoći 'Multikultivatora' ništa od toga ne bi bilo moguće." Rastko Obradović je put do džeza i saksofona tražio preko klasičnog klavira i fagota. "Išao sam u nižu muzičku školu, ali je nisam završio", priča Obradović. "Moje upoznavanje sa muzikom počelo je kroz klasični klavir, ali je ceo proces za mene ubrzo postao vrlo rigidan, nisam znao kako da pristupim vežbanju i na kraju mi se sve smučilo." Zatim je na kratko isprobao fagot, a onda je otkrio saksofon i okrenuo se džezu, koji je učio da svira u Srednjoj muzičkoj školi "Stanković".

Foto: Bojan Stekić

Norveška je bila sledeći korak u obrazovanju, a kompozicije objedinjene u celinu "Nordic Experience" govore upravo o toj fazi Obradovićevog muzičkog stasavanja. Na pomenutim koncertima kvartet će izvesti muziku koju je Obradović komponovao u Norveškoj sa idejom da ispriča o emocijama koje "uglavnom svi prožive kad odu u inostranstvo. To je kombinacija klasične muzike sa balkanskim i norveškim folkom", priča Obradović i dodaje da, kada komponuje, razmišlja o emocijama koje želi da izrazi. "Kompozicije koje sam do sada napisao su neka vrsta mog norveškog emotivnog dnevnika, leksikona", objašnjava on. Što se najavljenog koncerta tiče, Obradović kaže da će se tu čuti "odlazak, zbunjenost, traženje i pronalaženje sebe, iskustvo prostora okruženog šumama i zelenilom, mir i staloženost". Dodaje da se u pripremi koncerta koncentrisao na rudimente muzike, pa je zato "jezik" kojim je komponovao relativno jednostavan za razumevanje.

Rastko Obradović ne spada u onu trećinu mladih koji planiraju da odu iz zemlje. Štaviše, srećan je što se vratio. "Prija mi da budem u zemlji gde su 'moji ljudi' koji me podržavaju: tu su porodica, prijatelji, kolege i učenici iz 'Stankovića', devojka i Multikultivator. Nisam siguran da bi nastup kakav će biti ovaj u Srbiji bio moguć u Norveškoj – ne zato što tamo nema mogućnosti, već zato što u Norveškoj nemam taj tim", kaže ovaj mladi muzičar. "Planiram da nastavim saradnju sa kolegama iz inostranstva, ali za sada ne planiram da se bilo gde selim". ¶

JOVANA GEORGIEVSKI

Preko zida

Nakon koncerta u dvorani Bataklan, ima se utisak da *Echo and the Bunnymen* zaslužuju višu poziciju

Za "Vreme" iz Pariza

Foto: Uroš Mitrović

Koliko god se bendovi sa višedecenijskim muzičkim stažom trudili da s vremena na vreme obraduju fanove novim albumima i pesmama, publika na njihovim koncertima uvek traži najveće hitove i pesme koje su stekle status evergrina. *Echo and the Bunnymen*, kultni post-pank bend osnovan 1978. u Liverpulu, dobro je razumeo takvu poruku. Na aktuelnoj turneji kojom promovišu najnoviji album *The Stars, the Oceans & the Moon*, ovi veterani britanske indi scene zaustavili su se 5. novembra i u Parizu, održavši sjajan koncert u čuvenoj pozorišnoj dvorani Bataklan, koja se pre tri godine našla na naslovnim stranama svetskih medija kada su teroristi, na nastupu američkog benda *Eagles of Death Metal*, ubili 90 ljudi. Tokom koncerta *Echo & the Bunnymen*, ovaj prostor projektovan u drugoj polovini 19. veka u stilu kineske pagode, gotovo idealan ambijent za muzičke događaje, bio je gotovo dupke pun.

U jednom od skorašnjih intervjua, pevač grupe Ijan Mekaloh priznao je da je dugo želeo da iznova snimi – ili "transformiše" kako se izrazio – neke od najvećih hitova *Echo & the Bunnymen*, nezadovoljan svojim glasom i pevačkim učinkom od pre više decenija. Ova transformacija postignuta je na novoj ploči zahvaljujući i pratećem kamernom orkestru, koji je ove rokenrol pesme učinio više "klasičnim". Iako su na poslednjem albumu, koji uzgred budi rečeno, ima svega dve nove pesme, aranžmani njihovih antologijskih hitova radikalno izmenjeni i svedeni gotovo na akustični nivo, na koncertu u Parizu je, ipak, bila potpuno drugačija priča.

Popularni "Banimeni" publici su predstavili sirove, gitarske verzije probranog materijala iz svoje četrdeset godina duge karijere, sa posebnim akcentom na pesme nastale tokom najkreativnijeg perioda benda s početka 80-ih. Već uvodna *Going Up*, zatim *Rescue*, *All That Jazz* i spektakularno izvedena *Over the Wall*, bile su himne jedne generacije i skoro da ništa nisu izgubile od autentičnosti i snage. A kao što i naziv poslednje numere sugeriše, tutnjava sa koncerta sigurno se čula i "preko zida" Bataklana.

Frontmen grupe čak je i svojim izgledom pokazao da je u potpunosti prigrlio eru iz koje je muzički potekao: neizbežna tamna garderoba, naočare za sunce, razbarušena kosa i suzdržan scenski nastup karakteristični su za Mekalohovu pojavu već decenijama unazad. Sjajni gitarista Vil Sardžent, inače jedini stalni član *Banimena* od njihovog osnivanja, efektno je upotpunjavao promukli Mekalohov glas psihodeličnim gitarskim linijama i rifovima. Ostatak benda činili su mlađi muzičari, koji su skladno i precizno doprinosili harmoniji i energiji dinamičkog dua ove grupe.

"Da li su ovde svi Francuzi?", u jednom trenutku upitao je Mekaloh prisutne, a nakon glasnog i odrečnog odgovora publike, usledila je *Villiers Terrace*, još jedna kompozicija sa njihovog debi albuma *Crocodiles* iz 1980. godine. Bend je tokom izvođenja pesama vešto ubacivao fragmente numera brojnih muzičara koji su uticali na njihovo muzičko sazrevanje, pa su se tako "čuli" i Dorsi, Dejvid Bouvi i Lu Rid.

Na koncertu je došlo i do manjeg incidenta. U jednom trenutku, pevač isprovociran ponašanjem očito pripitog gosta koji je često i uvredljivo dobacivao članovima grupe, zatražio je od obezbeđenja da ga izbace, rekavši da se kojim slučajem to desilo na svirci u Liverpulu, "ovog kretena bi već isprebijali drugi iziritirani posetioci".

Publika, koja je do tada sedela baš kao u pozorištu, istina na predlog pevača da ustanu i priđu bini, oduševljeno je skočila sa plišanih crvenih sedišta i do kraja koncerta gurala se i poskakivala ispred pozornice. Jedan od vrhunaca koncerta usledio je kada su se začule melodije verovatno najprepoznatljivijih numera ovog sastava – *Killing Moon* i *Lips Like Sugar*. Iako su posetioci energično cupkali ispred bine, prema proceni vašeg izveštača, većinu prisutnih činili su ljudi koji imaju oko pedeset godina.

Imajući u vidu šta se danas sluša i prati među tinejdžerima, nije ni čudo što *Echo & the Bunnymen* nisu uspeli da se povežu sa mlađom generacijom slušalaca. Nakon dva bisa, usledila je i poslednja pesma večeri, balada *Ocean Rain*, u kojoj je Vil Sardžent tokom solo deonice pokazao zašto se smatra jednim od najboljih gitarista svoje generacije.

Nakon svega što su pokazali na ovom koncertu, ima se utisak da je Ijan Mekaloh s razlogom ogorčen što njegovi *Banimeni* nikada zapravo nisu izašli iz andergraund okvira. Ostali su u senci daleko uspešnijih generacijskih bendova, od kojih su *U2*, *The Cure* ili *Simple Minds* najpoznatiji. Svi oni počeli su gotovo u isto vreme kada i bend iz Liverpula, imali su sličan muzički izraz i, što je najvažnije, traju do današnjih dana. Za razliku od *Banimena*, pomenute grupe napravile su uspešniju muzičku tranziciju i otisnule se u šire (i svakako isplativije) vode kvalitetnog pop-rok mejnstrima. Zato je i koncert u dvorani Bataklan jasno pokazao gde su *Echo & the Bunnymen* danas, a gde su možda mogli da budu. ¶

UROŠ MITROVIĆ

I Tramp sit i demokrate na broju

Nakon izbora održanih 6. novembra američke demokrate imale su razlog za zadovoljstvo: posle osam godina povratili su većinu u Predstavničkom domu Kongresa

Posle niza neuspešnih pokušaja u protekle dve godine da izartikulišu narastujući negativni sentiment birača prema Trampu, ishod izbora od prošlog utorka bio je za demokrate i pravo olakšanje. Takav osećaj bio je prisutan još samo kod istraživača javnog mnenja – kiks sa prognozama iz 2016. ovog puta nije im se ponovio. Čak su i hrabro odolevali neutemeljenom optimizmu demokrata da bi i Senat mogli da preotmu od republikanaca.

U trenutku pisanja ovog teksta još nije bio poznat kompletan spisak zakonodavaca koji će od 3. januara 2019. sedeti u 116. sazivu Kongresa. Prebrojavanje glasova bilo je u toku na Floridi (za senatsko ali i guvernersko mesto) i u deset trka za Predstavnički dom. Republikanci bi, naročito nakon "plej-ofa" u Misisipiju krajem novembra, na kraju mogli da imaju većinu od 53 senatora (dva više nego pre izbora), što će reći da će u opozicionim redovima demokrata biti 47 senatora.

Nakon što budu prebrojani glasovi u trkama za Predstavnički dom, demokrate bi u najboljem slučaju mogle da imaju 235 poslanika (40 više nego u prošlom mandatu), u domu koji broji 435 članova.

GLAS PROTIV TRAMPA

Izbori na polovini predsedničkog mandata po pravilu predstavljaju izjašnjavanje i o šefu države i o predsednikovoj stranci koja upravlja zakonodavnim procesom. U proseku ta stranka gubi oko 30 mesta u Predstavničkom domu, i u tom smislu Tramp i njegovi republikanci mogu da kažu da njihov poraz uopšte ne odskače od istorijskog proseka.

Mesecima unazad demokrate i njima bliski mediji trubili su o "plavom talasu" – o masivnoj pobedi na izborima za Kongres, ali i u trkama za guvernerske funkcije i mesta u legislativama saveznih država, lokalnim većima itd. Takav optimizam temeljio se na velikom entuzijazmu pristalica "plavih" u kampanji, po velikom broju prijavljenih volontera, uključivanju u trku za javnu funkciju velikog broja kandidata i kandidatkinja bez iskustva, te po enormnoj količini donacija, u prvom redu onih u malim iznosima.

Svima njima zajednički je bio odijum prema Donaldu Trampu i upravo je on taj koji je generisao lavovski deo tog entuzijazma. Na dan izbora čak 38 odsto glasača, među njima ubedljivo najviše demokrata, reklo je da je njihov glas bio "glas protiv Trampa".

U celoj kalkulaciji oko veličine izborne pobede demokrata, rejting predsednika pokazao se, međutim, kao precenjeni faktor, jer je Trampov rejting uoči izbora bio niži od Obaminog 2010. godine kada su demokrate izgubile čak 63 mesta u Predstavničkom domu.

Interesantno je da se identičan procenat biračkog tela izjasnio i o Obami 2010. i o Trampu 2018. – 45 odsto je predsedniku dalo pozitivnu ocenu, 54 odsto negativnu. Čak i uz daleko veću izlaznost nego pre osam godina, republikanci mogu da računaju na gubitak od najviše 40 mesta. A s druge strane, verovatno za dva mesta jaču većinu u Senatu.

ŽENE ZA DEMOKRATE

Republikancima izbor Breta Kavana nije samo doneo peti konzervativni glas u devetočlanom Vrhovnom sudu, već je sve ono što je pratilo taj izbor – naročito ona višečasovna svedočenja pred senatskim panelom – u značajnoj meri mobilisalo njihovo biračko telo tokom oktobra. Čak 90 posto republikanaca potvrdilo je u izlaznim anketama da podržavaju izbor sudije Kavana, ali je i 80 posto reklo da seksualno uznemiravanje ne smatra ozbiljnim problemom u SAD.

Posledica ne samo takve predizborne atmosfere već i one koja karakteriše Ameriku u poslednje dve godine – od, dakle, izbora Donalda Trampa – jeste da su žene, koje čine natpolovičnu većinu birača, na ovim izborima izrazito favorizovale demokratske kandidate, i to za šest procentnih poena više nego pre dve godine. Zahvaljujući toj podršci, republikanci su, kako se procenjuje, izgubili svoju dominaciju u predgrađima velikih gradova, gde živi 51 posto biračkog tela. Dobro situirano stanovništvo u idiličnim okolinama Hjustona, Dalasa, Čikaga, Filadelfije, pa čak i Kanzas Sitija, izabralo je ovaj put kandidate demokrata – neki prvi put posle nekoliko decenija – i time ih značajno pogurali do većine u Predstavničkom domu.

Republikanci su računali na preotimanje senatskih mesta od demokrata u nekoliko država u kojima Tramp, za razliku od nacionalnog proseka, uživa popularnost veću od 50 odsto i u kojima je 2016. ostvario ubedljivu pobedu. S druge strane, demokrate su uspele da preotmu, dobrim delom zahvaljujući glasovima Latinoamerikanaca, senatsko mesto u Nevadi, i ono u Arizoni, ali, što je za njih daleko značajnije, povratili su uticaj u Mičigenu, Pensilvaniji i Vinskonsinu, državama koje su glasale za Trampa 2016. godine i tako odlučile te izbore.

Trampovi republikanci i ovaj put su dobro odigrali u sebi tradicionalno naklonjenim ruralnim i konzervativnim sredi-

MOBILIZACIJA: Tramp daje podršku izborima za Kongres
Foto: AP

nama, s kandidatima koji nisu krili bliskost sa predsednikovim vizijama. Ističući kao najvažniji problem s kojima se SAD suočava ilegalnu imigraciju, među takvim biračima Trampova žestoka, po nekima i rasistička, kampanja protiv ilegalne imigracije u finišu kampanje naišla je na plodno tle.

U osvit početka kampanje za naredne predsedničke izbore, republikance brine činjenica da se ta stranka u očima birača sad još očitije identifikuje sa Trampom. Čak i u kongresnim izbornim jedinicama sa relativno umerenim, netrampovskim kandidatima, nekadašnji republikanci glasali su ovaj put za demokrate zanemarujući pritom dobre ekonomske pokazatelje u Trampovoj eri – kako su sami naveli, imali su problem da glasaju za kandidata stranke na čijem je čelu predsednik SAD.

U ZNAKU ŽENA

Sa četvrtinom žena u nadolazećem sazivu, Kongres još ni blizu ne odslikava strukturu biračkog tela, ali se tek nakon minulih izbora može govoriti o njegovom diverzitetu, kao obeležju koje dosad nije imao.

U kontrastu s foto-robotom republikanskog biračkog tela – stariji, konzervativni beli muškarac bez diplome koledža, koji ne smatra važnim izbor na javnu funkciju pripadnika etničke manjine i veći broj žena na tim funkcijama, u Kongresu se glasovima demokratskih birača nije samo našao nikad veći broj žena te predstavnika dosad nereprezentovanih manjinskih grupa, već i zastupnici politika koje se u SAD smatraju prilično prokazanim.

Univerzalna zdravstvena zaštita, taj večiti tabu u Americi, povećanje minimalne satnice, pa i ukidanje agencije za imigraciju, teme su na kojima su pojedini kandidati, podržani Bernijem Sandersom, ostvarili pobede. Iako poraženi u trkama za senat (Beto O'Rurk u Teksasu) i guvernerske fotelje (Džordžija i Florida), kandidati demokrata sa takvom platformom ostvarili su neočekivano dobre rezultate, što bi moglo biti sasvim dovoljno da osokoli nekoliko izglednih pretendenata na predsedničku nominaciju, među njima i samog Sandersa.

U budućem Kongresu usvajanje zakona neće biti moguće bez međustranačke saradnje. Ono što u obema strankama najpre sledi jeste izbor vođstva i po tim rezultatima znaće se koliko za tako nešto postoji podrška; koliko ko u svojim redovima ima "opozicije".

Demokrate januar iduće godine dočekuju podeljeni između zakonodavne produktivnosti i nametanja teme za koju su dobili podršku na izborima (zdravstvena zaštita, u prvom redu) i potrebe da Trampu i njegovoj administraciji što je moguće više skrešu krila, što takođe odslikava volju njihovih birača. Na najave demokrata da će otvoriti gomilu kongresnih istraga protiv Trampa, predsednik najavljuje odmazdu Senata i čeprkanje po temama koje ne bi prijale rivalima. Sve bi to moglo da dovede Kongres u blokadu prilikom usvajanja budžeta, od čega strahuju umereni predstavnici obeju strana. Jer, neefikasan Kongres samo bi dodatno raspalio prezir glasača prema Vašingtonu i političkim elitama, a to može samo da ide u prilog Donaldu Trampu. ¶

DENIS KOLUNDŽIJA

Rekordi izbora

Izbore koji se održavaju svake četiri godine i padaju negde na polovini mandata predsednika SAD (*midterm election*) obeležila je najveća izlaznost u poslednjih 50 godina (oko 49 odsto, ili oko 116 miliona glasača), te najveći broj u istoriji izabranih članica Kongresa (biće ih više od 120 u oba doma). Među kuriozitete treba ubrojiti i činjenicu da će u Predstavničkom domu sedeti najmlađa kongresmenka u istoriji (nedavno navršila 29 godina), prvi put i pripadnici starosedelačkih naroda i islamske veroispovesti.

Takođe, ovo je bila i dosad najskuplja izborna kampanja u godini kada se ne bira predsednik – nevladina organizacija *Center for responsive politics* procenjuje da je na sve izborne trke u 2018. potrošeno više od 5 milijardi dolara.

Energetska unija za razvod od uglja

Kada je Evropska komisija predložila EU Strategiju o Energetskoj uniji 2015. godine, postavljena je vizija za preoblikovanje energetskog sistema Evropske unije i udaljavanje od ekonomije zasnovane na fosilnim gorivima. Tri godine kasnije – analiziramo šta je Energetska unija donela u EU i jugoistočnu Evropu (JIE)

Kada je početkom 2014. godine izbila gasna kriza između Rusije i Ukrajine, EU je preuzela svoju uobičajenu ulogu posrednika. Međutim, u ovom slučaju rizici za Evropu bili su viši, s obzirom da je oko jedne trećine ukupno uvezenog gasa u EU – ruski gas koji dolazi upravo preko Ukrajine. Zbog toga su evropski lideri odlučili da ovu (ne)priliku iskoriste za dugo očekivanu i neophodnu dubinsku reformu energetske politike EU.

Strategija Energetske unije dala je ambicioznu viziju Evrope – ozvaničila je opredeljenost EU da se dekarbonizuje do 2050. godine i da omogući prelazak na niskougljeničnu ekonomiju ukidanjem podrške fosilnim gorivima, uključujući ugalj. Ova vizija za Uniju čiji se uticajniji članovi i dalje oslanjaju na ugalj – poput Poljske i Nemačke – delovala je kao smeo plan.

Pariski sporazum iz decembra 2015. uspostavio je ambiciozniji politički okvir na koji je EU trebalo da odgovori. Evropska komisija je dobila zadatak da predloži propise kojim bi omogućila sprovođenje Pariskog sporazuma i vizije Energetske unije. Ovo je učinjeno paketom mera nazvanim "Čista energija za sve Evropljane" (*Clean Energy for All Europeans – CE4All*), koje su predložene u novembru 2016. Definisani su načini primene klimatskog i energetskog okvira za 2030. godinu, izmenjena su pravila na tržištu električne energije tako da omogući veći udeo obnovljivih izvora i energetsku efikasnost.

Posebna novost bio je predlog za upravljanje Energetskom unijom, koji zahteva od svih zemalja članica da razviju integrisane nacionalne planove za sektore energetike i klimatskih promena.

Nakon što paket CE4All bude upotpunjen i usvojen u EU u svim svojim elementima, što se očekuje iduće – 2019. godine, zadatak za JIE je jasan –odgovarajući zakoni trebalo bi da se prenesu i sprovedu i u okviru Sporazuma o energetskoj zajednici. U januaru ove godine, Energetska zajednica usvojila je preporuku za razvoj integrisanih nacionalnih planova za energiju i klimu u našem regionu. Zemlje potpisnice Sporazuma o energetskoj zajednici, uključujući Srbiju, raspravljaju i o ciljevima za 2030. godinu u vezi sa smanjenjem emisija gasova sa efektom staklene bašte, povećanjem udela obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti. Proces je već otpočeo, a njegov završetak tj. utvrđivanje ciljeva očekuje se polovinom 2019. godine. Nacionalni planovi za energiju i klimu će, kao i u EU, biti glavni alat za dostizanje ovih ciljeva.

Sada je najvažnije da ovi ciljevi za 2030. godinu budu dovoljno ambiciozni, za razliku od postojećih takozvanih nacionalno utvrđenih doprinosa, koji su doneseni 2015. godine, kao priprema za Pariski sporazum. To bi značilo da metodološki problemi više ne mogu biti korišćeni za opravdavanje niskih ambicija vlada u regionu.

Upotreba uglja u Evropi se smanjuje. Evropske institucije i zemlje članice počinju strukturno da rešavaju ovaj problem. Raste broj evropskih zemalja koje se zvaničnim odlukama svojih vlada trajno i u celosti razvode od uglja. Finansijske institucije, poput Svetske banke i Evropske banke za obnovu i razvoj, obustavljaju finansiranje uglja. Tržišta u Evropi su ovu promenu učinile neizbežnom, s obzirom da su velike kompanije koje još uvek ulažu u ugalj počele da prave ozbiljne gubitke.

ZAVISNI OD UGLJA: Najveći proizvođač električne energije u Srbiji – TE "Nikola Tesla"
Foto: M. Milenković

PERSPEKTIVE NAPUŠTANJA UGLJA U JIE

Izgradnja novih termoelektrana na ugalj postajaće sve skuplja i u JIE. Postoje pokazatelji da bi uskoro moglo da se

ustanovi i regionalno tržište emisijama zagađujućih gasova ugljendioksida. Čak i ako to ne bude učinjeno kroz Energetsku zajednicu, region će ipak morati da plati kada se pridruži EU, gde cena koju zagađivači moraju da plate za emisije ugljendioksida ponovo raste. Očekuje se da ista dostigne minimum 30 evra po toni emisije štetnih gasova. Ispunjavanje tih zahteva de facto predstavlja finansijski ćorsokak za izgradnju novih termoelektrana na ugalj i izvesno preusmeravanje investitora u pravcu obnovljive energije. Nedavni slučaj projekta izgradnje nove termoelektrane na Kosovu, od kojeg je Svetska banka odustala zbog konkurentnije cene obnovljivih izvora energije, dodatno potvrđuje prognozirani razvod od uglja.

Neizbežno napuštanje eksploatacije uglja donosi i brojne koristi za građane. Svaki evro investiran u dostizanje ekoloških standarda EU donosi 17 evra kroz koristi za životnu sredinu i javno zdravlje.

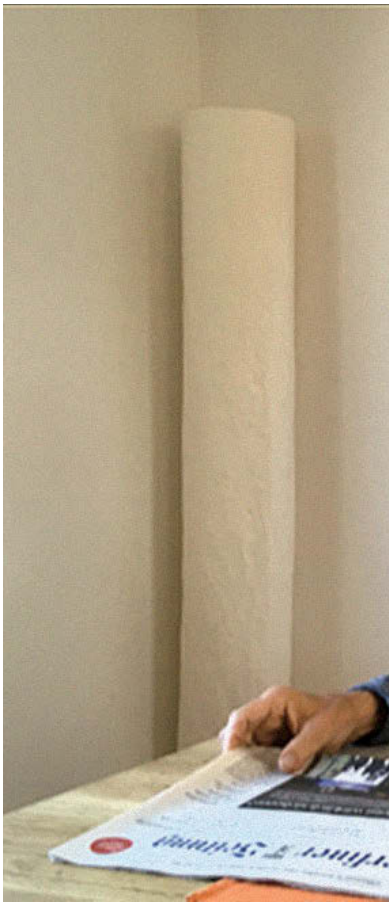
Sada je sasvim izvesno kako očekujemo da će društvo postepeno u potpunosti početi da se oslanja na obnovljive izvore energije. Planove za nove termoelektrane na ugalj treba zaustaviti i napustiti u celosti, te što pre doneti strategiju za postojeće zagađivače koji koriste ugalj, a koje treba postepeno, na društveno odgovoran način ugasiti do 2030. godine. Evropa je već na ovom putu. Jugoistočna Evropa će nesumnjivo pratiti ovaj trend, ako ne zbog adekvatno informisane energetske politike, onda zbog zakona tržišta. Stupanje u brak članstva sa Evropskom unijom, kad god dođe i za države Zapadnog Balkana, očito će podrazumevati razvod od uglja. Da bi region uživao blagodati srećnog razvoda, neophodno je bez odlaganja planove izgradnje novih termoelektrana na ugalj zameniti planovima za pravičan, organizovan i decentralizovan prelazak gradova i regiona, koji danas u velikoj meri žive od eksploatacije uglja, na ekonomski, zdravstveno i ekološki održive grane privrede. ¶

DRAGANA MILEUSNIĆ, IGOR KALABA

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
Stavovi izneti u članku ne predstavljaju nužno stavove Fondacije Hajnrih Bel.

Ako ćutiš, već

"Dobro sam poznavao Brehta četiri godine, dok sam još bio student, bio sam član ansambla u Istočnom Berlinu i glumio sam u njegovom komadu *Život Galilea Galileja*", kaže za "Vreme" Hans-Johen Šajdler. "Obišli smo celu Evropu. Bio je veliki učitelj, strog. Imam snimak u telefonu, kako mi se obraća, hoćete da čujete?" Slušam Bertolda Brehta koji daje savete o glumi, nisam zamišljala da tako zvuči. "Moja uloga je bila uloga Galilejevog sina. Kada smo pravili one letke, a i mnogo puta kasnije u životu, setio sam se jedne rečenice odatle – *ko ne zna istinu, on je samo glup, ali ko je zna i laže, taj je zločinac*"

Godina je 1968, mesec avgust. Sovjetski tenkovi su na ulicama glavnog grada Čehoslovačke. Praško proleće je krvavo pogaženo. Valter Ulbriht, vodeći čovek u DDR, mesecima pre toga, svaki dan na televiziji grmi protiv Praškog proleća. (Verovatno da se seća juna 1953, kada su hiljade i hiljade demonstranata izašle na ulice Istočne Nemačke, nakon čega je on odlučio da država treba da bude još jača, a sovjetizacija još snažnija. U spomen tom događaju, Bertold Breht napisao je pesmu koju završava rečima: zar ne bi bilo lakše, u tom slučaju za Vladu, da raspusti ljude, i izabere druge?) Mesecima stižu lažne vesti u Istočnu Nemačku o događajima u Pragu. Nekoliko mladića i devojaka odlučuje da pokaže svoje neslaganje i protestuje zbog kršenja međunarodnog prava, da naprave razliku tako što će odštampati letke u kojima će se pobuniti protiv sovjetske intervencije. Kako je istočnonemačka tajna policija Štazi nadgledala sve štamparije, kupuju dečije igračke da bi utiskivali slova na papir. Rade to ceo dan, prave 800 letaka na kojima piše: "Građani – Drugovi! Strani tenkovi u Čehoslovačkoj služe samo klasnom neprijatelju! Mislite na ugled socijalizma u svetu! Zahtevajte konačno istinite informacije. Niko nije toliko glup da ne može da misli svojom glavom." Dele letke po poštanskim sandučićima, ostavljaju ih po kolima, na vratima... vrlo brzo ih Štazi hapsi. Kazna za takvo ponašanje bila je obično pet godina zatvora.

"Za njih smo bili banda, kriminalci, državni neprijatelji. Hapšeni su i oni koji su imali Dubčekovu sliku ili su napisali Dubček na nekom zidu. Diktatura je osetljiva na svaku kritiku, na nagoveštaj kritike", kaže Hans-Johen Šajdler, jedan od pripadnika "bande" koja je delila ove letke. Pitam ga da li je zaista verovao da može nešto time da promeni.

"Samo nismo mogli da ćutimo. U DDR, da bi maturirao, išao na fakultet, morao si da držiš jezik za zubima. Nisi mogao da opstaneš drugačije. I zato sam se osećao krivim i ranije. A ovo je bila tačka bez povratka." Zatim nastavlja uz osmeh: "Ako uvek ćutiš i ako si uvek tih, pobeđen si."

RAD PROTIV ZABORAVA

Hansa-Johana Šajdlera sam upoznala na konferenciji "Ispričati Evropu", u organizaciji Fondacije "Konrad Adenauer", Foruma za religiju, medije i kulturu sećanja i Fakulteta Union "Nikola Tesla", gde je bio jedan od govornika na panelu o kulturi sećanja. On danas radi u memorijalnom centru Berlin–Hoenšounhauzen, na istom mestu gde je služio zatvorsku kaznu.

Svedoci vremena prenose istoriju na drugačiji način od knjiga i arhiva. U mladima iz celog sveta koji dođu da posete memorijalni centar, Šajdlerov govor mnogo dublje odjekne nego nešto stranica što će pročitati u knjizi na času. Njegova životna priča i uvidi su dragoceni, bilo da je reč o ujedinjenju Istočne i Zapadne Nemačke, današnjem rastu populizma, ostalgiji (*ostalgie*, nostalgija za životom u bivšoj DDR), ali i o opomeni, odnosno (pod)sećanju na neka prošla vremena.

Za početak, razgovaramo o 1968, godini koja mu je promenila život.

"Provodio sam dosta vremena u Čehoslovačkoj, opresija je bila mekša nego kod nas... Kada sam završio studije u Berlinu, tražio sam mogućnost da se vratim u Prag i dobio sam stipendiju za doktorske studije fizike. Već sam tamo imao devojku, prijatelje, iznajmio sam sobu i vratio se u Berlin da završim još neke sitnice. Mesecima ranije, bio sam svakog drugog vikenda u Pragu, razgovarali smo o demonstracijama i slavili Praško proleće. Bio je to divan osećaj. I dok sam se pakovao u Berlinu, saznajem na vestima da vojska Varšavskog pakta ulazi u

si pobeđen

“Vidim u današnjem vremenu, i u Evropi i u SAD, neke sličnosti sa vremenima uspona fašizma u Nemačkoj tridesetih, ali je velika razlika to što su ekonomski uslovi bolji. To je moja nada. Ali mislim takođe da ljudi mogu da uče od istorije. Verujem u snagu razuma i razumevanja“

Prag. Mislili smo da će i naša vojska, vojska DDR, uništiti Praško proleće, što je meni bio najteži deo. Toliko puta sam razgovarao sa roditeljima mojih prijatelja u Čehoslovačkoj i oni su mi govorili da sam fašista, odgovarao sam da sam premlad da učestvujem u Drugom svetskom ratu. Ali vaši roditelji?, pitali su. Moji roditelji su komunisti, trebalo je da budu ubijeni. Otac je učestvovao u pokretu otpora, preživeo je samo zato što jedan drug nije kazao njegovo ime. Razmišljao sam kako će to sada Česi videti... nemački vojnici u uniformama koje podsećaju na fašističku vojsku odnose im nadu u slobodu i demokratiju.”

Kada je već uveliko srušen Berlinski zid, Šajdler je bio gost u jednoj emisiji zajedno sa glavnokomandujućim čehoslovačke vojske. “I tada mi taj čovek govori: srećom, vaša vojska nikada nije učestvovala u invaziji Varšavskog pakta. Tek 1991. godine to saznajem. Bila je to jedina mudra odluka Brežnjeva, da kaže “ne” Ulbrihtu da se DDR pridruži invaziji.”

Međutim, tog avgusta 1968. – a ove godine se navršilo pola veka od tada – posle nešto više od sedam meseci, Praško proleće i dah slobode koje je unelo bili su slomljeni, mnogo je bilo razočaranih, nastupio je talas iseljavanja, Aleksandar Dubček je uhapšen i odveden u Moskvu, a dvadesetčetvorogodišnji Hans-Johen Šajdler završava, umesto na doktorskim studijama, kao zatvorenik Štazija.

BEZ NEBA, BEZ SNA

“Prva dva i po meseca sam bio u potpunoj izolaciji, bez ikakvog kontakta sa svetom. Moji roditelji su mislili da sam doživeo nesreću na motociklu, tražili su me po bolnicama. Dva dana kasnije u policiji im je rečeno da ne brinu, da im je sin zdrav i živ, samo je zatvoren. Nisu znali da sam u zatvoru, udaljenom od njih četiri kilometra. Oko zatvora je bio zaštićeni prostor, mi smo znali da je to zabranjena zona, ali svi građani koji su živeli u okolini mislili su da je reč o vojnom kampu. Viđali su samo čuvare i vojne uniforme i niko nije trebalo da zna šta se dešava unutra. Ljudi koji su živeli tamo, na višim spratovima te zgrade, bili su sve štazijevci.”

I danas, kaže Šajdler, oko memorijalnog centra živi mnogo bivših štazijevaca. “Pre četiri nedelje, jedna posetiteljka mi je rekla da je pitala nekog starijeg čoveka kako da dođe do memorijalnog centra i on joj je brže-bolje odbrusio da ne ide tamo, da samo lažu, da je bolje da ide u bioskop. Dešava se, ne tako retko, da ih upute u pogrešnom smeru. U delu gde je bila zabranjena zona, sada je, između ostalog, i prodavnica. Jednom sam »

“Prva dva i po meseca sam bio u potpunoj izolaciji, bez ikakvog kontakta sa svetom. Moji roditelji su mislili da sam doživeo nesreću na motociklu, tražili su me po bolnicama. Dva dana kasnije u policiji im je rečeno da ne brinu, da im je sin zdrav i živ, samo je zatvoren. Nisu znali da sam u zatvoru, udaljenom od njih četiri kilometra”

sreo bivšeg komandanta zatvora, obojica smo kupovali, i pozdravio sam ga glasno: ‘Zdravo, druže pukovniče’...”

“I?”

“Ništa, nije mu se baš svidelo.”

Kako niko ne bi saznao gde se zatvor Štazija nalazi, nastavlja dalje Šajdler, zatvorenici su dovođeni i odvođeni zatvorenih očiju, sa povezom i uvek kolima koja su pre toga išla cik-cak, raznim putevima, da ne bi nijedan od zatvorenika shvatio gde je. Prvi kontakt sa svetom Šajdler je imao posle dva i po meseca, kada se sreo sa advokatom koga su poslali njegovi roditelji. Naravno, i tada je odvezen sporednim putevima, sa povezom, u drugi zatvor, gde je razgovarao sa advokatom, da bi odmah potom bio vraćen.

“Pre nekoliko godina došao je posetilac i kazao mi: ‘Sad konačno znam gde sam proveo godinu dana života.’ Tek kada je prepoznao zatvor, shvatio je.”

Najgore u svemu bila je izolacija, i to Šajdler ponavlja dva, tri puta: “Ništa ne možete da radite, nema olovke, nema papira, nema slika porodica i prijatelja, nema sata, samo hodate gore-dole... Nije nam bilo dozvoljeno da ležimo ili sedimo na krevetu u toku dana; noću smo smeli da ležimo isključivo u položaju koji nam je naređen, na leđima, ruku uz telo, bez ćebeta. Ako bismo se u toku noći okrenuli, čuvar bi se prodrao na nas da spavamo kako nam je naređeno. Trebalo mi je četiri nedelje pre nego što sam mogao da zaspim, a da čuvar ne viče. Na šta sam mislio tih 16, 17 sati samoće i budnosti? Sećao sam se pesama i formula sa studija.”

Nakon tri meseca, Šajdler je odglumio pokušaj samoubistva. Napravio je konopac od čaršava, ali tako da čuvar primeti. I uspelo mu je. Sledećeg jutra su mu kazali da je lud što uništava tuđu imovinu, misleći na posteljinu, ali su ga premestili, tako da je naredni period proveo sa cimerom. A cimer je bio zatvoren zato što je pokušao da, preko Dunava, stigne do Jugoslavije. Uhvatila ga je granična patrola u Mađarskoj.

“Mi smo samo gledali ljubomorno ka Jugoslaviji, ka slobodi, većim mogućnostima da se putuje...”, dodaje Šajdler. On sam je, međutim, mogao da pobegne u neku drugu zemlju, ali nije želeo. “Patio sam za onima koji su bežali, ali sam verovao da se socijalizam može reformisati i da moramo da radimo na tome. Nisam ni pomišljao o odlasku.”

ŠTAZI NE ZABORAVLJA

Kako su mu roditelji bili cenjeni i imali dosta veza, Šajdler je prošao bolje nego mnogi drugi koji su se našli u sličnoj situaciji. Osuđen je na kaznu od samo dve i po godine, izašao je posle 16 meseci, bilo mu je dozvoljeno da nakon zatvora ostane u Berlinu – pravilo je bilo da su oni koji su pušteni iz zatvora u DDR nakon toga bili poslati na periferiju, da rade u poljoprivredi, rudarstvu, dok se on zaposlio u fabrici.

Zanimljivo je da su ga, kada je izašao iz zatvora, mnogi podržali. “Niko me nije krivio što sam to uradio. Komšije i prijatelji bi se rukovali sa mnom, dobijao sam pisma od nepoznatih ljudi... Jedne noći sam našao knjigu u poštanskom sandučetu o događajima u Praškom proleću i kasnije. Bila je iz Zapadne Nemačke i do danas ne znam ko mi ju je poslao. I otac me je razumeo, kazao mi je, sećam se: ‘Učio sam te da imaš svoje mišljenje i da se za njega zalažeš, ali te nisam naučio koliko opasno to može da bude.’”

Briljantan student, koji je krenuo u školu sa pet godina, kojem je prosek na studijama pokvarila samo rasprava sa profesorom marksizma, narednih godina radio je u fabrici. Nakon nekog perioda, njegove kolege su pisale rukovodstvu kako je prilagođen socijalizmu i kako ulaže maksimum za izgradnju DDR. Kako je zakon omogućavao da ukoliko se osoba promeni, njegov kriminalni dosije može biti izbrisan, Šajdler je iskoristio tu mogućnost. Ipak, iako su mnogi intervjui za posao na fakultetima prolazili uspešno, u poslednjem trenutku bi nešto iskrslo.

“Štazijevci nikada ne zaboravljaju. Kod njih se nisu brisali dosijei i nisu mogli da dopuste da ljudi kao što sam ja obrazuju mlade.” Ipak, nakon fabrike, dobio je posao u bolnici kao tehničar, a kada je položio dodatne ispite, radio je kao medicinski fizičar. Kada je zid srušen, u Zapadnoj Nemačkoj su tek počeli sa obrazovanjem u tom polju, i bio je to dobar početak za njega. Međutim, to nije bio slučaj za većinu drugih.

UJEDINJENJE ILI PREUZIMANJE

“Mogu da razumem ljude koji su nostalgični za tim vremenom. Ako ste ži-

veli za vreme socijalizma u DDR, uslovi života su bili veoma dobri, imali ste krov nad glavom, dovoljno za hranu. Niste imali standard kao naši na zapadu, ali to je bio dobar život. Imali ste siguran posao, stan, a često niste baš previše radili. Kažu, nezaposlenost na zapadu je bila na ulicama, a na istoku u fabrikama", kaže Šajdler. "Ujedinjenje Istočne i Zapadne Nemačke je više bilo preuzimanje nego ujedinjenje.

Mnogi iz Istočne Nemačke nisu mogli da dobiju novi posao ili da zadrže stari. Recimo, u bolnici gde sam radio, medicinske sestre iz Istočne Nemačke su morale ponovo da idu u školu, od početka, zajedno sa frizerkama i sekretaricama, jer im nije priznato sve ono što su učile i radile. A bile su mnogo kvalifikovanije nego medicinske sestre u Zapadnoj Nemačkoj." Opisuje dalje kako se nije cenilo više ništa što dolazi iz Istočne Nemačke, biografije ljudi su postale nepoželjne, ti ljudi nisu slušani, njihovi uspesi i padovi kao da su bili poništeni, Zapadna Nemačka je nametnula svoje načine i svoja merila.

To je izazvalo duboko nezadovoljstvo, koje se oseća i dan-danas. A nezadovoljstvo je najplodnije tlo za populizam i traženje/pravljenje neprijatelja.

GALILEO GALILEI I NAŠE VREME

Razgovaramo o paralelama u današnjem svetu, o tome šta bi moglo da se nauči od onog juče. Šajdler kaže kako nije čudno videti koliko Evropa ima teškoća da se ujedini, kada dve Nemačke, ni posle skoro trideset godina, nisu baš do kraja ujedinjene. I dalje se vidi i oseća razlika. "Nadam se da će liberalne snage pobediti desničare i populiste. I dajem sve od sebe da utičem na to svojim poslom, da govorim mladim posetiocima koliko su srećni što žive u demokratiji i pravnoj državi. I da, vidim u današnjem vremenu, i u Evropi i u SAD, neke sličnosti sa vremenima uspona fašizma u Nemačkoj tridesetih, ali je velika razlika to što su ekonomski uslovi bolji. To je moja nada. Ali mislim takođe da ljudi mogu da uče od istorije. Verujem u snagu razuma i razumevanja."

Dok privodimo razgovor kraju, pitam ga da li žali zbog nečega što je učinio, da li žali što mu je jedan letak kojim je hteo da podrži reformu socijalizma preusmerio život. Odmahuje odlučno glavom. A onda, nastavljajući nekako u tom pravcu pokušaja da se stvari učine boljim, bez slepog gledanja sopstvenog interesa, setim se one Brehtove pesme *Rođenima posle nas* gde se u jednom stihu pominju *mračna ova vremena*, sintagma koju je kasnije iskoristila Hana Arent u svojoj knjizi *Ljudi u mračnim vremenima*.

"Dobro sam poznavao Brehta", kaže odjednom moj sagovornik, "četiri godine, dok sam još bio student, bio sam član ansambla u Istočnom Berlinu i glumio sam u njegovom komadu *Život Galilea Galileja*. Obišli smo celu Evropu. Bio je veliki učitelj, strog. Imam snimak u telefonu, kako mi se obraća, hoćete da čujete?" Slušam Bertolda Brehta koji daje savete o glumi, nisam zamišljala da tako zvuči. "Moja uloga je bila uloga Galilejevog sina. Kada smo pravili one letke, a i mnogo puta kasnije u životu, setio sam jedne rečenice odatle – *ko ne zna istinu, on je samo glup, ali ko je zna i laže, taj je zločinac*." ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

Crvena zavist

Šibicarska avangarda, "Vreme" broj 1449

Drug Teofil je u svom tekstu "Šibicarska avangarda" od 11. oktobra, u kojem iznosi klevete da smo fašisti i hitlerovci bez bilo kakvog argumenta, predstavio javnosti osnove ekstremne levice u Srbiji. On je mislio da kritikuje Nacionalnu avangardu, ali nam je zapravo svojim tekstom učinio izuzetan plezir. Želimo da uvaženim čitaocima ovog uvaženog nedeljnika ukažemo na neke zanimljivosti u političkoj misli druga Teofila.

Iako nam osporava gotovo sve, a posebno relevantnost, drug Teofil se neobično mnogo potrudio da diskredituje neku nebitnu organizaciju. Ne smeta njemu naša tobožnja anonimnost, već mu smeta, kako sam piše, to što nismo desničari tribalizma, parohijalne Srbije bez smisla za estetiku. Otuda napor da piše o nama. Problem je što nismo, kako on kaže, "prizemni, jadni, dronjavi, neretko nasilni na uličarski način". Problem je što se za nas ne može reći da smo "gedže". Isto je napisao za Dragoša Kalajića sa kojim nas verovatno zbog toga poredi. Za Kalajića još, sa setom, primećuje da je bio plejboj tokom sedamdesetih i osamdesetih. Šta povezuje Kalajića i nas? Ništa. Ništa osim zavisti druga Teofila.

Levičarski mikrokosmos u njegovoj glavi u kojem nit zavisti spaja sve raznorodne stvari. Izgleda da mi ovakvi podsećamo ekstremnu levicu Srbije na uzrok njihovog prezira prema nacionalnom.

To je u središtu cele ove priče. Zavist. Drugovi komesari i proleteri iz Jajca pozavideše relevantnosti, građanskoj kulturi, imetku, estetskom samopoštovanju i vilama na Dedinju srpskog građanstva. Iz prezira prema svom socijalnom položaju, počeše da preziru i svoj identitet. Njihova deca, deca crvene buržoazije, koja danas čine "drugu Srbiju", nastaviše da pravdaju svoj prezir prema nacionalnom kao prezir prema prizemnim, dronjavim i nasilnim. Prezir prema protivnicima progresa. I sve je u redu dok sa druge strane stvarno imaju tribalizam nasilja. Kada to nije slučaj, kao na primeru Nacionalne avangarde, onda nastaje kriza identiteta "druge Srbije". Jer mi smo dokaz da progres i nacionalni identitet idu ruku podruku, kao što su išli i u 13 kolonija Amerike 1776.

Drug Teofil pominje i "lažne modernizatore", koji su verovatno lažni jer dokazuju da modernizacija postoji i van kruga dvojke. Ponovo zavist kao pokretač. Zavist prema estetski lepom, zavist prema socijalno progresivnom, zavist prema pristojnom, zavist prema svemu što komesari i proleteri iz Jajca nisu imali niti mogli da budu. Svi kojima zavide i čiju imovinu i dobra žele jesu fašisti. I Nacionalna avangarda, i Kalajić, i drug iz osnovne škole, i svako ko je ikada bio bolji od Teofila je fašista. Takvom se sa punim pravom može oduzeti sve, pa i sva građanska prava, kako bi se postigao egalitarizam neolenjinizma. ¶

SAVET NACIONALNE AVANGARDE

Tokom novembra 2018. važi akcija

PRETPLATA GLAVU ČUVA!

Ko u prostorijama redakcije uplati pretplatu na "Vreme" (bilo na internet, bilo na štampano izdanje, bilo na ½ godine ili na godinu) **dobiće na poklon kišobran!**

Redakcija se nalazi na 6. spratu, Kosovska 17, Beograd, ulaz iz Kondine. Služba prodaje radi od ponedeljka do petka od 10 do 14h. Pretplatu možete uplatiti i na naš račun, ali vam kišobran ne možemo poslati u okviru cene pretplate. Za dodatne informacije zovite telefonom na 3234-774 ili pišite na email *pretplata@vreme.com*

ZORAN STANOJEVIĆ

Plejbek vesti

Posao televizijskog prezentera je da ubedljivo čita nešto što su mu drugi napisali, da svojim licem stane iza tuđih reči. Kad je neko u tome dobar, deluje kao da bi to svako mogao da radi. Dešava se da prezenter ima loš dan, da greši, čak i da se onesvesti, ili mu daju da čita nešto u šta duboko ne veruje, ne sviđa mu se i to se primeti. Ali, šta će, izabrao je takav posao.

U Kini su, izgleda, i taj problem prevazišli. Agencija Sinhua je u saradnji sa softverskom kompanijom Sogu predstavila savršenog prezentera vesti – animiranog. On je poput lika iz video igara ili filmova gde ne možemo da verujemo sopstvenim očima da je to što gledamo kompjuterska animacija, a ne živ čovek. Kineski TV prezenter napravljen je po modelu pravog čoveka i moguće ih je uporediti. Iskreno, vizuelna razlika je i dalje primetna, ali treba da se malo udubite. Potpuno je zamislivo da nam uskoro bude teško da razaznamo šta je pravo, kao kada slušamo plejbek na koncertu ili se trudimo da prepoznamo da li je bubnjar na snimku pravi ili je to ipak ritam mašina.

Animirani prezenter ne pravi greške, uvek pravilno akcentuje i može da radi bez pauze, danima. Ne traži povišicu, prekovremeni rad, ne postavlja pitanja, ništa mu nije teško. Idealan u pravom smislu te reči, naročito u profesiji koja je dugo nastojala da se približi robotima u smislu da su se najviše cenili oni koji ne greše. Moderna tehnologija trenutno ima problem da u animiranog prezentera ugradi poželjnu meru emocija koje prezenter treba da "emituje", ali veruje se da će u narednim verzijama to biti prevaziđeno.

Dakle, nije pitanje "da li će" nego "kada će" animirani likovi preuzeti posao živih ljudi na TV ekranu. Ono iza ekrana već je uveliko robotizovano. Uskoro bi ceo studio mogao da se preseli u laptop, da ne kažem mobilni telefon, kojim upravlja jedan čovek.

Ako "robot" može da zameni one koje svi gledamo, onda su i mnoga druga zanimanja ugrožena, zar ne? Zamislite šalterskog službenika kojem ne treba pauza, a ume da odgovori na svako vaše pitanje, ne konsultuje se sa šefom, ne prekida posao da bi obavio privatan razgovor. Možda se pitate šta će nam šalterski službenici ako smo digitalizovali upravu, ali uvek će biti onih koji bi se radije obratili "živom čoveku" nego kompjuteru.

Zadatak animatora i robotičara biće da naprave savršenog androida koji će koštati manje nego zaposleni, ne samo po pitanju plate nego i pripadajućih radnih prava. Do sada su roboti preuzimali automatizovane poslove, na fabričkim trakama, a sada bi mogli da se smeste i po kancelarijama.

Tehnološki propovednici uvek vam predstave dobru stranu tehnologije koja vas plaši. Recimo, ovde pričamo o šalterskom službeniku, ali isto tako mogli bi se animirati i njegovi šefovi, izabrani političari. Savršeni, bez rođaka, prijatelja, kumova, nezainteresovani za hedonizam, bolji automobil, veći stan, nepotkupljivi! Programirani da rade za javni interes 24 sata dnevno, bez pauze.

Oni koji su gledali animiranog prezentera kažu da ga je, za sada, teško gledati duže od nekoliko minuta upravo zato što ne možemo da uspostavimo tu emotivnu vezu sa likom na ekranu, neophodnu da bismo poverovali u vesti koje nam prenosi. Znam da nije realno, ali u slučaju animiranog političara programeri ne bi morali previše da se troše u tom pravcu. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

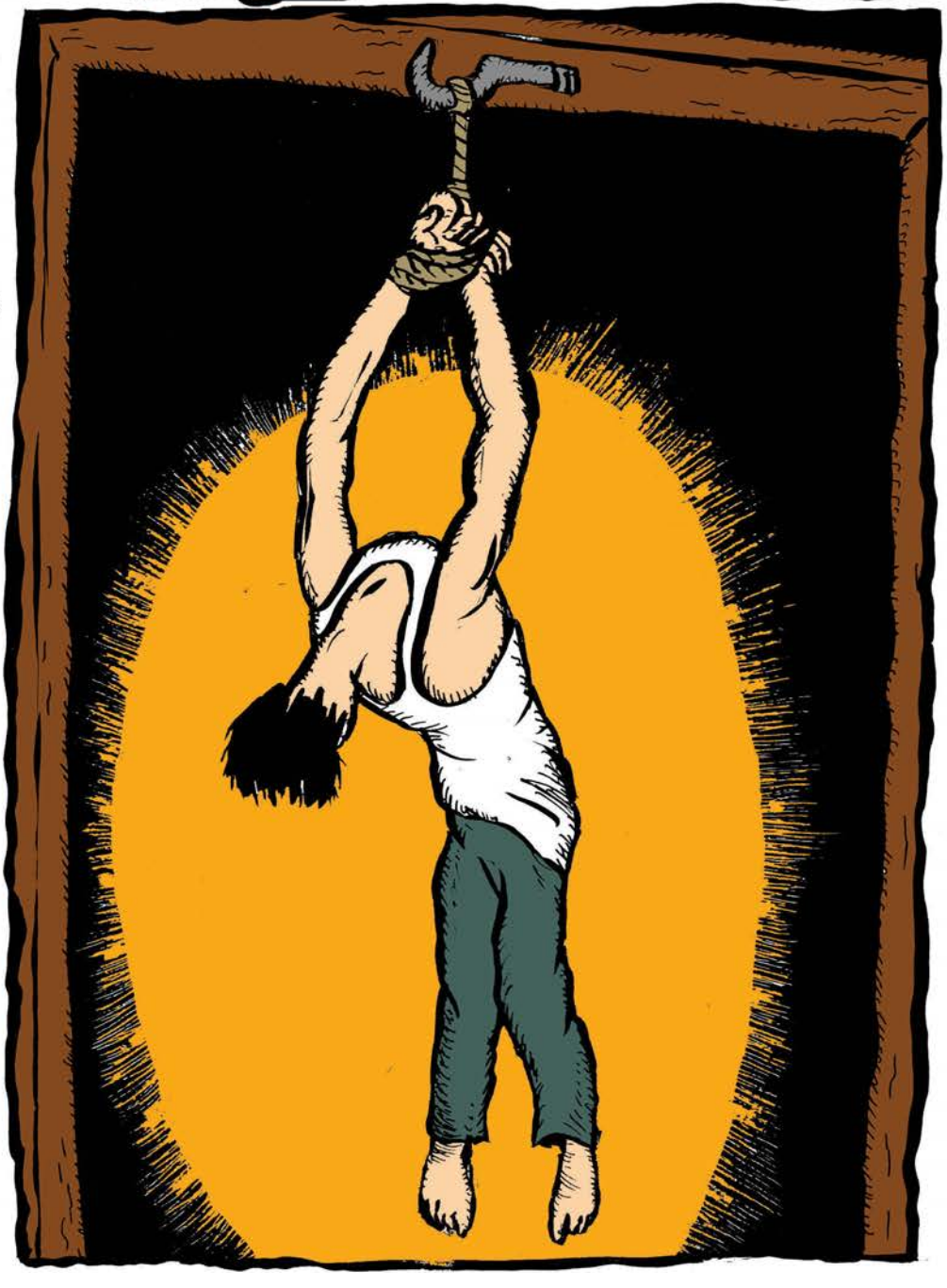
O BORSKOJ BELEŽNICI (4)

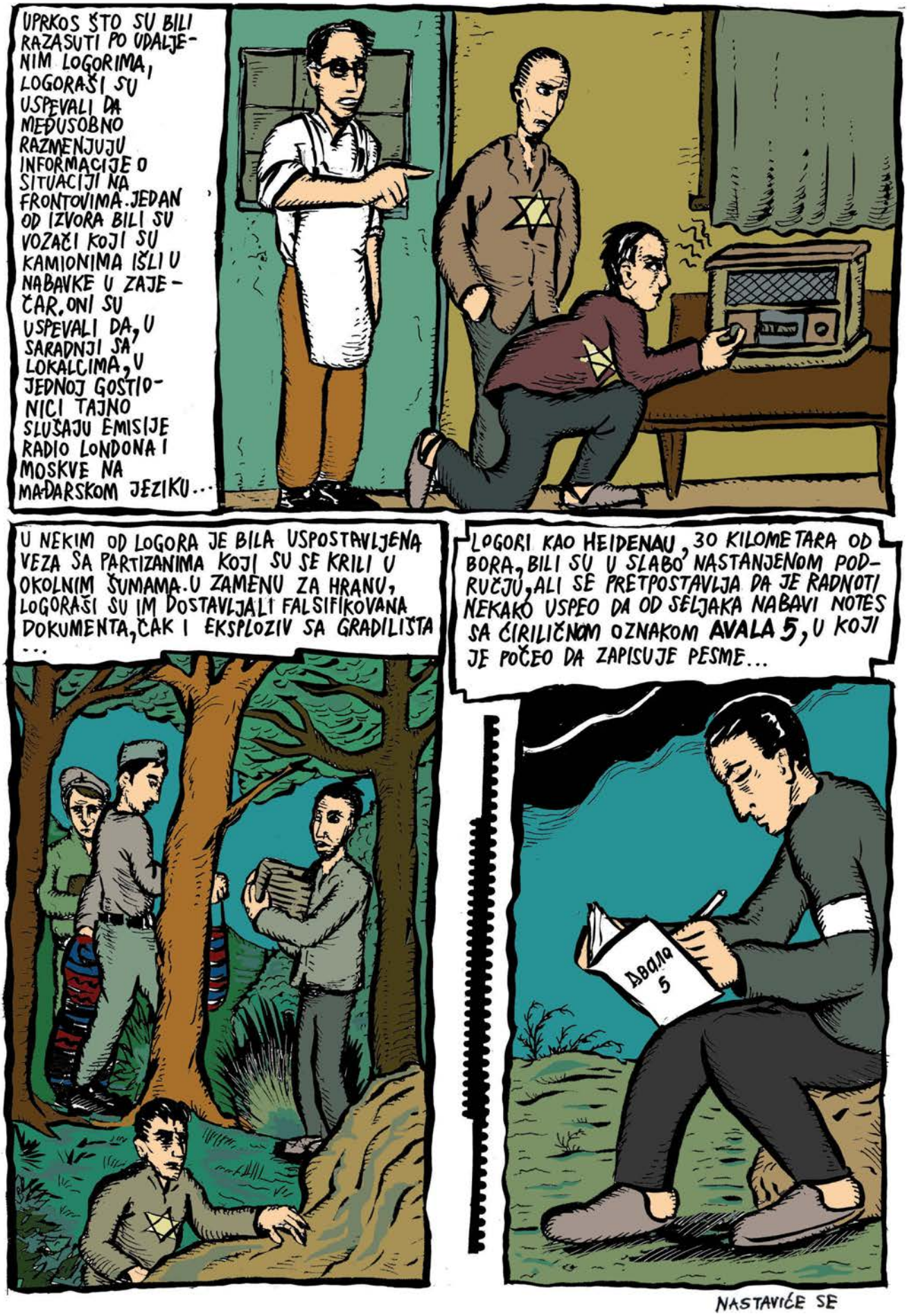
ALEKSANDAR ZOGRAF.

U BORSKIM RADNIM LOGORIMA BILO JE PREDSTAVNIKA RAZLIČITIH ZANIMANJA. MEĐU INTERNIRANIM MAĐARSKIM JEVREJIMA ZATEKAO SE I **ALBERT ČILAG** (CSILLAG ALBERT), CRTAČ I ILUSTRATOR, VEOMA ZAPAŽEN IAKO MU JE BILO TEK 26 GODINA...

ČILAG JE BIO POŠTEĐEN NAJGORIH POSLOVA ZATO ŠTO JE BIO ANGAŽOVAN KAO CRTAČ KOJI JE UKRAŠAVAO OFICIRSKE ODAJE, SVE DOK NIJE PRESREĆNUTO TAJNO POSLATO PISMO U KOJEM JE NACRTAO KARIKATURU ZLOGLASNOG POTPUKOVNIKA **EDE MARANJIJA** (MARANYI EDE). MARANJI LIČNO JE NAREDIO DA ČILAG BUDE KAŽNJEN DESETODNEVNIM OSMOČASOVNIM VEŠANJEM ZA RUKE. BIO JE TO JEDAN OD NAJTEŽIH VIDOVA KAŽNJAVANJA PRIMENJIVANIH U LOGORIMA; NAKON NEKOLIKO DANA ČILAG JE GOTOVO IZGUBIO RAZUM, DA BI KASNIJE BIO STRELJAN POD NEDOVOLJNO RASVETLJENIM OKOLNOSTIMA ...

UPRKOS ŠTO SU BILI RAZASUTI PO UDALJENIM LOGORIMA, LOGORAŠI SU USPEVALI DA MEĐUSOBNO RAZMENJUJU INFORMACIJE O SITUACIJI NA FRONTOVIMA. JEDAN OD IZVORA BILI SU VOZAČI KOJI SU KAMIONIMA IŠLI U NABAVKE U ZAJEČAR. ONI SU USPEVALI DA, U SARADNJI SA LOKALCIMA, U JEDNOJ GOSTIONICI TAJNO SLUŠAJU EMISIJE RADIO LONDONA I MOSKVE NA MAĐARSKOM JEZIKU...
U NEKIM OD LOGORA JE BILA USPOSTAVLJENA VEZA SA PARTIZANIMA KOJI SU SE KRILI U OKOLNIM ŠUMAMA. U ZAMENU ZA HRANU, LOGORAŠI SU IM DOSTAVLJALI FALSIFIKOVANA DOKUMENTA, ČAK I EKSPLOZIV SA GRADILIŠTA ...
LOGORI KAO HEIDENAU, 30 KILOMETARA OD BORA, BILI SU U SLABO NASTANJENOM PODRUČJU, ALI SE PRETPOSTAVLJA DA JE RADNOTI NEKAKO USPEO DA OD SELJAKA NABAVI NOTES SA ĆIRILIČNOM OZNAKOM AVALA 5, U KOJI JE POČEO DA ZAPISUJE PESME...
Авала 5
NASTAVIĆE SE

Bodi ritam

U petak u 9 sati, blago izmučeni nakon putovanja autobusom koje traje 20 sati, izborom muzike i razglabanjem gastarbajtera koji bi prodao i krezubog konja, stižemo u sivo hamburško jutro na ZOB – glavnu autobusku stanicu. Smeštena na bulevaru, s pogledom na park, od stakla i metala. Iznenađeni temperaturom koja je niža za 15 stepeni, otvaramo kofere na stanici. Pešačimo ka centru, usput prolazeći pored glavne železničke stanice, i sa radoznalošću primećujemo javni WC, kao pit stop, ispred nje. U centru, po preporuci nekog sajta, kupujemo na automatu celodnevnu grupnu kartu, koju plaćamo pravo malo bogatstvo, tešeći se da danas razgledamo

Foto: Valentin Jagodžinski

grad. A od sutra, festival! Dešava se u Altoni, delu Hamburga koji je nekada (do 1937) bio nezavisan gradić, takođe i deo Danske pre toga. Svojevremeno mesto gde je postojala velika jevrejska zajednica, sada kroz ovaj deo grada prolazi A7 autoban, najduži nacionalni autoput u Evropi. Odmah pomislim na Kraftverk, no, to je profesionalna deformacija: sve asocira na muziku ili umetnost.

Pošto smo neko vreme lutali blizu odredišta (dvoje turista sa koferom, koje je mladić ljubazno zaustavio i pitao: "Da se niste izgubili?"), a usput se divili raznobojnim rododendronima koji rastu po celom Hamburgu, stižemo do "Tancstudio Billis" – još jednog industrijskog prostora u Evropi pretvorenog u umetnički centar. Uglavnom dom plesnih studija (i jedne cirkuske škole), ovaj prostor će nam naredna četiri dana biti dom, jer smo se, poput još dvadesetak kolega koji dolaze sa četiri kontinenta i iz dvadeset zemalja, odlučili da spavamo na joga prostirkama u jednom od studija za rad. S obzirom da sada treba odabrati, odlučujemo se za glavnu hamburšku turističku destinaciju: luku.

Nakon nepunih pola sata vožnje izlazimo nedaleko od luke: bar je to naša ideja. Otkrivamo da dve stanice u ovom gradu nisu srazmerne beogradskim – pešačimo još 45 minuta da bismo stigli do odredišta. Grad drugi po veličini u Nemačkoj. Elba je siva, nebo je tmurno, luka je, naravno, puna turista, kao što smo, uostalom, i mi. Most koji vodi preko bulevara pored luke pun je lokota kojima su zaključane ljubavi, a brižni i praktični Nemci su stavili i žicu, da bi ih bilo lakše zakačiti. U svemu provejava praktični i organizovani nemački duh: pod Elbom je još 1911. iskopan tunel kako bi radnici lakše i brže stizali do brodogradilišta preko puta, kao i ranjenici povređeni na radu na suprotnu stranu. Spuštamo se u ovaj svojevrsni rudnik uz pomoć lifta i otkrivamo da i saobraćaj takođe funkcioniše – ispod reke! Jedna, uska traka, omogućava vozilima da se kreću u jednom pravcu, a tunel je obložen pločicama sa rečnim motivima od majolike. Hodamo žustrim ritmom oko deset minuta i opet smo na svetlu sivoga dana, gledajući sada na rečnu obalu sa koje smo došli. Hamburg deluje moćno, kombinacija starog i novog sveta, sa zelenim šiškama koje proviruju iz velelepnih građevina. Na betonskoj obali ispod ograde, nekoliko metara ispod nas, sede devojke ogrnute ćebetom i piju kafu. Vrlo brzo zaključujemo da smo obavili svoju turističku dužnost i da nas interesuje još samo jedna tačka na geografskoj karti Hamburga: piljara, pošto smo sve semenke i koštunjavo voće, čak i beskvasni hleb, poneli sa sobom, i sad, kao pravi mornari, uz dvopek treba da nađemo i malo svežeg voća i povrća, umesto kiselog kupusa, u borbi protiv "skorbuta" putničkog stomaka. Piljara u centru Altone je turska, a ova pored indijska. U radnji otkrivamo srpsku kafu (koju sam, u svojoj nevinosti, ponela organizatorima festivala na dar, kao kuriozitet). Toliko o globalnom selu.

Radionica koju zajednički vode Čarls Rasl, član čuvene brazilske grupe "Barbatuks" (Barbatuques) i Ben Šic, osnivač i organizator festivala Bodi ritam Hamburg, studijski muzičar i vrstan telesni perkusionista, zove se "Ritmičke i melodijske mandale". Prethodno su učesnici prošli pripremne radionice i kod jednog i kod drugog predavača, a sada u isto vreme deo grupe izvodi argentinski, a druga dva različite brazilske ritmove. Grupe su organizovane kao nekoliko koncentričnih krugova, od kojih se svaki kreće u sopstvenom ritmu i pravcu i u nekim delovima pesme se sastaje sa drugima; ritmički tokovi koji odgovaraju jedni drugima i tvore zajedničku bogatu poliritmiju. Plešući, pulsirajući koncert u kojem izvođači uživaju kao slušaoci, kada se potpuno prepuste telesnoj memoriji i energiji grupe. Osmesi, pogledi, svest o pripadnosti muzici koja nas ujedinjuje, a koja bez nas ne bi postojala. ¶

ANA BRBAŠKI

24.

FESTIVAL AUTORSKOG

FILM

23 — 30. NOVEMBAR

www.faf.rs

Zadovoljstvo
u vožnji

THE BOSS.

NOVI BMW X5.

Šef je tu da pokaže svima gde im je mesto: sasvim novi BMW X5. Njegovo prisustvo je očigledno i jasno – uspravno, moćno i elegantno. Moćna jednodelna prednja rešetka ukazuje na to šta će se dogoditi kada duboko udahne. A preuređeni X dizajn farova ne ostavlja nikakvu sumnju u to ko će preuzeti vođstvo. Opremljen novim tehnologijama za veću bezbednost i maksimalnu dinamičnost vožnje na svakoj površini, novi BMW X5 zna kuda je krenuo. I kako da tamo stigne prvi.
Zakažite test vožnju na www.bmw.rs.

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec